

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

---

*Міжнародна
науково-практична конференція*

ХІІ ЮРИДИЧНІ МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

ПРОГРАМА та ТЕЗИ

22 квітня 2026 року

Миколаїв – 2026

**УДК 378(06):34] ЧНУ
Ю70**

Ю70 XII Юридичні могилянські читання : Міжнар. наук.-практ. конф. : програма та тези / ЧНУ ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2026. – 204 с.

УДК 378(06):34] ЧНУ

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

---

*Міжнародна
науково-практична конференція*

ХІІ ЮРИДИЧНІ МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

ПРОГРАМА

22 квітня 2026 року

Миколаїв – 2026

***План роботи конференції
22 квітня 2026 року***

12⁰⁰-12¹⁰ – Реєстрація та підключення учасників

12¹⁰-12⁴⁵ – Відкриття, вітальні слова, пленарне засідання

12⁴⁵-13⁰⁰ – Перерва

13⁰⁰-15⁰⁰ – Секційні засідання. Закриття конференції.

Захід проводиться у змішаному форматі

Чорноморський національний університет імені Петра Могили
Technical University of Moldova
State University of Moldova
Windesheim University of Applied Sciences (Netherlands)

Конференція проводиться за підтримки

Територіального управління Державної судової адміністрації в Миколаївській області

Миколаївського окружного адміністративного суду

Одеського міжрегіонального управління Міністерства юстиції (м. Одеса)

Миколаївської митниці

Відкриття конференції:

Січко Дмитро Сергійович – к.ю.н., доцент, декан юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили, Миколаїв.

Котова Любов Вячеславна – к.ю.н., професор, зав. кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ.

Ivanov Iurii, Head of the Bachelor's Programme, Department of Engineering, Law and Real Estate Valuation, Technical University of Moldova.

Gavrilenco Natalia, Vice-Dean of the Faculty of Law at the State University of Moldova.

Wertheim-Davygora Aljona, Senior Researcher Inclusive Labour at Windesheim University of Applied Sciences (Netherlands).

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Татаренко Г.В. (к.ю.н., професор, професор кафедри публічного та приватного права Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля, м. Київ). **Міграційна мобільність студентів і науковців: межі державного втручання та стандарти ЄСПЛ.**

Коваль А.А. (д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Менторство як механізм інклюзії студентів-внутрішньо переміщених осіб.**

Валецька О.В. (к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, координатор проєкту EACS). **Третій рік реалізація проєкту Erasmus+. Jean Monnet Module «Антикорупційні європейські стандарти як запорука формування громадянського суспільства»: досягнення та виклики.**

ПЕРЕРВА 15 ХВИЛИН

СЕКЦІЯ

ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Керівник секції: Ткаля О.В. – к.ю.н., доцент.

Секретар секції: Рознай Ю. – провідний фахівець кафедри.

Tatiana Stahi, (PhD in Law Associate professor, Faculty of Civil Engineering, Geodesy and Cadastre, Department of Engineering, Law and Real Estate Valuation Technical University of Moldova, Republic of Moldova). **Atypical individual employment contract in the context of European labour market developments.**

Бердиченко І.О. (к.ю.н, професор Міжнародної Кадрової Академії, ст. викладач кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв), ***Бакалинський О.О.*** (к.т.н., старший дослідник, старший науковий співробітник Інституту проблем моделювання в енергетиці ім Пухова АН України). **Відповідальність власників об'єктів критичної інфраструктури за кіберзахист критичної інфраструктури: пошуки компромісу.**

Блага А.Б. (д.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Удосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: виклики та перспективи**

Борисенко С.І. (викладач кафедри права, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» м. Дніпро). **Верифікація цифрових доказів у цивільному процесі: від месенджерів до викликів зі штучним інтелектом.**

Горобець Н.С. (к.ю.н, доцент кафедри юридичних дисциплін Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ м. Суми), **Забезпечення прав дитини на виховання в умовах воєнного стану.**

Горобець Н.С. (к.ю.н, доцент кафедри юридичних дисциплін Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ м. Суми), ***Скумс С.С.*** (здобувач вищої освіти 3 курс, спеціальність право Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП» м. Луцьк). **Зловживання цивільними правами в умовах воєнного стану: проблеми кваліфікації та судової практики.**

Долгов А.Г. (доктор PhD, старший викладач кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, адвокат). **Реалізація права на переклад у**

кримінальному процесі України з урахуванням європейських стандартів.

Казарян Е.Г. (доктор філософії у галузі права, ст. викладач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Кримінально-правові засади протидії торгівлі людьми.**

Кобак М.В. (начальник відділу забезпечення судового процесу та аналітично-статистичної роботи Миколаївського окружного адміністративного суду, к.ю.н., ст. викладач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Виконання судових рішень в адміністративних справах – проблематика сплати судового збору.**

Кур'ян В.В. (доктор філософії у галузі права, ст. викладач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Нікчемність оперування терміном «рамкова угода» у правозастосуванні щодо факторингу.**

Кур'ян В.В. (доктор філософії в галузі архітектури та містобудування, співзасновник ГО «Ритм зеленого простору», м. Одеса). **Правова основа принципів архітектурно-містобудівного формування елементів зеленої інфраструктури на рівні мікроструктури при інвестуванні в зелену інфраструктуру міського середовища.**

Мосейко А.Г. (к.ю.н., доцент кафедри права, ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет» м. Дніпро). **Трансформація правового статусу та господарської правосуб'єктності в Україні в умовах євроінтеграції.**

Науменко К.С. (к.ю.н., доцент, заступник директора - начальник відділу організації освітнього процесу Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ м. Суми). **Римське приватне право як концептуальна основа рекодифікації цивільного законодавства України.**

Озерський І.В. (д.ю.н., професор, професор кафедри цивільного та кримінального права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Суб'єкти протидії домашньому насильству.**

Остапенко Ю. І. (д. ю. н., доцентка кафедри господарського права Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого). **Господарський кодекс України як гарантія економічної безпеки.**

Руданецька О.С. (к.ю.н., доцент, доцент кафедри права, факультету управління, економіки та права Львівський національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів). **Адміністративно-правове забезпечення цифровізації трудових відносин в Україні: адаптація до стандартів ЄС.**

Січко Д.С. (к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного та кримінального права і процесу, декан юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Окремі питання захисту добросовісних набувачів майна.**

Ткаля О.В. (к.ю.н., доцент, доцент кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Особливості організації та діяльності державної служби в Україні.**

Чайка Р.А. (к.ю.н., доцент кафедри права Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП» м. Луцьк), **Дибаль А.С.** (студентка 3 курсу, факультету «Право», Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ «МАУП» м. Луцьк). **Імплементация міжнародних стандартів захисту прав людини в Україні в умовах воєнного стану.**

СЕКЦІЯ

НАУКОВІ ПОШУКИ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА, ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОНАВСТВО

Керівник секції: Лісна І.С. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри.

Секретар секції: Плютенко Я.– провідний фахівець деканату.

Виногородська Є.С. (докторка психології, юридична психологиня приватної практики м. Миргород). **Юридико-психологічний аспект позбавлення батьківських прав.**

Ковальова С.Г. (к.ю.н, доцент, доцент кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили), **Міське право у середньовічній Скандинавії.**

Лісна І.С. (к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Судова риторика як компонент системи професійної підготовки юристів.**

Павлів-Самойл Н.П. (д.ю.н., доцент, доцент кафедри права Львівський Національний університет ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького, м. Львів). **Вплив європейських цінностей на формування професійних стандартів діяльності правників в Україні.**

Стратонов В.М. (д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили). **Відомча освіта та шляхи вдосконалення якості підготовки слідчих.**

СЕКЦІЯ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ БІЖЕНЦІВ ТА ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Керівник секції: Валецька О.В. – к.ю.н., доцент, завідувач кафедри історії та теорія держави і права.

Секретар секції: Безруков Д. – провідний фахівець кафедри.

Valetska O. (Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Head of the Department of History and Theory of State and Law Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv), ***Filimonova O.*** (Candidate of Economic Sciences, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv). **Legal regulation of employment and labour market participation for internally displaced persons and refugees in Ukraine.**

Блюк Н.В. (к.ю.н. доцент кафедри цивільного права та процесу Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», м. Львів). **Деякі питання забезпечення права на працю для внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні.**

Валецька О.В. (к.ю.н., доцент, завідувач кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв), ***Вертхейм-Давигора О.П.*** (старший науковий співробітник з питань інклюзивного ринку праці, кафедра соціальних інновацій, університет прикладних наук Windesheim, місто Зволле, Нідерланди). **Захист прав біженців і мігрантів від рабства і примусової праці: практика ЄСПЛ.**

Голота Н.П. (к.ю.н., доцент, доцент кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін Вінницький навчально-науковий інститут економіки Західноукраїнського національного університету, м. Вінниця). **Кримінально-правовий вимір зловживання уразливим станом біженців та ВПО у схемах відмивання коштів: Україна у контексті стандартів ЄС.**

Жуковська Н.І. (керівник відділення Національної служби посередництва і примирення в Миколаївській області, м. Миколаїв). **Інституційна роль НСПП у забезпеченні соціально-трудова прав внутрішньо переміщених осіб: виклики та рішення.**

Коваль А.А. (д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Менторство як механізм інклюзії студентів-внутрішньо переміщених осіб.**

Котова Л.В. (к.ю.н, професор, завідувачка кафедри публічного та приватного права, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Київ), **Севост'янова К.А.** (PhD спеціальність 081 «Право», доцент кафедри публічного та приватного права, Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Київ). **Правове регулювання професійного розвитку ВПО та біженців як механізм забезпечення їх зайнятості в Україні та ЄС.**

Крайносвіт О.Ю. (керівник відділення Національної служби посередництва і примирення в Кіровоградській області, м. Кропивницький). **Роль соціального діалогу та партнерства у формуванні правової обізнаності внутрішньо переміщених осіб і біженців.**

Панченко С.С. (к.ю.н., доцент, доцент кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Правове регулювання тимчасового захисту для українців як спеціальної процедури в ЄС та ФРН.**

Татаренко Г.В. (к.ю.н., професор, професор кафедри публічного та приватного права Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, м. Київ). **Міграційна мобільність студентів і науковців: межі державного втручання та стандарти ЄСПЛ.**

СЕКЦІЯ

ДИСКУСІЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Керівник секції: Казарян Е.Г. – доктор філософії у галузі права, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу.

Секретар секції: Юзьків Д. – провідний фахівець кафедри.

Волощук Т.М. (студентка, Державний торговельно-економічний університет, м. Київ), науковий керівник: **Зверева К.С.** (доктор філософії Державний торговельно-економічний університет, м. Київ). **Стратегія ІМО 2023 року: реальність досягнення нульових викидів газів до 2050 року.**

Дейнека О.В. (аспірант Науково-навчального інституту публічного управління та державної служби Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ). **Конфлікт між безпекою та правом на приватність у контексті протидії БПЛА: концепція ENVIRONMENT-CENTRIC DETECTION.**

Дере Ясін (аспірант, Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України м. Київ). **Кримінальне провадження *in absentia* за Статутом Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України: процесуальні гарантії та невідворотність покарання.**

Єфіменко О.В. (аспірант кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, прокурор Миколаївської спеціалізованої прокуратури у сфері оборони Південного регіону, м. Миколаїв). **Проблеми забезпечення безпеки учасників судового процесу та доступності правосуддя в умовах воєнного стану в Україні.**

Кашиповський М.А. (студент V курсу Навчально-наукового інституту післядипломної освіти, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна), **Каплій О.В.** (к.ю.н., доцент кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, керівниця юридичної клініки «Veritas», м. Миколаїв). **Репатріація та реадптація комбатантів після завершення активних бойових дій: синергія МГП та Національної ветеранської політики.**

Кидюк М.В. (студентка 5 курсу другого магістерського рівня юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв), науковий керівник: **Валецька О.В.** (к.ю.н, доцент, завідувач кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Проблеми забезпечення та реалізації права на працю внутрішньо переміщених осіб в Україні.**

Кондрат Л.Г. (аспірантка кафедри конституційного і адміністративного права Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут»», м. Київ). **Зарубіжний досвід функціонування недержавного пенсійного забезпечення.**

Личак А.А. (здобувачка ОС «Магістр» Державний торговельно-економічний університет м. Київ), науковий керівник: **Зверева К.С.** (PhD з міжнародного права, старший викладач кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права). **Юридична природа «цифрового коносамента» в морських перевезеннях.**

Орлов М.М. (аспірант напрямку D8 Право ЧНУ імені Петра Могили, головний державний інспектор сектору митного оформлення №1 митного поста “Первомайськ” Південної митниці), науковий керівник: **Блага А.Б.** (д.ю.н., доцент, завідувач кафедри цивільного та кримінального права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Митно-правова протидія переміщенню психоактивних речовин поштою та експрес-каналами.**

Поважна В. М. (студентка V курсу Навчально-наукового інституту післядипломної освіти, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна), **Каплій О.В.** (к.ю.н., доцент кафедри конституційного та адміністративного права і процесу ЧНУ імені Петра Могили, керівниця юридичної клініки «Veritas», м. Миколаїв). **Захист прав цивільного населення під час збройного конфлікту: міжнародно-правові стандарти та практика України.**

Сисоєва І.В. (студентка 5 курсу другого магістерського рівня юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв), науковий керівник: **Валецька О.В.** (к.ю.н., доцент, завідувач кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Правове регулювання визнання професійних кваліфікацій та дипломів біженців як ключова передумова їхнього працевлаштування в ЄС.**

Смоляр Ю.В. (студентка 1 курсу аспірантури юридичного факультету, ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв), науковий керівник: **Стратонов В.М.** (д.ю.н., професор, професор кафедри конституційного, адміністративного права і процесу Чорноморського національного університету імені Петра Могили). **Процесуальні гарантії права на захист у спеціальному кримінальному провадженні за стандартами ЄСПЛ.**

Яковлева Л.І. (студентка 5 курсу другого магістерського рівня юридичного факультету ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв), науковий керівник: **Валецька О.В.** (к.ю.н., доцент, завідувач кафедри історії та теорії держави і права ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв). **Правові механізми доступу українських біженців до ринку праці в Німеччині.**

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

---

*Міжнародна
науково-практична конференція*

ХІІ ЮРИДИЧНІ МОГИЛЯНСЬКІ ЧИТАННЯ

ТЕЗИ

22 квітня 2026 року

Миколаїв – 2026

Секція

ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

UDC: 349.22:331.5

Tatiana Stahi,

PhD in Law Associate professor, Faculty of Civil Engineering, Geodesy and Cadastre, Department of Engineering, Law and Real Estate Valuation
Technical University of Moldova, Republic of Moldova.

ATYPICAL INDIVIDUAL EMPLOYMENT CONTRACT IN THE CONTEXT OF EUROPEAN LABOUR MARKET DEVELOPMENTS

In the context of contemporary economic and social transformations, the labor market is characterized by a sharp dynamism, determined by globalization, digitalization and the need to adapt to new economic realities. The classic model of employment relations, based on the individual employment contract for an indefinite period and full-time, no longer fully meets the current requirements of employers and employees. In these conditions, there is a significant expansion of atypical forms of work, which deviate from the traditional model, offering increased flexibility in the organization of work.

From a legal and political-legislative perspective, the expansion of atypical forms of work has been constantly recognized and supported at the level of the European Union. In this context, the European Commission has highlighted since 2006, in the “Green Paper on the modernisation of labour law to meet the challenges of the 21st century”, the significant role of these forms of employment in the configuration of European labour markets [11, p. 69].

On that occasion, it was found that non-standard forms of work, such as fixed-term contracts, part-time work, „on-call” contracts, those with zero guaranteed hours, as well as temporary work, have become a structural component of the labor market, representing approximately a quarter of the total labor force at European level [7, pp. 47-54; 12, p. 72].

At the same time, the promotion of flexicurity principles, undertaken by the European institutions in order to create more and better quality jobs, has directly influenced the expansion of these forms of employment, especially temporary, part-time or fixed-term contracts.

Essentially, the concept of flexicurity emerged at the European Union level against the backdrop of profound economic transformations, which led to structural changes in the organization of the labor market.

Although atypical forms of work are not an exclusively phenomenon generated by the flexicurity principle, the development of this doctrine has

significantly accelerated the diversification and spread of new employment arrangements, which have become essential tools for adapting the labor market to contemporary requirements.

In this sense, the proliferation of non-standard employment relationships is closely correlated with the legal philosophy of flexicurity, which, according to the definition provided by the European Commission, represents an integrated strategy aimed at simultaneously strengthening flexibility and security on the labor market. [8, p. 86].

By combining these two dimensions - flexibility and security - European labor policy aims to achieve a functional balance between the interests of employers and those of workers, in order to effectively manage the risks and transformations specific to the contemporary labor market [6, p. 7-20; 9, p.106].

At the European Union level, the regulation of atypical employment relationships has been achieved through the adoption of specific legal instruments, designed to establish general principles and minimum standards applicable to these forms of employment. In this regard, the European regulatory framework is built around three fundamental directives, which target the main problems generated by the use of non-standard employment relationships.

Thus, *Directive 97/81/EC on part-time work* enshrines the principle of non-discrimination against part-time workers, guaranteeing equal treatment with full-time employees. It also provides for remuneration proportional to the time actually worked, the elimination of unjustified restrictions on access to this type of work and the encouragement of mobility between full-time and part-time work [1].

In the same context, *Directive 1999/70/EC* establishes the legal framework applicable to individual fixed-term employment contracts, establishing general principles and minimum requirements aimed at preventing abuses resulting from the repeated use of such contracts. The normative act also enshrines the application of the principle of equal treatment between fixed-term workers and those employed for an indefinite period [2].

In addition, *Directive 2008/104/EC on temporary agency work* regulates the conditions of employment and the protection of workers provided by temporary work agencies [3].

In addition to the traditional directives regulating classic forms of atypical work, the regulatory framework of the European Union has been strengthened by adopting modern legal instruments, designed to respond to the new realities of the labor market. In this regard, Policies on non-standard work have experienced significant evolution in recent years, driven in particular by the development of the digital economy and the expansion of new forms of work

organization. These transformations have required the adoption of modern regulations, designed to respond to the challenges generated by digital platforms.

A key step in this process is the adoption of *Directive (EU) 2024/2831*, which entered into force on 1 December 2024, marking a paradigm shift in the regulation of employment relationships in the digital economy. The legislation introduces a legal presumption in favour of the existence of an employment relationship, establishing that people who perform work through digital platforms - such as Uber, Bolt, Glovo or Deliveroo - can be considered employees when the platform exercises effective control over the way the work is carried out [4].

At the same time, this regulation brings to the fore the issue of algorithmic management, enshrining for the first time at European level legal norms regarding the use of automated systems in the organization of work. In this regard, obligations are established regarding the transparency of decision-making processes based on algorithms, as well as the need to ensure human intervention in the case of decisions with a significant impact on workers, such as performance evaluation, suspension of activity or termination of employment relationships.

Through these measures, the European Union aims not only to adapt the regulatory framework to new technological realities, but also to guarantee an adequate level of protection for workers involved in the platform economy, thus contributing to strengthening the balance between innovation and legal security in the field of employment relations.

Directive (EU) 2019/1152 on transparent and predictable working conditions also extends the protection of workers, including those in flexible forms of work, by establishing minimum guarantees regarding information and legal certainty. Directive (EU) 2019/1158 on work-life balance contributes to the promotion of adaptable forms of work, compatible with current social needs.

In recent European employment policies, a major strategic objective is to achieve an employment rate of around 78% by 2030, with a focus not only on job creation but also on ensuring job quality. In this context, the European institutions promote the concept of "quality jobs", which implies not only stability and security, but also fair working conditions and access to social protection.

In the same vein, the European Commission has launched the initiative entitled "Roadmap for Quality Jobs" (2025), which aims to adapt workers' rights to the transformations generated by digitalisation and new forms of work organisation. This initiative aims, in particular, to extend access to

social protection for all categories of workers, including those in atypical forms of work, regardless of the legal nature of the contract.

In the Republic of Moldova, the regulatory framework and public policies on atypical work have undergone a clear process of modernization in recent years, aimed at achieving a balance between labor market flexibility and the protection of employees' rights. The relevant regulations are enshrined mainly in the Labor Code of the Republic of Moldova, complemented by national employment strategies, which aim to adapt labor relations to new economic and technological realities.

Thus, remote work are among the most dynamic forms of atypical work, being expressly regulated by the provisions of art. 292¹ - 292⁵ of the Labor Code of the Republic of Moldova [5]. They allow the employee to perform his duties outside the workplace organized by the employer, through the use of information technologies, without affecting the legal regime of the rights and guarantees that he benefits from.

Another relevant form is work through a temporary employment agency, regulated by art. 326¹ of the Civil Code of the Republic of Moldova [5], which establishes a specific legal mechanism for organizing work. Within this relationship, the temporary employment agency has the status of employer, placing the employee at the disposal of a user, under whose supervision he/she carries out his/her activity. During the mission, the temporary employee benefits from working conditions and remuneration equivalent to those applicable to employees directly employed by the user, which reflects the application of the principle of non-discrimination.

Also, part-time work is regulated by art. 97 of the Labor Code of the Republic of Moldova [5], constituting an important legal instrument for facilitating access to the labor market for certain categories of persons. In this case, the duration of working time is reduced in relation to full-time work, and the salary is paid in proportion to the time actually worked or the volume of work performed, without affecting the other rights of the employee [9, p. 177].

As for the individual fixed-term employment contract, it is regulated by the provisions of art. 54 and 55 of the Labor Code of the Republic of Moldova [5], being permitted as an exception to the rule of stability of employment relationships.

These forms of work are integrated into a broader strategic framework, reflected in the National Employment Program of the Republic of Moldova for 2022-2026, which includes objectives such as promoting flexibility of employment relationships, digitalization of employment services and adaptation of legislation to new economic requirements. These policies aim to both reduce the phenomenon of undeclared work and stimulate the use of legal forms of atypical work, in line with European trends.

Acknowledgements. This research was carried out within the framework of the institutional project no. 020408 entitled “*Research on Ensuring Sustainable Development and Enhancing the Competitiveness of the Republic of Moldova in a European Context.*”

Bibliography

1. Council Directive 97/81/EC of 15 December 1997 concerning the framework agreement on part-time work. In: Official Journal of the European Union, 1998, L 14. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31997L0081>

2. Council Directive 1999/70/EC of 28 June 1999 concerning the framework agreement on fixed-term work. In: Official Journal of the European Union, 1999, L 175. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A31999L0070>

3. Directive 2008/104/EC of the European Parliament and of the Council of 19 November 2008 on temporary agency work. In: Official Journal of the European Union, 2008, L 327. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32008L0104>

4. Directive (EU) 2024/2831 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2024 on the improvement of working conditions in platform work. In: Official Journal of the European Union, 2024. Available: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX%3A32024L2831>

5. Labor Code of the Republic of Moldova: No. 154-XV of 28.08.2003. In: Official Gazette of the Republic of Moldova, No. 159-162 of 29.07.2003.

6. DIMA, L. Labor and Industrial Relations in the European Union. Bucharest: CH Beck, 2012. 264 p.

7. DIMITRIU, R. Too late or too early for a Romanian flexicurity?. In: RRDM, no. 4/2013, pp. 47-54

8. DIMITRIU, R. Labor Law - Anxieties of the Present. Bucharest: Rentrop&Straton, 2016. 488 p.

9. NOVITZ, T., SYRPIS, P. The place of domestic work in Europe. An analysis of current policy in the light of the Council Decision Authorising Member States to ratify ILO Convention nr. 189. În: *European Labour Law Journal*, vol. 6 (2), Intersentia, pp. 104-127.

10. STAHİ, Tatiana, ROBEA, Mariana. Actuality of Individual Partial Employment Contract (Part-Time Work). In: *Annals of the "Dunarea de Jos" University of Galati. Legal Sciences. Fascicle XXVI (ALS)*, 2024, vol. 7, pp. 175-184. ISSN 2601-9779. Available at:

<https://www.gup.ugal.ro/ugaljournals/index.php/als/article/view/6904>.

Available at: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/247628

11. STAHN, Tatiana, ROBEA, Mariana. The Importance of Non-Standard Forms of Work in the Current Economic Context. In: *Journal of Danubian Studies and Research*, 2023, vol. 13, nr. 1, pp. 60-71. ISSN 2284-5224. Available at: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/218976

12. ȘTEFĂNESCU, I. T. The impact of globalization on labor law and social security law - European perspective. In: *Dreptul*, no. 4/2008, pp.68-86
In: *Dreptul*, nr. 4/2008, pp.68-86

УДК 004.056(063) к 38

Бердиченко Ірина Олегівна.

к.ю.н, професор Міжнародної Кадрової Академії, ст. викладач кафедри цивільного та кримінального права і процесу, Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв.

Бакалинський Олександр Олегович,

к.т.н., старший дослідник, старший науковий співробітник Інституту проблем моделювання в енергетиці ім Пухова АН України.

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВЛАСНИКІВ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ЗА КІБЕРЗАХИСТ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ: ПОШУКИ КОМПРОМІСУ

Останнім часом серед законодавців, науковців та практиків, набули широкого резонансу дискусії, що точаться навколо доцільності законодавчого закріплення персональної відповідальності власників та керівників підприємств, установ та організацій, віднесених до об'єктів критичної інфраструктури за неналежне забезпечення кіберзахисту комунікаційних і технологічних систем таких об'єктів. Отже висвітлимо свою позицію щодо доцільності запровадження такої відповідальності, і яка саме, вона повинна бути для посадовців: цивільно-правовою, адміністративною чи кримінальною.

Варто зауважити, що зазначене питання безпосередньо пов'язане із формуванням державної політики у сфері кібербезпеки та захисту критичної інфраструктури, отже при напрацюванні відповідних законодавчих змін доцільно враховувати підходи, сформовані у праві Європейського Союзу, зокрема мова йде про Директиву Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2022/2555 від 14 грудня 2022 року про заходи для високого спільного рівня кібербезпеки на всій території Союзу, внесення змін до Регламенту (ЄС) № 910/2014 та Директиви (ЄС) 2018/1972

та скасування Директиви (ЄС) 2016/1148 (Директива NIS 2) (NIS2) [1], а також Директиву Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2022/2557 від 14 грудня 2022 року про стійкість критично важливих суб'єктів та скасування Директиви Ради 2008/114/ЄС про стійкість критично важливих суб'єктів (CER Directive) [2] та Регламент (ЄС) 2022/2554 Європейського парламенту та Ради від 14 грудня 2022 року щодо цифрової операційної стійкості фінансового сектора та внесення змін до Регламентів (ЄС) № 1060/2009, (ЄС) № 648/2012, (ЄС) № 690/20 (ЄС) 2016/1011 [3]. У зв'язку з цим доцільним видається проведення додаткового аналізу законодавства держав-членів Європейського Союзу щодо механізмів відповідальності за порушення вимог кіберзахисту та порядку повідомлення про кіберінциденти, зокрема в контексті імплементації зазначених директив, і відповідно, враховувати підходи, закріплені у праві Європейського Союзу. Наприклад, стаття 34 Директиви (ЄС) 2022/2555 (NIS2) висуває вимоги, що держави-члени повинні передбачити адміністративні штрафи, які мають бути «ефективними, пропорційними та стримувальними». Розмір штрафів встановлено: для критично важливих суб'єктів (Essential Entities) - до 10 000 000 євро, або до 2 % загального світового річного обороту підприємства, залежно від того, яка сума є більшою. Для важливих суб'єктів (Important Entities) - до 7 000 000 євро, або до 1,4 % світового річного обороту підприємства. При цьому Директива (ЄС) 2022/2555 (NIS2) передбачає, що штрафи можуть застосовуватися разом із іншими регуляторними заходами, а також можливе тимчасове обмеження діяльності або інші наглядові заходи.

У свою чергу, Регламент (ЄС) 2022/2554 DORA (Digital Operational Resilience Act) встановлює вимоги до цифрової операційної стійкості фінансового сектору. Відповідно до механізмів санкцій, передбачених регламентом та імплементаційним законодавством держав ЄС, для фінансових установ штрафи можуть становити до 2 % глобального річного обороту компанії, для керівників та посадових осіб штрафи можуть досягати 1 000 000 євро, а для критичних ІКТ-постачальників (critical ICT third-party providers) штрафи до 5 000 000 євро, або щоденні штрафи до 1 % середнього світового денного обороту до моменту усунення порушення. Крім фінансових санкцій, регламент передбачає можливість:

- тимчасового обмеження діяльності;
- заборони укладення контрактів з ІКТ-постачальником;
- відсторонення керівників від виконання функцій управління.

Варто зазначити, що у праві Європейського Союзу закріплено підходи, які базуються на ризик-орієнтованій моделі регулювання (risk-based approach), відповідно до якої ключовим елементом забезпечення кіберстійкості є управління ризиками, наглядові механізми та своєчасне

повідомлення про інциденти, а не встановлення додаткових кримінально-правових санкцій. Директива (ЄС) 2022/2555 (NIS2) встановлює загальні вимоги до кібербезпеки та управління кіберризиками для широкого кола секторів економіки з метою забезпечення високого рівня безпеки мережевих та інформаційних систем у Європейському Союзі. У контексті визначення відповідальності фінансових установ за порушення вимог кіберстійкості та реагування на кіберінциденти слід враховувати співвідношення між Директивою (ЄС) 2022/2555 (NIS2) та Регламентом (ЄС) 2022/2554 (DORA). Водночас для фінансового сектору Європейським Союзом запроваджено спеціальний правовий режим — Регламент (ЄС) 2022/2554 (DORA), який визначає комплексні вимоги до управління ІКТ-ризиками, повідомлення про інциденти, тестування цифрової операційної стійкості та контролю за третіми ІКТ-постачальниками. У зв'язку з цим положення Регламенту (ЄС) 2022/2554 (DORA) мають характер *lex specialis* щодо положень Директиви (ЄС) 2022/2555 (NIS2) у частині регулювання діяльності фінансових установ. Відповідно, у випадках кіберінцидентів та порушення вимог щодо цифрової операційної стійкості до фінансових установ застосовуються насамперед положення Регламенту (ЄС) 2022/2554 (DORA), включаючи механізми нагляду та санкцій, визначені статтями 50–52 цього Регламенту. Таким чином, відповідальність фінансових установ за порушення вимог кіберстійкості у правовій системі Європейського Союзу визначається переважно спеціальним режимом DORA, тоді як положення Директиви (ЄС) 2022/2555 (NIS2) застосовуються субсидіарно або до суб'єктів, які не підпадають під регулювання DORA.

Аналіз чинного законодавства України свідчить, що правова система держави вже містить достатній набір інструментів юридичної відповідальності, які можуть застосовуватися у випадку неналежного забезпечення кіберзахисту або невиконання відповідних обов'язків з боку керівників об'єктів критичної інфраструктури. Зокрема, такі діяння можуть кваліфікуватися в межах кримінальної, адміністративної та цивільно-правової відповідальності. Потенційно застосовними можуть бути, зокрема, положення статей 361, 361-1, 361-2, 362, 363 та 363-1 Кримінального кодексу України [4], а у випадках неналежного виконання службових обов'язків можуть застосовуватися положення статей 364, 364-1 та 367 Кримінального кодексу України. У сфері адміністративної відповідальності можуть застосовуватися, зокрема, положення статей 212-2, 212-6, 188-31, 188-34 та 188-39 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5]. При цьому, у разі завдання майнової шкоди незаконними діями або бездіяльністю посадових осіб може

застосовуватися цивільно-правова відповідальність відповідно до статей 1166 та 1172 Цивільного кодексу України [6].

Необхідно зауважити, що у фінансовому секторі України вже функціонує спеціальна система секторального регуляторного нагляду та застосування заходів впливу за порушення вимог законодавства, у тому числі у сфері кіберзахисту. Зокрема, відповідальність за порушення вимог законодавства у банківському секторі передбачена положеннями статей 58, 59 та 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» [7]. Для страхових компаній відповідні механізми відповідальності встановлені статтею 116 Закону України «Про страхування» [8], а для інших фінансових установ — статтею 25 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [9]. Зазначені норми передбачають застосування до суб'єктів фінансового сектору широкого спектра регуляторних заходів впливу, включаючи значні фінансові санкції, обмеження або зупинення окремих видів діяльності, а також відкликання ліцензій. Таким чином, у фінансовому секторі України вже функціонує комплексна система секторального нагляду та застосування заходів впливу, що забезпечує реагування на порушення вимог законодавства, у тому числі у сфері кіберзахисту.

У зв'язку з цим, під час підготовки можливих законодавчих змін доцільно враховувати вже існуючу систему заходів впливу та механізмів регуляторного нагляду, передбачених законодавством у сфері фінансових послуг. У разі необхідності їх подальшого розвитку або доповнення такі зміни доцільно розглядати з урахуванням чинної архітектури секторального регулювання, щоб уникнути дублювання правових норм та паралельного застосування різних механізмів відповідальності за одні й ті самі правопорушення. Водночас слід враховувати, що кіберінциденти можуть виникати навіть за умови належного виконання суб'єктами встановлених вимог кіберзахисту, оскільки сучасні кіберзагрози мають високотехнологічний та динамічний характер. У зв'язку з цим у міжнародній практиці основний акцент робиться на забезпеченні ефективного управління кіберризиками, своєчасному повідомленні про інциденти та взаємодії з уповноваженими органами, тоді як криміналізація самого факту виникнення інциденту може створювати ризики приховування таких подій та зниження рівня прозорості у сфері кібербезпеки.

З огляду на викладене вбачається, що чинне законодавство України вже містить достатні механізми юридичної відповідальності, які можуть застосовуватися у випадках неналежного забезпечення кіберзахисту. Водночас доцільно щоб подальший розвиток законодавства у цій сфері здійснювався з урахуванням принципів ризик-орієнтованого

регулювання, секторальної моделі нагляду та узгодженості із підходами, застосованими у праві Європейського Союзу.

Список використаних джерел

1. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2022/2555 від 14 грудня 2022 року про заходи для високого спільного рівня кібербезпеки на всій території Союзу, внесення змін до Регламенту (ЄС) № 910/2014 та Директиви (ЄС) 2018/1972 та скасування Директиви (ЄС) 2016/1148. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9a3_001-22#Text.

2. Директива Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2022/2557 від 14 грудня 2022 року про стійкість критично важливих суб'єктів та скасування Директиви Ради 2008/114/ЄС про стійкість критично важливих суб'єктів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/9a3_002-22#Text.

3. Regulation (EU) 2022/2554 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 on digital operational resilience for the financial sector and amending Regulations (EC) No 1060/2009, (EU) No 648/2012, (EU) No 600/2014, (EU) No 909/2014 and (EU) 2016/1011. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2554/oj/eng>.

4. Кримінальний кодекс України. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

5. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.

6. Цивільний кодекс України. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#n5490>.

7. Закон України «Про банки і банківську діяльність». Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

8. Закон України «Про страхування». Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20#Text>.

9. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії». Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.

Блага Алла Борисівна,
д. ю. н, доцент, завідувач кафедри цивільного та
кримінального права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м. Миколаїв

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА У СФЕРІ ЗАПОБІ- ГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ: ВИ- КЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

1. Протягом 2017–2018 років нормативно-правова база України у сфері запобігання та протидії домашньому насильству зазнала фундаментальної трансформації, що дозволило ініціювати створення системних механізмів реагування на місцевому рівні. Нове законодавство забезпечило постраждалим особам доступ до розгалуженої мережі спеціалізованих послуг та мультидисциплінарної допомоги, одночасно розширивши арсенал заходів впливу на кривдників, що були спрямовані не тільки на притягнення їх до відповідальності, але і на зміну їх поведінки.

Це відобразилось і на статистичних даних. Так, якщо у 2017 році підрозділами Національної поліції України було зареєстровано 110932 заяв, повідомлень про вчинені правопорушення та інші події, пов'язані з насильством в сім'ї, за 12 місяців 2018 року до поліції надійшло 115473 таких заяв, повідомлень, то після оновлення нормативної бази їх кількість систематично зростала і у 2021 році становила вже 325 599 звернень (цей показник є максимальним за увесь період обліку такої інформації); у 2022 році – 244 381; у 2023 році – 291428; у 2024 році – 195 174 звернень [1]¹.

За результатами розгляду таких звернень у 2018 році поліцейські склали 75280 протоколів про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 173-2 КУпАП (Вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі, невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце свого тимчасового перебування), а також було розпочато 2628 кримінальних проваджень (що в цілому становить 67,5% від загальної кількості отриманих заяв, повідомлень). У 2019 році відсоток складених протоколів та розпочатих кримінальних проваджень після перевірки правоохоронцями фактів за отриманими заявами був найбільшим і становив 84,3%. У наступні роки він становив відповідно:

---

¹ Звіти по діяльність Національної поліції України <https://npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/richni-zviti>

63,5% у 2020 році, 44,8% у 2021 році, 51,8% у 2022 році, 58,5% у 2023 році [1]².

За 12 місяців 2024 року було складено 149758 адміністративних протоколів та розпочато 8910 кримінальних правопорушень, пов'язаних з домашнім насильством (87,2% від загальної кількості звернень). Суди першої інстанції, розглянувши справи про адміністративні правопорушення, передбачені ст. 173-2 КУпАП, наклали стягнення стосовно 133420 кривдників (що становить 89,1% від кількості складених протоколів), а також розглянули 2186 кримінальних проваджень за ст. 126-1 (Домашнє насильство) та ст. 390-1 (Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників) і за 1994 з них постановили вироки [2]³.

2. Верховна Рада України 22 травня 2024 року прийняла закон «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 3733-IX, який набрав чинності 19 грудня 2024 року. Цим законом, зокрема, були внесені зміни до статті 173-2 КУпАП, а саме: враховуючи різний суб'єктний склад та правове регулювання, склад правопорушення, пов'язаного з насильством за ознакою статі, був відокремлений у нову самостійну норму (стаття 173-6 КУпАП), а невиконання термінового заборонного припису або неповідомлення про місце тимчасового перебування у разі винесення такого припису – у ст. 173-8 КУпАП [3]⁴.

Паралельно з цим зазнало змін й визначення домашнього насильства та насильства за ознакою статі, а саме: було закріплено, що адміністративна відповідальність настає лише у випадку, якщо домашнім насильством чи насильством за ознакою статі «була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого». Натомість у Стамбульській конвенції (ст. 3) наголошується на серйозності всіх актів насильства, «результатом яких є або може бути фізична, сексуальна, психологічна або економічна шкода чи страждання стосовно жінок, у тому числі погрози таких дій, примус або свавільне позбавлення волі, незалежно від того, чи відбувається це в публічному або приватному житті».

---

² Там само

³ Звіти про стан застосування адміністративного законодавства органами Національної поліції України (форма № 1-АП) <https://data.gov.ua/dataset/207f2c6d-998f-4a15-91de-f7e5259beaf7/resource/b8fa2174-f168-455d-afd0-4a048c3d9b3b>

⁴ Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text>

При цьому у попередній редакції ст. 173-2 КУпАП йшлося про заборону актів насильства, внаслідок яких *«могла бути чи була завдана шкода* фізичному або психічному здоров'ю потерпілого», тобто вона враховувала дух і букву Стамбульської конвенції.

3. Таким чином, внесені зміни призвели до ситуації, коли фактично була позбавлена можливості юридичного захисту велика кількість постраждалих від домашнього насильства особи, фізичному або психічному здоров'ю яких шкода не була заподіяна або вона не була належним чином зафіксована: так, протягом 2025 року на лінію «102» надійшло 300 899 дзвінків з приводу домашнього насильства, що на 17,2% менше, аніж за аналогічний період 2024 року (363 615 дзвінків). Після реагування на ці виклики було зафіксовано 119 446 заяв і повідомлень про правопорушення та інші події, пов'язані з домашнім насильством, що становить 39,7% від отриманих дзвінків, і на 39% менше ніж було звернень у 2024 році (195 174). Із такими зверненнями до поліції звернулися 112 467 дорослих та 4 428 дітей. Найчастіше від домашнього насильства потерпали жінки – 58 387 осіб (72%). Серед постраждалих також 13 478 дітей (17%), 12 141 особа похилого віку (15%) та 8 840 чоловіків (11%), що свідчить про комплексний характер цієї проблеми та її поширеність у різних соціальних групах. Водночас кількість адміністративних протоколів, складених за ст. 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення (вчинення домашнього насильства), порівняно з 2024 роком зменшилася на 37% – зі 149 876 до 94 855 [4]⁵.

Окрім цього, стаття 173-2 КУпАП у редакції закону № 3733-IX була доповнена частиною другою такого змісту: «Діяння, передбачене частиною першою цієї статті, вчинене *стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи*, – тягне за собою накладення штрафу від тридцяти до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до п'ятдесяти годин, або адміністративний арешт на строк від двох до десяти діб». Тоді як Стамбульська конвенція у Преамбулі визнає те, що «діти є жертвами домашнього насильства, *у тому числі як свідки* насильства в лоні сім'ї».

4. Усунення виявлених прогалин та забезпечення відповідності духу Стамбульської конвенції можливе шляхом внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема:

– доповнити статтю 173-2 «Вчинення домашнього насильства» частиною першою, в якій передбачити відповідальність за самий по собі

---

⁵ Національна поліція України. Звіт про результати роботи – 2025. <https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/zvit-npu-2025.pdf>

факт вчинення фізичного, психологічного або економічного домашнього насильства, й передбачити за нього найбільш м'яке стягнення;

– визнати домашнє насильство, внаслідок якого була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, як більш тяжкого правопорушення, яке закріпити у частині другій цієї статті;

– у частині третій цієї статті передбачити відповідальність за вчинення домашнього насильства не тільки стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, але й у їх присутності;

– повторне протягом року вчинення порушення, передбаченого частинами першою, другою або третьою цієї статті, за яке особу вже було піддано адміністративному стягненню, закріпити у частині четвертій, та передбачити за нього найбільш суворе покарання.

Список використаних джерел

1. Звіти по діяльність Національної поліції України. (2013 – 2026). Вилучено з <https://npu.gov.ua/diyalnist/zvitnist/riczni-zviti>

2. Звіти про стан застосування адміністративного законодавства органами Національної поліції України (форма № 1-АП). Вилучено з <https://data.gov.ua/dataset/207f2c6d-998f-4a15-91def7e5259beaf7/resource/b8fa2174-f168-455d-afd0-4a048c3d9b3b>

3. Закон України «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення та інших законів України у зв'язку з ратифікацією Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами» № 3733-IX від 22.04.2024 р. (2024). Вилучено з <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3733-20#Text>

4. Національна поліція України. Звіт про результати роботи – 2025. (2026). Вилучено з <https://npu.gov.ua/static-objects/npu/sites/1/zvit-npu-2025.pdf>

Борисенко Світлана Ігорівна,
викладач кафедри права,
ВНПЗ «Дніпровський гуманітарний університет»
м. Дніпро

ВЕРИФІКАЦІЯ ЦИФРОВИХ ДОКАЗІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ВІД МЕСЕНДЖЕРІВ ДО ВИКЛИКІВ ЗІ ШТУЧНИМ ІНТЕЛЕКТОМ

Цифровізація правосуддя в Україні, посилена умовами воєнного стану, трансформує класичну парадигму доказування. Особливої актуальності набуває використання неформальних цифрових даних - скріншотів та переписок у месенджерах (Viber, Telegram), які дедалі частіше стають ключовими доказами у цивільних справах. Це зумовлює необхідність переходу від формального сприйняття скріншотів як доказів до їх комплексного технічного та процесуального аналізу.

Згідно зі ст. 100 ЦПК України, листування в месенджерах є електронним доказом [1]. Проте головним викликом залишається ідентифікація автора повідомлення та підтвердження незмінності цифрового сліду.

Правозастосовна практика, узагальнена у науково-практичних матеріалах Верховного Суду, свідчить про зміну підходів до оцінки електронних доказів. Судова практика виходить із того, що паперова роздруковка є лише візуальним відображенням електронного доказу, а не його самостійною формою. Відповідно, визначальним стає не лише зміст повідомлення, а й можливість ідентифікації користувача та перевірки метаданих, зокрема через встановлення зв'язку з конкретним абонентським номером [2]. Такий підхід спрямований на забезпечення стандарту доказування «балансу імовірностей», характерного для цивільного процесу.

Важливим орієнтиром є позиція Верховного Суду, викладена у постанові від 14 вересня 2021 року у справі № 640/20599/19, відповідно до якої паперова копія електронного доказу не може вважатися безумовним підтвердженням обставин справи у разі заперечення її достовірності. У таких випадках суд повинен досліджувати оригінал електронного доказу та перевіряти належність облікового запису конкретній особі. Ігнорування цього обов'язку може призвести до порушення принципу об'єктивності судового розгляду [3].

У правозастосовній практиці постає питання не лише технічної автентичності, а й змістовного навантаження цифрового контенту. Як

зазначають дослідники практичних аспектів доказування, використання месенджерів як доказової бази вимагає від учасників процесу дотримання алгоритму «процесуальної фіксації», що включає збереження не лише візуального образу повідомлення (скріншоту), а й повного контексту бесіди [4]. Особливу увагу слід приділяти випадкам, коли скріншоти використовуються для підтвердження фактичних договірних відносин у спрощеному позовному провадженні. У таких спорах месенджер фактично виступає каналом офіційної комунікації, а відсутність заперечень щодо справжності листування в суді першої інстанції, згідно з принципом естоппель, може розцінюватися як визнання даного доказу іншою стороною.

Разом з тим, стрімка еволюція цифрових загроз, зокрема поява інструментів на основі генеративного штучного інтелекту, ставить під сумнів надійність традиційних методів візуальної оцінки доказів. Оскільки сучасні технології дозволяють генерувати високореалістичні, але цілком фіктивні діалоги, суто правових засобів ідентифікації стає недостатньо. Це зумовлює об'єктивну необхідність залучення новітніх техніко-правових інструментів верифікації, які б гарантували цілісність даних на програмному рівні.

Згідно з дослідженням Яніни Волосної, цифровізація судочинства в умовах воєнного стану суттєво трансформує процес доказування, створюючи виклики, пов'язані з масовою втратою паперових архівів та обмеженням доступу до оригіналів документів. У таких обставинах особливого значення набуває впровадження техніко-правових стандартів, таких як криптографічне хешування та електронні штампи часу (TSA), які дозволяють перенести гарантування надійності доказу з суб'єктивної сфери експертної оцінки до об'єктивної технічної фіксації [5]. Їх застосування дозволяє перенести акцент із суб'єктивної оцінки доказів на об'єктивну технічну верифікацію.

Сучасний етап розвитку цивільного судочинства характеризується появою так званих «цифрових відбитків» не лише у традиційних месенджерах, а й у спеціалізованих системах управління проектами (наприклад, Jira) та чат-ботах із використанням штучного інтелекту. Як вказує актуальна практика Верховного Суду, межі допустимості таких доказів визначаються через здатність суду ідентифікувати автора повідомлення та перевірити цілісність цифрового сліду. В контексті цивільного процесу це означає, що при використанні листування у Viber чи Telegram як доказу укладення правочину, суд має застосовувати стандарт «балансу імовірностей», оцінюючи, чи є цифрова комунікація типовою для відносин між цими конкретними сторонами [6].

Особливої уваги заслуговує проблема автентичності, оскільки сучасні технології (зокрема інструменти на основі ChatGPT) дозволяють генерувати високореалістичні, але фіктивні діалоги. У зв'язку з цим, для дотримання критерію допустимості за ст. 100 ЦПК України, учасникам справи стає недостатньо надання лише візуального відображення (скріншоту). Необхідним стає аналіз логів системи та метаданих, які підтверджують факт відправлення сигналу з конкретного пристрою. Це вимагає від суддів не просто формального огляду роздруківок, а глибинного розуміння природи електронного документа як сукупності логічно пов'язаних даних, що існують незалежно від їх матеріального відображення на папері.

Окрему увагу в контексті належності та допустимості доказів слід приділити процедурному аспекту їх подання до суду. Як зазначають експерти у сфері трудового та цивільного права, поширеною помилкою учасників справи є надання виключно паперових роздруківок скріншотів без посилання на наявність оригіналу електронного документа [7]. Згідно з усталеною практикою, для того, щоб повідомлення у Viber чи Telegram набуло статусу допустимого доказу, воно має бути ідентифіковане як «електронний документ» у розумінні Закону України «Про електронні документи та електронний документообіг». Це передбачає не лише візуалізацію тексту, а й можливість перевірки цілісності даних. Зокрема, у випадках, коли сторона заперечує факт отримання чи відправлення повідомлення, роздруківка скріншоту без надання пристрою (телефону, планшету) для безпосереднього огляду судом може бути визнана неналежним доказом через неможливість встановити його автентичність.

Сучасне цивільне судочинство перебуває на етапі трансформації підходів до доказування. Ключовим напрямом цієї трансформації є перехід від формального підтвердження факту існування електронного листування до багаторівневої верифікації його автентичності, яка поєднує процесуальні гарантії та технічні методи перевірки. Подальший розвиток законодавства та судової практики має бути спрямований на інтеграцію таких інструментів у єдину систему стандартів допустимості доказів, здатну ефективно протидіяти викликам, зумовленим розвитком штучного інтелекту.

Список використаних джерел

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 берез. 2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 15.04.2026).

2. Електронні докази в цивільному процесі : науково-практичний матеріал / Верховний Суд. 2021. URL: https://supreme.court.gov.ua/supreme/pokazniki-diyalnosti/navch_suddiv_praciv_aparativ_2021/1969589/ (дата звернення: 15.04.2026).

3. Постанова Верховного Суду від 14 вересня 2021 року у справі № 640/20599/19. ipLex: Судові рішення. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=99627066> (дата звернення: 15.04.2026).

4. Скриншот як доказ: коли месенджер вирішує долю справи. Юридична Газета. 2021. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/skrinshot-yak-dokaz-koli-mesenzher-virishue-dolyu-spravi.html> (дата звернення: 15.04.2026).

5. Волосна Я. Вплив цифровізації судочинства на якість доказування та стандарти допустимості електронних доказів. Академічні візії. 2026. Вип. 51. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18504691>.

6. Цифрові відбитки, Jira та ChatGPT: практика Верховного Суду щодо меж допустимості електронних доказів. Судово-юридична газета. 2026. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/356074-tsifrovye-otpechatki-jira-i-chatgpt-praktika-verkhovnogo-suda-otnositelno-predelov-dopustimosti-elektronnykh-dokazatelstv> (дата звернення: 15.04.2026).

7. Чи може повідомлення у Viber бути доказом в суді та чи роздруковувати скриншот переписки. Професійна Кадри. 2024. URL: <https://prokadry.com.ua/news/112998-chy-mozhe-povidomlennia-u-viber-buty-dokazom-v-sudi-ta-chy-rozdrukuvaty-skrinshot-perepysky> (дата звернення: 15.04.2026).

Горобець Наталія Олександрівна,
к. ю. н., доцент кафедри юридичних дисциплін
Сумська філія Харківського національного університету
внутрішніх справ
м. Суми

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ДИТИНИ НА ВИХОВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України суттєво вплинула на механізми реалізації та забезпечення прав дитини. Одним із найбільш чутливих аспектів у цій сфері є забезпечення права дитини на виховання, яке становить фундаментальну передумову її гармонійного розвитку та соціалізації.

Право дитини на виховання закріплене як у міжнародному, так і у національному праві. Зокрема, Конвенція ООН про права дитини від 20.11.1989 [1] визначає, що у всіх діях щодо дітей першочергова увага має приділятися забезпеченню найкращих інтересів дитини. Відповідно до Конституції України [2] та Сімейного кодексу України [3], держава гарантує захист дитинства та покладає на батьків обов'язок забезпечувати фізичний, духовний і моральний розвиток дитини.

Водночас воєнний стан створює значні виклики для реалізації цього права. Серед них: вимушене переміщення населення, тимчасова міграція дітей за кордон, загибель або мобілізація одного з батьків, руйнування освітньої та соціальної інфраструктури, а також тривалий психологічний вплив воєнних подій на дітей.

У сучасних наукових дослідженнях зазначається, що війна істотно трансформує традиційні механізми забезпечення прав дитини. Так, Т. Волошанівська підкреслює, що забезпечення прав дітей в умовах воєнного стану потребує комплексного підходу, оскільки навіть за наявності нормативної бази їх практична реалізація ускладнюється обмеженістю ресурсів та недостатньою координацією між державними інституціями [4].

Водночас наголошується, що сучасні збройні конфлікти характеризуються новими формами загроз для дітей, серед яких примусове переміщення, психологічне насильство, експлуатація та залучення дітей до воєнних дій. Це потребує переосмислення міжнародних стандартів захисту прав дитини та їх адаптації до умов сучасних конфліктів [5].

Науковці також звертають увагу на проблему недостатньої ефективності існуючих механізмів правового захисту дітей, які постраждали

внаслідок воєнних дій. Зокрема, сучасні дослідження [6] підкреслюють, що чинне законодавство України хоча й передбачає комплекс гарантій прав дитини, однак не формує єдиної цілісної системи забезпечення правового статусу дітей, які постраждали від збройного конфлікту .

Однією з найбільш гострих проблем є порушення права дитини на сімейне виховання. Значна кількість дітей вимушено проживає лише з одним із батьків або перебуває під опікою родичів чи приймаючих сімей. У деяких випадках діти залишаються без батьківського піклування, що створює ризики соціального сирітства.

Крім того, значна частина українських дітей перебуває за кордоном. У таких умовах важливим завданням держави є забезпечення збереження сімейних зв'язків, культурної ідентичності дитини та гарантування реалізації її прав відповідно до міжнародних стандартів.

Враховуючи зазначене, ефективне забезпечення права дитини на виховання в умовах воєнного стану потребує комплексної державної політики, яка повинна включати розвиток соціальних послуг для сімей з дітьми, розширення психологічної підтримки постраждалих дітей, удосконалення діяльності органів опіки та піклування, а також посилення міжнародної співпраці у сфері захисту прав дитини.

Таким чином, забезпечення права дитини на виховання в умовах воєнного стану є складним міждисциплінарним завданням, що потребує поєднання правових, соціальних та психологічних механізмів захисту. Пріоритетом державної політики у цій сфері має залишатися забезпечення найкращих інтересів дитини та створення умов для її безпечного розвитку навіть в умовах воєнних викликів.

Список використаних джерел

1. Конвенція про права дитини ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 20.11.1989. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text

2. Конституція України Верховна Рада України; Конституція України, Конституція, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>

3. Сімейний кодекс України Кодекс України; Кодекс, Закон від 10.01.2002 № 2947-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>

4. Волошанівська Т. В. Забезпечення прав та свобод дитини під час воєнного стану. Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 1. URL: https://www.lsej.org.ua/1_2025/141.pdf?utm_source=chatgpt.com

5. Мішук І. В., Киричук Б. С. Становлення та розвиток міжнародних стандартів захисту прав дитини в умовах збройного конфлікту. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. №1. URL: https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2025/02/35.pdf?utm_source=chatgpt.com

6. Балтакса І. В. Нормативно-правові основи правового статусу дитини, яка постраждала внаслідок воєнних дій та збройних конфліктів. Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. №1 Ч. 1. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/352492/339241>

УДК 347.626.6

Горобець Наталія Олександрівна.

к. ю. н., доцент кафедри юридичних дисциплін
Сумська філія Харківського національного університету
внутрішніх справ, м. Суми

Скумс Софія Сергіївна

здобувач вищої освіти 3 курс, спеціальність право
Волинський інститут імені В'ячеслава Липинського ПрАТ «ВНЗ
«МАУП», м. Луцьк

ЗЛОВЖИВАННЯ ЦИВІЛЬНИМИ ПРАВАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ КВАЛІФІКАЦІЇ ТА СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

В умовах воєнного стану в Україні особливої актуальності набуває проблема добросовісності здійснення цивільних прав та недопущення їх зловживання. Соціально-економічна нестабільність, переміщення осіб, обмеженість ресурсів і підвищений рівень правової невизначеності створюють передумови для використання суб'єктивних прав не з метою їх реалізації, а з метою заподіяння шкоди іншим особам або отримання неправомірної вигоди.

Відповідно до ст. 13 Цивільного кодексу України, не допускаються дії особи, спрямовані на шкоду іншій особі, а також зловживання правом в інших формах [1]. Цей принцип є проявом загального принципу добросовісності, який лежить в основі цивільного права та визначає межі здійснення суб'єктивних прав.

У період воєнного стану зловживання правом набуває нових форм. Зокрема, у практиці спостерігаються випадки недобросовісного використання договірних механізмів, зловживання процесуальними правами, маніпулювання обставинами форс-мажору, а також використання вразливого становища контрагентів. Особливо поширеними є ситуації, коли

сторона посилається на обставини війни як підставу для ухилення від виконання зобов'язань без належного правового обґрунтування.

Судова практика Верховного Суду послідовно виходить із того, що принцип добросовісності є критерієм оцінки поведінки сторін цивільних правовідносин. Зокрема, суд зазначає, що здійснення права з наміром завдати шкоди іншій особі або з порушенням меж добросовісності може бути підставою для відмови у захисті такого права [2, 3].

Проблема кваліфікації зловживання правом полягає у відсутності чітких законодавчих критеріїв його визначення. Це зумовлює необхідність формування єдиних підходів у судовій практиці та розвитку доктринальних положень щодо ознак зловживання правом. До таких ознак, як правило, відносять недобросовісність поведінки, наявність наміру завдати шкоди, а також невідповідність дій меті здійснення права.

В умовах воєнного стану особливого значення набуває баланс між захистом прав учасників цивільних правовідносин та недопущенням їх зловживання. Зокрема, необхідно враховувати об'єктивні труднощі виконання зобов'язань, спричинені війною, але водночас запобігати використанню цих обставин як інструменту недобросовісної поведінки.

Таким чином, зловживання цивільними правами в умовах воєнного стану є складною правовою проблемою, що потребує комплексного вирішення на рівні законодавства та судової практики. Важливим напрямом є конкретизація критеріїв добросовісності та формування єдиних підходів до кваліфікації зловживання правом, що сприятиме підвищенню правової визначеності у цивільних правовідносинах.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV.URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Постанова Верховного Суду від 03.07.2019 у справі № 761/26694/16-ц. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82720456>
3. Постанова Верховного Суду від 16.06.2021 у справі № 910/8472/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/97994756>

Долгов Антон Геннадійович,
доктор PhD, старший викладач кафедри
цивільного та кримінального права і процесу,
Чорноморський національний університет
імені Петра Могили, адвокат

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА НА ПЕРЕКЛАД У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ З УРАХУВАННЯМ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ

У контексті європейської інтеграції України та набуття статусу держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу, адаптація національного кримінального процесуального законодавства до стандартів *acquis communautaire* є одним із пріоритетних завдань вітчизняної правової системи. Право на доступ до правосуддя та право на справедливий судовий розгляд, що гарантуються ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (далі - ЄКПЛ) [1] та ст. 47 Хартії Європейського Союзу основоположних прав [2], не можуть бути реалізовані повною мірою без забезпечення належного, своєчасного та кваліфікованого перекладу для осіб, які не володіють мовою судочинства.

У кримінальному процесі мовний бар'єр становить критичну загрозу для дотримання презумпції невинуватості та прав на захист, саме тому дослідження правового статусу перекладача та механізмів реалізації права на переклад у кримінальному провадженні України крізь призму європейських стандартів є надзвичайно актуальним, адже на практиці виникає низка проблем щодо визначення компетентності перекладача, меж процесуальних прав та механізмів його залучення.

Основоположним документом Ради Європи, який регулює право на переклад, є підпункти «а» та «є» пункту 3 ст. 6 ЄКПЛ у відповідності до яких кожний обвинувачений має право «бути негайно і детально поінформованим зрозумілою для нього мовою про характер і причини обвинувачення, висунутого проти нього» [1] та «якщо він не розуміє мови, яка використовується в суді, або не розмовляє нею, - одержувати безоплатну допомогу перекладача» [1]. Зокрема, у Посібнику з європейського права з питань доступу до правосуддя підкреслено, що Європейський суд з прав людини у своїй практиці наголошує, що будь-яка затримана особа повинна знати, чому її позбавляють свободи, простою і зрозумілою мовою (наприклад, у справі «Нур та інші проти України» (Заява № 77647/11) ЄСПЛ встановив порушення через ненадання зрозумілого перекладу під час затримання [4]). Також, у праві

Європейського Союзу діє спеціалізована «Дорожня карта» щодо посилення процесуальних прав підозрюваних і обвинувачених, яка ґрунтується зокрема на положеннях: Директиви 2010/64/EU «Про право на переклад у кримінальному процесі», яка встановлює вимогу до держав-членів забезпечити підозрюваним безперешкодний доступ до перекладача під час допитів, слухань, для конфіденційного спілкування зі своїм адвокатом та встановлює вимоги до якості перекладу, створення реєстрів незалежних кваліфікованих перекладачів; Директиви 2013/48/EU про право доступу до захисника гарантує, що у разі мовного бар'єра участь захисника має забезпечуватися за обов'язкової присутності перекладача для ефективної та конфіденційної комунікації та ін. Отже, європейські стандарти в сфері реалізації права на переклад розглядають перекладача не просто як технічного суб'єкта, а як ключового фігуранта, що забезпечує «практичний та ефективний доступ до правосуддя».

Слід підкреслити, що до національного законодавства імплементовано базові вимоги міжнародного права на переклад у кримінальному процесі. Так, ч. 3 ст. 29 Кримінального процесуального кодексу України закріплює норму у відповідній до якої «Слідчий суддя, суд, прокурор, слідчий забезпечують учасникам кримінального провадження, які не володіють чи недостатньо володіють державною мовою, право давати показання, заявляти клопотання і подавати скарги, виступати в суді рідною або іншою мовою, якою вони володіють, користуючись у разі необхідності послугами перекладача в порядку, передбаченому цим Кодексом» [5], а ст. 68 – визначає права та обов'язки перекладача у кримінальному провадженні [5].

Проте, незважаючи на наявні законодавчі норм, судово-слідча практика та наукова доктрина виявляють низку концептуальних проблем в сфері реалізації права на переклад у кримінальному провадженні, які свідчать про неповну відповідність українського законодавства стандартам ЄС. Серед таких проблем можна виділити наступні: в умовах відсутності нормативно-закріплених методик оцінювання спеціальних знань перекладача, формальна наявність диплома філолога не є достатньою гарантією якості перекладу, оскільки специфіка юридичного процесу вимагає від фахівця знання спеціальної правничої термінології; встановлення меж реалізації права перекладача на уточнюючі запитання, оскільки відсутність однозначних критеріїв дозволяє трактувати такі дії або як необхідний засіб забезпечення точності перекладу, або як неправомірне втручання в перебіг слідчої дії; відсутній механізм ефективного забезпечення особистої безпеки перекладача, що створює перешкоди для залучення висококваліфікованих кадрів до повноважень,

пов'язаних із організованою злочинністю; відмічається практика ігнорування реалізації права на переклад на основі припущення службових осіб про достатній рівень володіння іноземцем побутовою українською мовою (в окремих випадках – російською) та ін.

Вважаємо, що для подолання зауважених проблем та імплементації положень відповідних Директив ЄС у кримінальне процесуальне законодавство України актуальним буде життя наступних комплексних заходів:

1) інституалізація фаху «присяжного (судового) перекладача» шляхом ухвалення спеціального Закону «Про судовий переклад», впровадження інституту присяжних перекладачів з вимогою складання ними спеціального кваліфікованого іспиту на знання юридичної термінології та основ кримінального процесуального законодавства;

2) закріплення на законодавчому рівні оновленого комплексу прав перекладача, зокрема, щодо застосування заходів безпеки до нього та членів його сім'ї, отримання копій процесуальних документів, переклад яких йому доручено, право отримувати пояснення щодо меж «запитань для уточнення» з метою уникнення привласнення перекладачем невластивих йому слідчих функцій;

3) розробка та впровадження «Методики встановлення рівня володіння державною мовою учасником кримінального провадження»;

4) впровадження досвіду європейського електронного правосуддя (E-Justice) у випадку необхідності залучення фахівців із рідкісних мов та ін.

Отже, реалізація права на переклад у кримінальному процесі України має фундаментальне значення для забезпечення справедливого судового розгляду, оскільки аналіз вітчизняного законодавства свідчить, що хоча базові права учасників провадження на переклад імplementовано, практичний механізм залучення, перевірки кваліфікації та процесуального захисту перекладача є недосконалими і неповною мірою відповідає європейським стандартам. Законодавче запровадження інституту присяжних судових перекладачів, деталізація процесуальних прав та нормативне закріплення об'єктивних критеріїв оцінки володіння мовою судочинства стануть вагомими кроками на шляху до євроінтеграції вітчизняного судочинства та утвердження верховенства права.

Список використаних джерел

1. Європейська конвенція з прав людини: Рада Європи від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 09.03.2026)
2. Хартія Європейського Союзу основоположних прав: Європейська Рада від 07.12.2000 р. URL: <https://ccl.org.ua/posts/2021/11/hartiya-osnovnyh-prav-yeuropejskogo-soyuzu/> (дата звернення: 09.03.2026)
3. Посібник з європейського права з питань доступу до правосуддя: Агенція Європейського Союзу з основних прав, Рада Європи від 2016 р. URL: https://mc.court.gov.ua/img/files/file_7959.pdf (дата звернення: 11.03.2026)
4. Справа «Нур та інші проти України»/ Заява № 77647/11): Рішення Європейського суду з прав людини від 16.07.2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_f38#Text (дата звернення: 11.03.2026)
5. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#n559> (дата звернення: 11.03.2026)

УДК 343.431

Казарян Елучка Гургенівна,

доктор філософії у галузі права, старший викладач кафедри конституційного та адміністративного права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми в сучасних умовах залишається однією з найнебезпечніших і найбільш поширених форм грубого порушення прав і свобод людини, що має транснаціональний характер та безпосередньо пов'язана з діяльністю організованої злочинності. Попри активізацію міжнародно-правових механізмів протидії, удосконалення національного законодавства та посилення інституційних можливостей держав, зазначене явище продовжує становити серйозну загрозу як для національної безпеки України, так і для міжнародного правопорядку в цілому.

Торгівля людьми характеризується підвищеним ступенем суспільної небезпеки, оскільки посягає на базові, невід'ємні права людини – право

на свободу, особисту недоторканність, гідність, а в окремих випадках і на життя та здоров'я. Вказаний злочин підриває основи демократичного суспільства, спричиняє тяжкі соціальні наслідки та потребує комплексного підходу до його запобігання та протидії.

З огляду на це, як міжнародна спільнота, так і національні правові системи приділяють значну увагу боротьбі з торгівлею людьми, зокрема шляхом імплементації міжнародних стандартів, розвитку механізмів виявлення та захисту потерпілих, а також встановлення ефективної кримінальної відповідальності за вчинення відповідних злочинів.

В Україні кримінальна відповідальність за торгівлю людьми встановлена ст. 149 Кримінального кодексу України (далі – КК України) [1]. Сучасне нормативне закріплення цієї заборони сформувалося внаслідок прийняття Закону України від 12 січня 2006 року «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією» [2]. Зазначеним актом було істотно розширено зміст відповідної кримінально-правової норми та гармонізовано її з положеннями міжнародно-правових документів, що створило належне підґрунтя для ефективної протидії цьому виду злочинності.

Оцінюючи стан застосування кримінально-правових норм у цій сфері, доцільно звернутися до статистичних показників. За даними Офісу Генерального прокурора, у 2025 році зареєстровано 155 кримінальних проваджень за ст. 149 КК України, з яких лише 67 скеровано до суду з обвинувальним актом [3]. Такі показники свідчать не лише про складність розслідування зазначеної категорії злочинів, але й про їх високий рівень латентності, труднощі ідентифікації потерпілих та виражений транснаціональний характер.

Законодавець визначає межі кримінальної відповідальності за торгівлю людьми через диференційовану систему покарань, що враховує тяжкість діяння, спосіб його вчинення та особливості суб'єкта злочину. При цьому в правозастосовній практиці переважає так званий формально завершений склад злочину, за якого кримінальна відповідальність настає вже з моменту вчинення відповідних дій (зокрема, вербування чи переміщення особи), незалежно від фактичної реалізації експлуатації.

Водночас однією з ключових проблем досудового розслідування залишається встановлення мети експлуатації. У багатьох випадках протиправна діяльність маскується під легальні форми працевлаштування або надання допомоги, що істотно ускладнює доказування. У таких ситуаціях значення набуває аналіз сукупності непрямих ознак, зокрема змісту обіцянок, умов перебування потерпілого, рівня його

поінформованості, а також соціального чи психологічного стану. Додаткові труднощі виникають при доведенні використання обману, шантажу чи уразливого стану особи, оскільки потерпілі не завжди можуть чітко ідентифікувати момент початку експлуатації. При цьому згода потерпілого не має юридичного значення, якщо вона була отримана внаслідок обману, примусу або матеріальної залежності [4, с. 448].

Торгівля людьми, як правило, має організований характер, що обумовлює необхідність активного застосування інституту співучасті. У випадках торгівлі людьми спостерігається чіткий розподіл ролей між учасниками злочинної діяльності – від вербування та транспортування до безпосередньої експлуатації потерпілих. Кожен з них, відповідно до ступеня участі, може бути визнаний виконавцем (співвиконавцем), підбурювачем, пособником або організатором. Навіть допоміжні дії (наприклад, забезпечення документів, транспортних засобів, фальшивих контактів) можуть кваліфікуватися як пособництво, а вчинення злочину за попередньою змовою або у складі організованої групи є обтяжуючою обставиною та значно підвищує міру відповідальності.

Окремі складнощі виникають у випадках конкуренції кримінально-правових норм, коли торгівля людьми поєднується з іншими злочинами, зокрема незаконним переправленням осіб через державний кордон, незаконним позбавленням волі чи втягненням у злочинну діяльність. Це зумовлює необхідність правильної кваліфікації за сукупністю кримінальних правопорушень.

Суттєвим фактором, що ускладнює притягнення винних до відповідальності, є транснаціональний характер торгівлі людьми. Вчинення злочинних дій на території кількох держав зумовлює потребу в ефективному міжнародному співробітництві, яке, попри нормативне врегулювання, часто ускладнюється тривалістю процедур правової допомоги та складністю збору доказів за кордоном.

Проблема торгівлі людьми набуває особливої актуальності в умовах збройного конфлікту, який суттєво посилює ризики її поширення внаслідок масового переміщення населення, соціальної дестабілізації та зростання економічної вразливості громадян. Вплив таких обставин підтверджується даними міжнародних організацій. Зокрема, у доповіді Спеціального представника і координатора ОБСЄ з питань протидії торгівлі людьми наголошується, що збройні конфлікти створюють сприятливе середовище для активізації цього виду злочинності через руйнування соціальних зв'язків і загальну економічну нестабільність [5]. За таких умов особливого значення набуває ефективність кримінально-правових механізмів протидії торгівлі людьми, передусім їх превентивна складова.

Аналіз судової практики свідчить про значну різноманітність форм прояву торгівлі людьми, серед яких особливо поширеними є трудова експлуатація, а також діяльність, що маскується під благодійні чи реабілітаційні ініціативи. При цьому судові рішення демонструють підвищену увагу до встановлення таких ключових елементів складу злочину, як уразливий стан потерпілих, застосування примусу та обману, а також до індивідуалізації покарання з урахуванням усіх фактичних обставин справи.

Показовим у цьому контексті є вирок Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 28 квітня 2025 року у справі № 352/344/22. У межах зазначеного кримінального провадження, кваліфікованого за ч. 1 ст. 149 КК України, встановлено, що обвинувачений ОСОБА_3 здійснив вербування та переміщення потерпілого ОСОБА_8, який перебував у вразливому стані (безробіття, відсутність документів), з метою його подальшої трудової експлуатації. Використовуючи обман, обвинувачений запропонував потерпілому оплачувану роботу з випасання овець, однак фактично створив умови боргової залежності, безпідставно звинувативши його у загибелі восьми овець та зобов'язавши «відпрацювати борг» у розмірі 24 000 грн. У результаті потерпілий був змушений безоплатно працювати протягом 13 місяців. Незважаючи на неодноразові спроби залишити місце роботи, він повертався під впливом примусу з боку обвинуваченого. У своєму рішенні суд акцентував увагу на доведенні уразливого стану потерпілого, а також на наявності обману та примусу як обов'язкових ознак складу злочину, відхиливши доводи сторони захисту щодо недопустимості окремих доказів [6].

Окремо слід відмітити кримінальні провадження, у яких торгівля людьми маскується під благодійні або реабілітаційні ініціативи, що утворює специфічну форму зловживання уразливим становищем потерпілих. Характерним прикладом є вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 8 листопада 2023 року у справі № 401/3025/23. У межах цієї справи встановлено, що обвинувачений, виконуючи функції неофіційного наглядача у християнському реабілітаційному центрі для осіб із залежностями, здійснив вербування внутрішньо переміщеної особи (ОСОБА_8), використовуючи обман та її уразливий стан (втрата житла, травма ноги), з метою подальшої трудової експлуатації. Надалі обвинувачений вилучив у потерпілого документи, примушував його виконувати різні роботи на користь третіх осіб, отримував оплату за виконану працю, однак не передавав її потерпілому. Особливістю даного кримінального провадження є

використання уразливого стану внутрішньо переміщеної особи під виглядом надання допомоги у реабілітаційному закладі [7].

Таким чином, попри загальну відповідність національного законодавства міжнародним стандартам, ефективність протидії торгівлі людьми в Україні залишається обмеженою низкою факторів. Їх подолання потребує комплексного підходу, що включає вдосконалення законодавства, розвиток методик розслідування, активізацію міжнародного співробітництва та посилення механізмів захисту потерпілих.

Список використаних джерел

1. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.

2. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення в заняття проституцією : Закон України від 12 січ. 2006 р. № 3316-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3316-15>.

3. Офіс Генерального прокурора. Офіційний сайт. URL: <https://gp.gov.ua/ua/posts/pro-zareyestrovani-kriminalni-pravorpushennyata-rezultati-yih-dosudovogo-rozsliduvannya-2>.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М. І. Мельника, М. І. Хавронюка. Київ: Юрична думка, 2019. 1316 с.

5. Протидія торгівлі людьми в умовах збройного конфлікту: Доповідь Спеціального представника і координатора ОБСЄ з питань протидії торгівлі людьми. URL: <https://www.osce.org/uk/cthb/reports>.

6. Вирок Тисменицького районного суду Івано-Франківської області від 28 квітня 2025 р., судова справа № 352/344/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126897813>.

7. Вирок Світловодського міськрайонного суду Кіровоградської області від 8 листопада 2023 р., судова справа № 401/3025/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/114745865>.

УДК: 347.998.85(043.2)

Кобак Марина Василівна,

к.ю.н. начальник відділу забезпечення судового процесу та
аналітично-статистичної роботи

Миколаївського окружного адміністративного суду,
старший викладач кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу

Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв

ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАТИВНИХ СПРАВАХ – ПРОБЛЕМАТИКА СПЛАТИ СУДОВОГО ЗБОРУ

Питання справляння судового збору постає кожен раз при зверненні до суду. Адже, це збір, що справляється на всій території України за подання заяв, скарг до суду, за видачу судами документів, а також у разі ухвалення окремих судових рішень, передбачених Законом України «Про судовий збір» (далі – ЗУ) [1].

ЗУ врегульовано широкий спектр питань щодо платників та об'єктів сплати судового збору, розміри ставок та пільги, порядок сплати, повернення, відстрочення, розстрочення та звільнення від сплати судового збору.

Важливим є положення ЗУ про те, що судовий збір зараховується до спеціального фонду Державного бюджету України. Суд перед відкриттям (порушенням) провадження у справі, прийняттям до розгляду заяв (скарг) перевіряє зарахування судового збору до спеціального фонду Державного бюджету України. Це є можливим завдяки програмному забезпеченню судів, що пов'язане напряду із казначейськими органами. Тобто суди майже одразу можуть перевірити чи зараховано кошти, що сплачені за судовий збір до спеціального фонду Держбюджету.

Здавалося б, що і законодавство і програмне забезпечення дозволяють чітко застосовувати нормативні положення на практиці. Однак, все одно існують питання, що є проблемними – вони врегульовуються як судовою практикою, науковими розробками, так і законодавчими змінами, і, навіть, рішеннями Конституційного Суду України (далі - КСУ).

Заслужовує на увагу рішення КСУ від 10.03.2026р. № 2-р/2026 по справі № 1-5/2025(374/25) (далі – рішення КСУ). Це рішення стосується необхідності сплати судового збору за оскарження в апеляційному та касаційному порядках ухвал адміністративних судів першої інстанції, постановлених у порядку ст.ст. 382,383 Кодексу адміністративного судочинства України (далі - КАСУ). Вказані статті регулюють питання

судового контролю за виконанням рішень в адміністративних справах (ст. 382 в редакції КАСУ до 21.11.2024р.) та визнання протиправними рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень – відповідачем на виконання рішення суду (ст. 383 КАСУ). Тобто, зазначеними статтями регулюються процесуальні питання, пов'язані саме з виконанням вже прийнято рішення по адміністративній справі.

Практична проблематика полягала в тому, що після прийняття судом першої інстанції ухвали щодо розгляду заяв в порядку ст.ст. 382-383 КАСУ, у разі необхідності її оскарження особа повинна сплачувати судовий збір у розмірі 1 прожиткового мінімуму для працездатної особи, що встановлено на початок календарного року.

У згаданому рішенні КСУ наголошує, що адміністративне судочинство є особливою формою захисту прав, свобод та інтересів осіб у сфері публічно-правових відносин. Вертикальна модель взаємовідносин між державою і особою, що є визначальною для адміністративного судочинства, зумовлює підвищений стандарт захисту прав особи та покладає на суд обов'язок компенсувати цю структурну нерівність процесуальними засобами (п. 4.3.) [2]. Мається на увазі, що сама наявність в КАСУ таких інструментів (ст. 382-383 КАСУ) передбачає можливість адміністративних судів допомогти слабшій стороні процесу – особі, досягти реального виконання судового рішення у спорі проти держави.

Слід зазначити, що нами у 2021, 2025 роках було розглянуто проблематику судового збору, де серед іншого, приділялась увагу і положенням ст. 383 КАСУ. Розглядалось питання сплати судового збору за розгляд цієї заяви судом першої інстанції. Зроблено висновок, що особа повинна сплачувати судовий збір лише перед зверненням до суду. Звертаючись з іншими заявами на будь-якій стадії судового процесу, вона не повинна нічого сплачувати додатково [3,4,5].

Також висновку дійшов і КСУ – недопустимість покладення на особу фінансового тягаря у вигляді обов'язку сплачувати судовий збір у процедурі розгляді її заяви про здійснення судового контролю за виконанням судового рішення на будь-якій стадії судового розгляду такої заяви (п. 5) [2].

КСУ вирішуючи конституційність положень ЗУ про визначення ставки за оскарження ухвал щодо судового контролю врахував положення Конституції України - принцип верховенства права (ч. 1 ст. 8); права і свободи людини і громадянина захищаються судом (ч. 1 ст. 55); кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб (ч. 2 ст.55); суд ухвалює рішення іменем України. Судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава

забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку (ч. 1, 2 ст. 129-1); обов'язковість судового рішення (п. 9 ч. 2 ст. 129) як одна з основних засад судочинства.

До того ж, КСУ вказав про те, що нещодавно до ЗУ внесені зміни на виконання Рішення Конституційного Суду України від 13.05.2024 року № 6-р(П)/2024, а саме – ч. 2 ст. 3 ЗУ доповнено положеннями про те, що судовий збір не справляється за подання апеляційної і касаційної скарги на ухвалу суду, постановлену за результатами розгляду скарги на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, або приватного виконавця під час виконання судового рішення. Ми аналізували це рішення КСУ у 2025 році [5]. Воно розповсюджується на стадію виконання судових рішень в цивільних та господарських справах. На випадки необхідності сплати судового збору за подання апеляційної і касаційної скарги на ухвали суду щодо рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень – відповідачем на виконання рішення адміністративного суду, постановлених в порядку ст.ст. 382, 383 КАСУ ці положення не розповсюджуються, хоча теж стосуються саме стадії виконання судового рішення.

КСУ наголосив, що держава не може покладати на особу додаткового фінансового тягаря за свій обов'язок щодо забезпечення виконання судового рішення у визначеному законом порядку. [2]. Отже, починаючи з 10 березня 2026 року не потрібно сплачувати судовий збір в розмірі 1 прожиткового мінімуму для працездатної особи станом на початок календарного року (у 2026 році це 3328 грн.) у випадку оскарження в апеляційному або касаційному порядку ухвали, що прийнята за наслідком розгляду заяв в порядку ст.ст. 382, 383 КАСУ.

Нині ми чекаємо на законодавчі зміни про внесення до об'єктів, за які не потрібно сплачувати судовий збір (ч. 2 ст. 3 ЗУ) апеляційної та касаційної скарги на ухвали суду щодо рішень, дій чи бездіяльності, вчинених суб'єктом владних повноважень – відповідачем на виконання рішення суду, постановлених в порядку ст.ст. 382, 383 КАСУ.

Охарактеризоване рішення КСУ є передовим щодо захисту права особи на звернення до суду та обов'язковістю його виконання. Оскільки, як відомо, на сьогоднішній момент, стадія виконання судового рішення викликає багато практичних питань.

Здається логічним, виваженим та послідовним рішенням КСУ, оскільки його положення співпадають із науковою думкою щодо несплати судового збору на стадії виконання судових рішень.

Список використаних джерел

1. Про судовий збір : Закон України від 08.07.2011 р. № 3674-VI: станом на 10.03.2026. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#n7> (дата звернення: 13.04.2026).

2. Рішення Великої палати Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду щодо відповідності Конституції України (конституційності) частини другої статті 3, підпункту 5 пункту 3 частини другої статті 4 Закону України «Про судовий збір»: Рішення Конституційного Суду України від 10.03.2026р. № 1-5/2025(374/25). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-26#Text> (дата звернення: 14.04.2026).

3. Кобак М., Казарян Е. Практичні аспекти щодо судового збору при вирішенні адміністративними судами заяв, пов'язаних із виконанням судових рішень. *Law. State. Technology*. 2021. № 4. С. 50-55. DOI: <https://doi.org/10.32782/LST/2021-4-9>. URL: <http://journals.politehnica.dp.ua/index.php/lst/article/view/53>

4. Кобак М.В. Проблемні питання справляння судового збору при вирішенні судом заяв, пов'язаних із виконанням судових рішень в адміністративних справах. *Юриспруденція сьогодні: між апологією і креативністю. Пам'яті професора Ю.М. Оборотова (до 75-річчя з дня народження доктора юридичних наук, професора Ю.М. Оборотова)*: матер. Міжнарод. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 17 вересня 2021 р.), Одеса, 2021. С. 228 URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5d295982-fda3-4a42-8aff-8e7aca78397a/content#page=228>

5. Кобак М. Судовий збір – сучасна проблематика. «*ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2025: стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі*»: матер. XXII Міжнародної наукової конференції (16-22 червня 2025 р., м. Миколаїв, Україна). СЕРІЯ: ПРАВО. С. 58 URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2841/1/%D0%9E%D0%A4-2025.%20%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE.pdf>

Кур'ян Вікторія Валеріївна

доктор філософії у галузі «Право»,
старший викладач кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

НІКЧЕМНІСТЬ ОПЕРУВАННЯ ТЕРМІНОМ «РАМКОВА УГОДА» У ПРАВОЗАСТОСУВАННІ ЩОДО ФАКТОРИНГУ

Нагальна потреба дослідження поняття, природи і змісту рамкових угод набуває актуальності у зв'язку з судовою практикою у сфері споживчого мікрокредитування та подальшим продажом фінансовими установами неліквідних активів факторинговим компаніям.

Прийнятність чи неприйнятність використання рамкових угод для факторингу, як виду фінансової послуги чи відступлення права грошової вимоги, як правочину, що опосередковує перехід права внаслідок укладення договору факторингу, автор вважає дискусійним.

Адже, загальновідомо ще з Римського права, що фактично, такий правочин - це заміна кредитора у зобов'язанні, тобто цесія, яка не скасовує форм забезпечення зобов'язання, що існували раніше бо, з правом вимоги до нового кредитора переходить і забезпечення зобов'язання у сфері фінансових послуг в Україні [1, с. 363].

Окрім того, факторингові компанії, заявляючи вимоги про стягнення заборгованості до боржника в судовому порядку, все частіше намагаються факторинг, як вид фінансової послуги, врегулювати не на підставі договору про надання фінансової послуги.

Незважаючи на те, що, предметом такого договору є фінансова послуга, назва «договір факторингу», предметом якого є перехід права вимоги за кредитним договором, факторингові компанії прирівнюють такий договір до рамкової угоди, яка на їх думку, не потребує в подальшому укладення будь-яких правочинів стосовно прав вимог за кредитним договором, а достатнім є передача неліквідних активів від первісного кредитора до фактора, лише за реєстром, складеним у довільній формі.

В теорії договірної права загально визначено, що при тлумаченні змісту договору беруться до уваги однакове для всього його змісту значення термінів і понять, а також загальноприйняте у певній сфері відносин значення таких термінів та понять.

Етимологія походження поняття фактор, відповідно до тлумачення згідно Нового юридичного словника (A New Law Dictionary, 1850p.) свідчить, що це агент найнятий у комерційних цілях, який має володіння, управління та такий самий контроль над усіма товарами, які він купує або продає для свого принципала. [2, с. 180].

Наукові пошуки вчених та науковців щодо особливостей правової природи інституту Рамкових угод в Україні свідчить, що цей інститут має свій розвиток правозастосовної практики у певних сферах, зокрема, у сфері міждержавних правовідносин та публічних закупівель в Україні.

Відповідно, необхідно дослідити генезис походження та правову природу рамкової угоди, впровадження в законодавство України, а також здійснити порівняльно-правовий аналіз змісту рамкової угоди та договору факторингу, предметом якого є відступлення права вимоги до боржника.

Так, термін «рамкова угода» відсутній у Цивільному кодексі України але міститься в Законі України «Про публічні закупівлі»[3].

Аналіз ряду Рамкових угод, укладених Україною в рамках міжнародного співробітництва у фінансовій сфері, як то: Рамкова угода між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility [4], Рамкова угода між Україною та Північним інвестиційним банком [5], Рамкова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком [6], дає нам підстави стверджувати, що по-перше, ці рамкові угоди покликані розширювати та розвивати інвестиційну діяльність, зокрема іноземне інвестування, а по друге, вони мають відповідну назву - «рамкова угода» і, їх зміст відповідає їх назві, що повністю відповідає загальновизнаному правилу тлумачення в теорії договірного права.

Наприклад, в Рамковій угоді між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility від 21.05.2024, ратифікованій 06.06.2024 року [4], встановлюються принципи фінансової співпраці між Європейським Союзом та Україною визначаються спеціальні механізми управління, контролю, нагляду, моніторингу, оцінювання, звітування та аудиту коштів згідно з інструментом Ukraine Facility, а також, окреслюються механізми запобігання, виявлення, розслідування, усунення та повідомлення про порушення, шахрайство, корупцію та ін.

Але, як вбачається зі змісту зазначеної рамкової угоди, вона окреслює рамки співпраці але передбачає в подальшому укладення Угод про фінансування, Кредитних угод, які визначають спеціальні положення щодо управління та реалізації фінансування згідно з інструментом Ukraine Facility[4].

Отже, приходимо висновку, що рамкові угоди укладаються з метою створення базису довгострокового співробітництва між контрагентами для забезпечення фінансування, де обумовлюються основні цілі та критерії такого співробітництва і, як правило, вони укладаються на невідзначений строк.

Інститут рамкових угод у публічних закупівлях також, має свої особливості, які ми можемо виявити за допомогою індуктивного методу через генезис нормативно-правових актів.

Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 15.09.2017 року, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 09 жовтня 2017 р. за № 1236/311104 «Про затвердження Особливостей закупівель за рамковими угодами та їх укладення» в редакції від 19.06.2020 року [7] в пункті 1. Розділу I, окреслює, який основний закон деталізується цим підзаконним нормативно-правовим актом.

Так, Особливостями [7] встановлюються особливості закупівель за рамковими угодами та їх укладення відповідно до Закону України «Про публічні закупівлі» [3].

Відповідно до статті першої Закону України «Про публічні закупівлі», визначено, що рамкова угода – це правочин, що укладається одним чи кількома замовниками (у тому числі централізованою закупівельною організацією) в порядку, встановленому цим Законом, з кількома учасниками процедури закупівлі з метою визначення основних умов закупівлі окремих товарів і послуг для укладення відповідних договорів про закупівлю протягом строку дії рамкової угоди [3].

Рамкова угода в публічних закупівлях, входить до складу тендерної документації, є строковою (рік та більше), в ній визначається очікувана вартість предмета закупівлі з урахуванням строку дії рамкової угоди і, як вбачається з аналізу законних та підзаконних нормативно-правових актів, цей вид правочину, покликаний забезпечувати планування закупівель з метою можливості, складення кошторису і планування бюджету.

В нормативно - правових актах міжнародного рівня, як то Директиви ЄС, існує поділ рамкових угод (*framework agreements*) на типи: рамкові договори (*framework contracts*) та рамкові угоди у вузькому сенсі (*framework agreements stricto sensu*).

Етимологія прислівника «*stricto sensu*» свідчить про запозичення його з латинської мови, а у сфері правозастосовної практики Європейського Суду з прав людини вживається, у значеннях: «у вузькому сенсі» та «в строгому значенні слова».

Відповідно до Пояснювальної записки щодо рамкових угод відповідно до Класичної Директиви рамкові договори (*framework contracts*)

це конкретизовані та індивідуалізовані договори, а рамкові угоди у вузькому сенсі (*framework agreements stricto sensu*) це неповні угоди, що потребують в подальшому конкретизації та індивідуалізації умов але вони також передбачають проходження тендерних процедур[8].

Отже, на переконання автора, відповідно до здійсненого правового аналізу, факторингові компанії, у визначених згідно цивільно-процесуального законодавства України заявах по суті (позов, відзив, відповідь на відзив, заперечення на відповідь на відзив), використовують термін «рамкова угода» до договорів факторингу, предметом яких є продаж відступлення права вимоги до боржника, без достатніх правових підстав.

Підсумовуючи, слід загострити увагу не лише науковців та дослідників у сфері інституту рамкових угод, а й адвокатів та практикуючих юристів у категорії справ, що виникають у кредитних правовідносинах, що наразі, законодавчо визначене регулювання факторингу рамковими угодами відсутнє.

А, так як, ані назва, ані предмет, ані зміст договорів факторингу, що є підставою на якій фактор, який отримав право грошової вимоги до боржника, стягує борг у судовому порядку, не відповідають конструкції і змісту рамкових угод то, оперування лише терміном «рамкова угода» для обґрунтування позовних вимог за такими договорами факторингу є нікчемним.

Список використаних джерел

1. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: підруч. Вид. 2-ге, Київ: Юрінком Інтер, 2009. 528 с. URL: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://law.sspu.edu.ua/files/documents/books/library/29/pidoprigora.pdf> (дата звернення 11.04.2026).

2. A New Law Dictionary, Henry James Holthouse, ESQ. Of the inner temple, Special Pleader Boston: Charles C. Little and James Brown London: Thomas Blenkarn, 1 850. URL: <https://archive.org/details/anewlawdictionary00holtgoog/page/n15/mode/2up> (дата звернення 11.04.2026).

3. Про публічні закупівлі: Закон України від 25.12.2015 в редакції від 31.10.2025 № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n127>) (дата звернення 11.04.2026).

4. Рамкова угода між Україною та Європейським Союзом щодо спеціальних механізмів реалізації фінансування Союзу для України згідно з інструментом Ukraine Facility: ратифіковано Законом № 3786-IX від 06.06.2024. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_008-24#Text (дата звернення 11.04.2026).

5. Рамкова угода між Україною та Північним інвестиційним банком: *ратифіковано Законом N 134-V (134-16) від 14.09.2006*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_259#Text (дата звернення 11.04.2026).

6. Рамкова угода між Україною та Європейським інвестиційним банком: *ратифіковано Законом N 3392-IV (3392-15) від 07.02.2006*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_585#Text (дата звернення 11.04.2026).

7. Особливості закупівель за рамковими угодами та їх укладення: затв. наказом М-ва економічного розвитку і торгівлі України від 15.09.2017 року № 1372 в редакції від 19.06.2020 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1236-17#Text> (дата звернення 11.04.2026).

8. Пояснювальна записка щодо рамкових угод відповідно до Класичної Директиви Ref. Ares(2016)810203 - 16/02/2016 explanatory note – framework agreements European Commission: веб-сайт. URL: <https://ec.europa.eu > documents > renditions > pdf> (дата звернення 11.04.2026).

УДК 71.712

Кур'ян Владислав Вадимович

доктор філософії у галузі архітектури та містобудування,
співзасновник ГО «Ритм зеленого простору»,
м. Одеса, Україна

ПРАВОВА ОСНОВА ПРИНЦИПІВ АРХІТЕКТУРНО-МІСТОБУДІВНОГО ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ЗЕЛЕНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ НА РІВНІ МІКРОСТРУКТУРИ ПРИ ІНВЕСТУВАННІ В ЗЕЛЕНУ ІНФРАСТРУКТУРУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Інвестування в зелену інфраструктуру міського середовища є пріоритетним напрямком в Україні, а в повоєнній відбудові цей напрямок буде набирати обертів при ревіталізації, реновації, реконструкції вулично-дорожніх мереж, депресивних і промислових територій.

Але, певною проблемою в питаннях інвестування в формування зеленої інфраструктури міського середовища, є навіть не неприбутковість більшості таких елементів зеленої інфраструктури на мікрорівні, а саме соціальна та екологічна культура суспільства.

Адже, як зазначав Габрель М.М., визначаючи містобудівний простір як універсум (множину множин) векторів, що характеризує умови існування містобудівної системи регіону, що простір регіону формує природна, функціональна і соціальна частини - просторова сфера праці, правові відносини, відносини власності, звичаї та традиції народу тощо [1, с. 39].

Процесу створення елементів зеленої інфраструктури на рівні мікроструктури міста передує комплексний процес аналізу та проектування, що має поєднувати не лише естетику, комфорт, безпеку, функціональність з врахуванням екологічних та соціальних аспектів, а й наявність правової основи для реалізації такого проєкту на певній території міста, а в подальшому, також і, належне утримання елементів зеленої інфраструктури.

Тому, автор вважає, що в контексті вирішення питання практичної реалізації проєктів щодо елементів зеленої інфраструктури на мікрорівні, доцільним є звернути увагу на один із векторів, що Габрель М.М. визначав, як часовий вимір, що враховує історичний аспект (ретроспективу), теперішній час і перспективу, відображає динаміку процесів узгоджуючи його з правовими відносинами [1, с. 39].

Автором, при здійсненні дисертаційного дослідження за системним аналізом, було встановлено, що композиція міста, транспортна система міста та зелена інфраструктура міста є компонентами системи – міста, як соціокультурного об'єкта, розвиток якого спрямований на формування сприятливого середовища для розвитку людини і соціальних інститутів і, вони не є «відірваними» один від одного в своєму існуванні компонентами, а є інтегрованим, а предметом архітектурно-містобудівного розуміння є інтегрований в єдине ціле простір життєдіяльності суспільства [2, с. 7].

Як вбачається із ч. 1 статті 12 ЗУ «Про благоустрій населених пунктів» [3] до суб'єктів у сфері благоустрою населених пунктів, законодавець відносить органи державної влади та органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації, органи самоорганізації населення та громадян.

Але, на переконання автора таке формулювання не конкретизує відповідальних суб'єктів саме щодо прибудинкових територій так як, такі органи управління, як об'єднання співвласників багатоквартирного будинку чи управляючі компанії, що здійснюють свою господарську діяльність у формі товариства з обмеженою відповідальністю - не являються органами самоорганізації населення і також, не можна їх віднести до категорії «громадяни» бо, вони є юридичними особами приватного права.

Так, ст. 1 ЗУ «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» визначено термін «об'єднання співвласників багатоквартирного будинку», як юридична особа, створена власниками квартир та/або нежитлових приміщень багатоквартирного будинку для сприяння використанню їхнього власного майна та управління, утримання і використання спільного майна [4].

Пунктом 4) ч. 1 ст. 7 ЗУ «Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку» до зобов'язань співвласників багатоквартирного будинку віднесено обов'язок додержуватися вимог правил утримання багатоквартирного будинку і прибудинкової території, правил пожежної безпеки, санітарних норм [5].

Але, визначення поняття прибудинкова територія - територія навколо багатоквартирного будинку, визначена на підставі відповідної містобудівної та землепорядної документації, у межах земельної ділянки, на якій розташовані багатоквартирний будинок і належні до нього будівлі та споруди, що необхідна для обслуговування багатоквартирного будинку та задоволення житлових, соціальних і побутових потреб власників (співвласників та наймачів (орендарів) квартир, а також нежитлових приміщень, розташованих у багатоквартирному будинку (п. 4) ч. 1 ст. 1 цього Закону) [5], свідчить про те, що на такі юридичні особи створенні для управління багатоквартирними будинками, не може покладатися відповідальність за належне утримання елементів зеленої інфраструктури бо, вони не являються суб'єктами у сфері благоустрою населених пунктів в контексті ЗУ «Про благоустрій населених пунктів» [3].

Адже, утримання в належному стані території відповідно до ЗУ «Про благоустрій населених пунктів», – це використання її за призначенням відповідно до генерального плану населеного пункту, іншої містобудівної документації, правил благоустрою території населеного пункту, а також санітарне очищення території, її озеленення, збереження та відновлення об'єктів благоустрою [3].

Відповідно до проведеного аналізу, вбачаємо за необхідне запропонувати законодавцеві внести зміни до ст. 12 ЗУ «Про благоустрій населених пунктів» [3], з огляду також і, на втрату чинності Господарського кодексу України, додавши до суб'єктів у сфері благоустрою населених пунктів такого суб'єкта, як «юридична особа, незалежно від форми власності» або замінивши формулювання «підприємства, установи, організації» на «юридичні особи, незалежно від форми власності».

На думку автора внесення запропонованих змін забезпечить також, активну участь власника чи користувача прибудинкової території багатоквартирних будинків в особі уповноваженого представника такої

юридичної особи (об'єднання співвласників багатоквартирного будинку чи управляючої компанії) як на етапі проектування елементів зеленої інфраструктури міського середовища на мікрорівні так і, при здійсненні належного догляду за елементами зеленої інфраструктури, після їх створення в рамках реалізованих проєктів.

Список використаних джерел

1. Габрель М.М. Просторова організація містобудівних систем / Інститут регіональних досліджень НАН України. – К.: Видавничий дім А.С.С., 2004.- 400с. (с. 26).

2. Кур'ян В.В. Принципи архітектурно-містобудівного формування зеленої інфраструктури міського середовища: дис. д-ра філософ.: 191 / ОДАБА. Одеса, 2024. 267 с. URL: <https://drive.google.com/file/d/1Wu2M-imTP1gavDSluJpnO8PaD5UMOTAz/view> (дата звернення 16.04.2026).

3. Про благоустрій населених пунктів: Закон України від 06.09.2005 в редакції від 30.08.2025 № 2807-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2807-15/ed20250830#Text> (дата звернення 16.04.2026).

4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 в редакції 15.04.2026 № 2866-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-14#Text> (дата звернення 16.04.2026).

5. Про особливості здійснення права власності у багатоквартирному будинку: Закон України від 14.05.2014 в редакції 15.04.2026 № 417-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/417-19#Text> (дата звернення 16.04.2026).

ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ТА ГОСПОДАРСЬКОЇ ПРАВОСУБ'ЄКТНОСТІ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Сучасний етап розвитку господарського права України характеризується інтенсивним процесом адаптації національного законодавства до стандартів Європейського Союзу. Центральним елементом цієї трансформації є перегляд правового статусу суб'єктів господарювання, що зумовлено необхідністю забезпечення їхньої конкурентоспроможності на внутрішньому ринку ЄС та створення прозорого бізнес-середовища.

У доктрині господарського права правовий статус суб'єкта господарювання в умовах євроінтеграції слід розглядати як комплексну, динамічну категорію, що охоплює сукупність його загальної правосуб'єктності, нормативно закріплених прав та обов'язків, а також системи гарантій та юридичної відповідальності. Центральним елементом цієї структури є господарська компетенція, зміст якої під впливом права ЄС трансформується від суто функціональних повноважень до обов'язку дотримання стандартів прозорості та соціальної відповідальності. Євроінтеграційний вектор вимагає переосмислення кожного компонента статусу: права суб'єкта доповнюються правом на «законні очікування» та невтручання держави, обов'язки - вимогами щодо розкриття бенефіціарної власності, а система гарантій - механізмами захисту у межах європейського адміністративного простору. Таким чином, трансформація статусу полягає не лише у зміні окремих прерогатив бізнесу, а й у якісному оновленні балансу між його приватною автономією та публічними зобов'язаннями перед суспільством.

Ефективність адаптації правового статусу суб'єктів господарювання безпосередньо залежить від їхньої класифікаційної належності, оскільки вектори євроінтеграційного впливу диференціюються залежно від організаційно-правової форми та форми власності:

- для юридичних осіб приватного права (особливо господарських товариств) пріоритетом є гармонізація корпоративного управління та розкриття бенефіціарної власності згідно з вимогами *acquis* ЄС.

- натомість статус фізичних осіб-підприємців (ФОП) трансформується через спрощення регуляторного середовища та розширення доступу до цифрових сервісів єдиного ринку ЄС.

- окрему складну ділянку становлять державні та комунальні підприємства, де євроінтеграція вимагає чіткого розмежування регуляторної та владної функцій держави, запровадження принципів корпоративізації та жорсткого контролю за державною допомогою [1].

Одним із ключових напрямів є реформування корпоративного законодавства. Відповідно до Директиви (ЄС) 2017/1132 стосовно певних аспектів корпоративного права, в Україні впроваджуються стандарти щодо розкриття інформації, підтримки капіталу та злиття компаній. Це не лише змінює внутрішні процедури управління, а й посилює відповідальність посадових осіб господарських товариств [2].

Трансформація правового статусу суб'єктів господарювання в контексті євроінтеграційного поступу України зумовлена не лише механічним запозиченням норм *acquis ЄС*, а й глибокою зміною змісту їхньої господарської правосуб'єктності. Сучасна доктрина господарського права свідчить про розширення обов'язкової складової правового статусу підприємств за рахунок впровадження механізмів комплаєнсу та адаптації до стандартів безпеки, що підтверджується поточною законодавчою діяльністю. Зокрема, аналіз висновків Комітету з питань інтеграції України до ЄС щодо законопроектів №14207-1 та №14344 демонструє чітку тенденцію до посилення правової визначеності у відносинах між державою та бізнесом. Це проявляється у переході від репресивних моделей контролю (реформування Бюро економічної безпеки) до превентивних та регуляторних механізмів, що відповідають вимогам сталого розвитку та безпековим інтересам європейської спільноти. Таким чином, правовий статус суб'єкта господарювання сьогодні слід розглядати як динамічну категорію, що інтегрує в собі національні традиції приватного права та наднаціональні стандарти прозорості й доброчесності [3].

Практична реалізація євроінтеграційних стандартів у господарському судочинстві найбільш чітко проявляється через застосування доктрини *venire contra factum proprium* (заборони суперечливої поведінки). Зокрема, у постанові від 17 листопада 2023 року у справі № 910/16116/22 Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду наголосив, що правовий статус учасника товариства не дозволяє йому діяти всупереч власній попередній поведінці, якщо це порушує "законні очікування" інших суб'єктів. Суд підкреслив, що право на оспорування рішень загальних зборів має реалізовуватися через призму добросовісності, а спроби через значний час поставити під сумнів легітимність

органів управління, які раніше визнавалися самим же учасником, є зловживанням правом. Такий підхід демонструє перехід до європейської парадигми правосуддя, де стабільність господарського обороту та етичність поведінки суб'єкта господарювання стають пріоритетними над процесуальним формалізмом [4].

Важливим доповненням до розуміння трансформації правосуб'єктності в умовах євроінтеграції є перегляд адміністративно-правових засад діяльності бізнесу. Як слушно зазначають дослідники, сучасний стан реформування правового статусу суб'єктів господарювання вимагає чіткої деталізації їхніх прав та обов'язків у відносинах із суб'єктами владних повноважень, що є критичним для створення сприятливого інвестиційного клімату. У цьому контексті актуальним постає питання відходу від надмірного адміністративного тиску на користь сервісно-орієнтованої моделі державного управління. Гармонізація українського законодавства із принципами європейського адміністративного простору (European Administrative Space) передбачає не лише цифровізацію дозвільних процедур, а й запровадження дієвих механізмів судового захисту господарюючих суб'єктів від протиправних дій регуляторних органів, що корелюється із загальною стратегією адаптації національної правової системи до стандартів Європейського Союзу [5].

Особливої ваги у процесі гармонізації набуває правозастосовна діяльність Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду, яка забезпечує єдність судової практики відповідно до принципу верховенства права. Як свідчать узагальнення, викладені у Збірнику судової практики №34, вітчизняні суди все частіше звертаються до концепції "законних очікувань" та захисту прав бенефіціарних власників суб'єктів господарювання, що є прямим відображенням практики ЄСПЛ та правових стандартів ЄС. Зокрема, вирішення корпоративних спорів та спорів щодо захисту права власності через призму пропорційності втручання держави у господарську діяльність підкреслює перехід до європейської парадигми правосуддя. Таким чином, судова практика стає тим інструментом, який фактично наповнює декларативні євроінтеграційні норми реальним змістом, гарантуючи суб'єктам господарювання стабільність їхнього правового статусу та передбачуваність правових наслідків їхньої діяльності [6].

Таким чином, реформування правового статусу суб'єктів господарювання в умовах євроінтеграції не обмежується лише формальною зміною законодавства. Це комплексний процес, що включає трансформацію корпоративного управління, впровадження європейських стандартів прозорості та перехід до сервісної моделі взаємодії з державою. Ключовим гарантом стабільності цього статусу виступає єдність

судової практики, яка через принципи верховенства права та захисту законних очікувань адаптує національне господарське середовище до вимог європейського економічного простору.

Список використаних джерел

1. Господарське право : підручник / за ред. В. С. Щербини, В. В. Рєзнікової. 10-те вид., переробл. і доповн. Київ : Юрінком Інтер, 2024. 640 с.

2. Директива (ЄС) 2017/1132 Європейського Парламенту та Ради від 14 червня 2017 року стосовно певних аспектів корпоративного права. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_001-17#Text (дата звернення: 15.04.2026).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_014-17#Text (дата звернення: 15.04.2026).

4. Постанова Верховного Суду від 17 листопада 2023 року у справі № 910/16116/22. *ipLex: Судові рішення*. URL: <https://iplex.com.ua/doc.php?regnum=115030985> (дата звернення: 15.04.2026).

5. Петрина В. Н. Шляхи реформування законодавства України про організаційно-правові форми господарювання в умовах євроінтеграції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 1. С. 222–228. URL: <http://www.lsej.org.ua/index.php/arkhiv-nomeriv> (дата звернення: 15.04.2026).

6. Європеїзація українського корпоративного права : зб. мат. міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 30 трав. 2025 р.) / упор.: Л. Рогач, О. Баранець, І. Кондратова та ін. Київ, 2025. 412 с.

РИМСЬКЕ ПРИВАТНЕ ПРАВО ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОС- НОВА РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Сучасний розвиток цивільного законодавства України відбувається в умовах активного процесу його модернізації та рекодифікації. Одним із ключових методологічних орієнтирів цього процесу є звернення до класичних джерел європейської правової традиції, передусім до римського приватного права. Саме римське право стало фундаментом формування більшості сучасних систем приватного права, а його правові конструкції продовжують активно використовуватися у сучасному цивільному законодавстві.

Римське приватне право виробило універсальні правові інститути та принципи, які забезпечують системність і логічність регулювання приватноправових відносин. До таких інститутів належать, зокрема, право власності, зобов'язання, договір, делікт, володіння та добросовісність. Ці категорії стали основою сучасної цивілістичної доктрини і значною мірою вплинули на формування цивільних кодексів континентальної Європи.

Особливу роль у розвитку приватного права відіграє інститут *obligatio* – зобов'язання, який у римському праві визначався як юридичний зв'язок між кредитором і боржником. Саме ця конструкція стала основою сучасного договірного права. У чинному Цивільному кодексі України інститут зобов'язань зберігає класичну римську структуру, що свідчить про безперервність правової традиції.

Не менш важливим є інститут *possessio* – володіння, який у римському праві розглядався як фактичне панування над річчю, що може підлягати самостійному правовому захисту. Сучасне цивільне законодавство також використовує цю конструкцію, хоча питання її повної доктринальної реалізації залишається предметом наукових дискусій у процесі рекодифікації цивільного законодавства України.

Особливе значення має принцип *bona fides* – добросовісності, який у римському праві виступав універсальним критерієм оцінки поведінки учасників цивільних правовідносин. У сучасному цивільному праві цей

принцип став одним із базових принципів правового регулювання та знайшов відображення у ст. 3 Цивільного кодексу України.

Вплив римського права на сучасне цивільне законодавство простежується також у європейській правовій традиції. Зокрема, Німецький цивільний кодекс (BGB) значною мірою побудований на пандектній системі, що сформувалася під впливом римського права. Французький цивільний кодекс також використовує багато римсько-правових конструкцій, хоча і в більш спрощеній формі.

У сучасній цивілістичній доктрині підкреслюється, що рекодифікація цивільного законодавства України повинна враховувати європейські тенденції розвитку приватного права. Як зазначає О. Дзера, модернізація цивільного законодавства неможлива без використання класичних правових моделей, сформованих у межах римсько-правової традиції. Водночас Р. Майданик наголошує, що римське право виступає не лише історичним джерелом, але й методологічною основою сучасної цивілістичної науки[1].

Отже, звернення до римського приватного права у процесі рекодифікації цивільного законодавства України має не лише історико-правове, але й практичне значення. Використання перевірених правових конструкцій дозволяє забезпечити системність законодавства, узгодженість правових норм та ефективність правового регулювання приватних відносин. Саме тому римське приватне право продовжує виконувати роль фундаментальної доктринальної основи сучасного цивільного права.

Список використаних джерел

1. Рекодифікація цивільного законодавства України: виклики часу : монографія / за заг. ред. Н. С. Кузнецової. 2-ге вид., доп. та перероб. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 908 с.

Озерський Ігор Володимирович,
д.ю.н, професор, професор кафедри цивільного
та кримінального права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м. Миколаїв

СУБ'ЄКТИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (2017 р.) до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, належать: спеціально уповноважені органи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; інші органи та установи, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству; загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб; підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, міжнародні організації, громадські об'єднання та іноземні неурядові організації, фізичні особи - підприємці, які відповідають критеріям діяльності суб'єктів, що надають соціальні послуги; фізичні особи, які надають соціальні послуги, у тому числі послуги патронату над дітьми. громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах.

Вищим органом у системі виконавчої влади у сфері протидії домашнього насильства є Кабінет Міністрів України (далі Кабмін). Саме уряд спрямовує, координує та контролює діяльність міністерств та центральних органів виконавчої влади. Основною формою, що використовується під час формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильства Кабміну, є ухвалення нормативно-правових актів (постанов і розпоряджень, програмних документів та стратегічних планів, які обов'язкові до виконання на території України та є правовою основою для формування відповідної політики на місцях) [1, с. 66].

Центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і одночасно реалізує вказану політику, є Міністерство соціальної політики України (далі Мінсоцполітики). Згідно з постановою Кабінету міністрів України № 423 від 17 червня 2015 року «Про затвердження Положення про Міністерство соціальної політики України», міністерство одночасно забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері запобігання насильству в сім'ї. Відповідно до вище згаданого положення Мінсоцполітики: координує діяльність уповноважених

підрозділів органів внутрішніх справ, органів опіки і піклування із запобігання насильству в сім'ї; узагальнює відомості про насильство в сім'ї, визначає потребу в утворенні спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї в регіонах; здійснює контроль за організацією і діяльністю спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї; розробляє і затверджує методичні рекомендації щодо проходження корекційної програми особами, які вчинили насильство в сім'ї; приймає і розглядає заяви та повідомлення про факти вчинення насильства в сім'ї і реальну загрозу його вчинення; направляє жертв насильства в сім'ї та членів сім'ї, стосовно яких існує реальна загроза його вчинення, до спеціалізованих установ для жертв насильства в сім'ї.

Між іншим, основними проблемами реалізації програм для кривдників є нерозгалужена мережа програм, нестача фахівців та організаційні труднощі, особливо в сільській місцевості. Не у всіх регіонах створено належні умови для проведення корекційних програм, оскільки бракує кваліфікованих спеціалістів — психологів, соціальних працівників та координаторів. Це ускладнює виконання судових рішень, адже навіть якщо суд зобов'язує кривдника пройти програму, її фактична реалізація в деяких населених пунктах може бути неможливою. Це створює ризик безкарності для кривдників і зменшує ефективність державної політики з протидії домашньому насильству [2, с. 57].

У свою чергу, програма для кривдника, відображена комплексом заходів, що формуються на основі результатів оцінки ризиків та спрямований на зміну насильницької поведінки кривдника, формування у нього нової, неагресивної психологічної моделі поведінки у приватних стосунках, відповідального ставлення до своїх вчинків та їх наслідків, у тому числі до виховання дітей, на викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі та обов'язки жінок і чоловіків (ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»). Метою корекційної програми є допомога особі, яка вчинила насильство, в осмисленні власної насильницької поведінки, усвідомленні її витоків, проявів, наслідків для особистого життя та життя оточуючих, налагодженні гармонійного життя з родиною та в суспільстві, а також в усвідомленні того, що домашнє насильство - це порушення прав людини, яке карається відповідно до чинного законодавства.

До інших органів та установ, на які покладаються функції зі здійснення заходів у сфері запобігання та протидію домашньому насильству, згідно Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» належать: служби у справах дітей; уповноважені підрозділи органів Національної поліції України; органи управління освітою, заклади освіти, установи та організації системи освіти; органи охорони

здоров'я, установи та заклади охорони здоров'я; центри з надання безоплатної правничої допомоги; суди; прокуратура; уповноважені органи з питань пробації.

До цього переліку, варто віднести і суб'єкта роботи з дітьми та молоддю (*заклади освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, фізичної культури і спорту, оздоровлення та відпочинку, молодіжні центри, дитячі та молодіжні громадські об'єднання, інші громадські об'єднання, що є суб'єктами молодіжної роботи, які контактують з дітьми*), на котрого покладено обов'язок забезпечувати інформування працівників з питань унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми. Суб'єкт роботи з дітьми та молоддю забезпечує інформування працівників з питань унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми (далі - інформування), що передбачає згідно п. 11 «Типової програми унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми» (далі – «Типова програма» - 2025 р.), такі напрями (теми) [3]: розпізнавання фізичного, психологічного, економічного та сексуального насильства; методи профілактики булінгу серед дітей; використання ненасильницьких методів спілкування та управління конфліктами; надання першої психологічної допомоги дітям, які постраждали від насильства та жорстокого поводження з дітьми; порядок дій у разі виявлення випадків насильства або підозри щодо їх наявності; дотримання правових норм щодо захисту дітей від насильства; алгоритм взаємодії з уповноваженими підрозділами органів Національної поліції та службою у справах дітей у разі виявлення фактів та ознак насильства або жорстокого поводження з дитиною. Також варто нагадати, що у 2017 році Національна поліція розпочала реалізацію проекту «Поліна» щодо протидії домашньому насильству [4, с. 45]. У рамках проекту створена ефективна система взаємодії поліцейських мобільних груп проти насильства до складу яких входять представники різних поліцейських підрозділів – дільничні офіцери поліції, працівники ювенальної превенції, слідчо-оперативні підрозділи екіпажі патрульної поліції [5, с. 9].

Також, варто звертатися до Центрів соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього психологічного насильства, функціоналом яких є [6]:

➤ надання в умовах цілодобового стаціонару допомоги та тимчасового притулку особам, які опинилися у складних життєвих обставинах і потребують тимчасового притулку, у разі відсутності у зазначених осіб засобів до існування;

- надання соціальних послуг особам шляхом консультування за допомогою телефонного зв'язку, а також в умовах денного стаціонару без забезпечення тимчасовим притулком і харчуванням;
- надання консультацій з питань застосування норм законодавства, допомогу в оформленні документів, забезпечує захист та реалізацію прав дітей, молоді та сімей, зокрема шляхом представлення їх інтересів перед третіми особами;
- проведення оцінки потреб осіб, які звернулися до центру, складення разом з ними індивідуального плану заходів щодо усунення складних життєвих обставин з устанавленням строку його виконання;
- проведення психологічної діагностики з метою психологічної корекції, реабілітації та адаптації;
- надання посередницьких послуг під час здійснення діагностичних заходів, у разі потреби здійснення профілактичних та лікувально-оздоровчих заходів, надання першої невідкладної медичної допомоги у разі нещасного випадку;
- інформування центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді за місцем проживання особи, яка звернулася до центру, про необхідність надання їй подальшої соціальної підтримки;
- порушення перед відповідними органами клопотання про застосування передбачених законодавством санкцій до фізичних та юридичних осіб, у разі недотримання ними законодавства стосовно захисту прав, свобод та законних інтересів осіб, що тимчасово проживають у центрі.

Список використаних джерел

1. Довгунь К. В. Поняття та характеристика суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. *Право та державне управління*. 2020 р., № 4. С. 64-70.
2. Судові справи про домашнє насильство : аналіз за ст. 126¹ Кримінального Кодексу України (2024 рік). Марш Жінок. 2025. 78 с.
3. Типова програма унеможливлення насильства та жорстокого поводження з дітьми : затвердж. постановою КМУ від 04.06.2025 р. № 658. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2025> (дата звернення: 20.03.2026)
4. Протидія домашньому насильству : практич. посіб. для поліцейських. URL: <https://rm.coe.int/cvavgu-jan2018-4-ua-web/16807874e0>.
5. Інформаційний бюлетень про реформу органів правопорядку в Україні. Вип. 2: черв.-серп. 2017 р. Київ, 2017. 16 с.
6. Методичні рекомендації «Запобігання та протидія насильству». Додаток до листа Міносвіти України 18.05.2018 № 1/11-5480. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729> (дата звернення: 20.03.2026)

Остапенко Ю. І.,
докторка юридичних наук, доцентка
кафедри господарського права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ ЯК ГАРАНТІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

З іншого боку, припускаю, є тільки дві відповіді на випробування національного масштабу. Можна здатися, скласти руки і сказати: "Це неможливо". А можна зціпити зуби й боротися на стількох фронтах, на стількох потрібно, стільки, скільки потрібно, – саме так вчинили ми, і саме це робимо сьогодні.

Голда Меїр

У 1992 році Верховна Рада України ухвалила постанову, якою було затверджено Концепцію судово-правової реформи України.

У документі йшлося про необхідність підготовки одночасно з Цивільним кодексом України також Господарського (Торгового) кодексу України. За основу автори реформи взяли поширену назву господарської кодифікації, яку широко використовують у багатьох країнах Європи, зокрема у Німеччині, Люксембурзі та в інших країнах.

Під час підготовки проекту кодексу від терміну «Торговий» автори відмовилися та звернулися до французького досвіду найменування – «Господарський Комерційний Кодекс». Але на наступному етапі, а саме під час обговорення у Верховній Раді України – від слова «Комерційний» теж відмовилися і залишилося «Господарський кодекс України».

Поява Господарського кодексу України була викликана необхідністю систематизувати норми, що регулюють господарську діяльність, в окремий закон після розпаду СРСР та здобуття Україною незалежності.

Господарський кодекс України (далі – ГКУ) був ухвалений 16 січня 2003 року та набрав чинності 01 січня 2004 року. ГКУ відіграв важливу роль у становленні економічного законодавства незалежної України, став гарантією економічної свободи та безпеки держави. Водночас його існування в умовах паралельного Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ) становило системну неузгодженість. ГКУ втратив чинність 28

серпня 2025 року, забравши з собою всю стабільність економічної безпеки та гарантій економічних свобод.

Звісно, скасування Господарського кодексу має серйозні наслідки для бізнесу в найрізноманітніших сферах, оскільки ГКУ передбачав ряд юридичних термінів, які не були закріплені в інших нормативно-правових актах, зокрема визначення форм власності юридичних осіб. Такі організаційно-правові форми як приватне підприємство, державне (казенне, комерційне, некомерційне) підприємство, комунальне (комерційне, некомерційне) підприємство, спільне комунальне підприємство, дочірнє підприємство, іноземне підприємство, підприємство об'єднання громадян (релігійної організації, профспілки) та підприємство споживчої кооперації були скасовані. [1]

Для суб'єктів господарювання з відповідною організаційно-правовою формою чекають наступні наслідки:

1) підприємства державної власності мають бути реорганізовані в ТОВ та АТ протягом перехідного періоду під загрозою подальшого припинення та передачі їхніх активів у фонд державного майна;

2) підприємства комунальної власності можуть бути реорганізовані, або ж можуть зберегти свою організаційно-правову форму за вибором відповідного органу місцевого самоврядування;

3) підприємства приватної форми власності не матимуть відповідальності за nereорганізацію. Після набуття чинності цим законом реєстрація підприємств у зазначених вище організаційно-правових формах буде заборонена.

Таким чином в найближчі роки нас чекатиме масова реорганізація цих суб'єктів господарювання, що буде супроводжуватись актуалізацією внутрішніх положень та статутних документів таких організацій. Окремих складнощів підприємствам державної форми власності може додавати скасування понять господарського відання та оперативного управління, що зумовить перерозподіл такого майна та зміну його обліку на балансі підприємства. [2]

Також ГКУ містив деякі унікальні положення, що регулювали діяльність державних підприємств та визначали межі впливу держави на їхню діяльність, а Секретаріат Енергетичного Співтовариства використовував ці положення для оцінки відповідності українського оператора систем передачі електроенергії (ОСП) європейським стандартам. Скасування ГКУ викликало занепокоєння

Секретаріату Енергетичного Співтовариства щодо незалежності національного ОСП, стверджуючи що скасування ГКУ створює додаткові ризики для сертифікації ОСП, оскільки однією з ключових вимог є

відокремлення оператора від виробників та постачальників енергії, а також від політичного впливу, що передбачалось положеннями ГКУ.

Хоча Цивільний кодекс України переважно встановлює аналогічний з ГКУ підхід до врегулювання більшості правовідносин, скасування ГКУ породило правові прогалини в окремих сферах, частина з яких буде виявлена лише згодом. Так, для приватного сектору скасування ГКУ зникнення з палітри юридичних інструментів спеціального договірному режиму господарських договорів, уніфікацію договірному права в рамках Цивільного кодексу України та зменшення важливих імперативних підходів, які регулювали відповідну сферу:

- 1) зменшення імперативних норм щодо істотних умов договору;
- 2) скасування неприпустимості обмеження відповідальності виробника продукції;
- 3) обмеження для нарахування пені зберігається (тепер є в ЦКУ);
- 4) припиняють дію оперативно-господарські санкції;
- 5) інший підхід щодо права вимоги укладення договору в судовому порядку на основі попереднього договору;
- 6) інший підхід до досудового врегулювання спору, а саме питання направлення претензії контрагенту;
- 7) позовна давність для вимог за договором підряду на капітальне будівництво;
- 8) тощо.

Таким чином, підсумовуючи усі поточні недоліки та прогалини в сфері корпоративного та господарського права, ми вважаємо логічним, продовженням дій законодавця прийняття оновленого Господарського кодексу України, який замінив та уніфікував би десятки окремих законів та нормативно-правових актів. Одне з основних завдань покладених в основу новітнього Господарського кодексу України повинно стати врегулювання організаційно-правових форм суб'єктів, корпоративні відносини, положень, що містяться в окремих законах про акціонерні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, кооперативи та інших спеціальних нормах. [3]

Друге - це включити до себе існуючі норми про ліцензування, авторизації, вільні економічні зони, природні монополії та інші особливості регулювання різних секторів економіки. Частина питань, що регламентується зараз підзаконними нормативно-правовими актами, може бути врегульована в Регуляторному кодексі, наприклад, питання можливої відповідальності директора за зобов'язаннями ТОВ у випадку доведення до банкрутства. [3]

Станом на сьогодні складно повністю оцінити наслідки скасування Господарського кодексу України як в юридичному, так і в

економічному розрізі. ГКУ був фундаментальним нормативно-правовим актом, що врегулював численні правовідносини. Його скасування створює ризики зловживань правовою невизначеністю в окремих сферах та рейдерських захоплень підприємств державної та комунальної власності, що перебуватимуть в процесі перетворення. Деякі країни ЄС досі не відмовились від комерційних (господарських) кодексів, наприклад, Франція, Бельгія чи Італія, тож питання доцільності імплементації таких кардинальних змін в системі господарювання під час війни з росією залишається відкритим.

Список використаних джерел

1. Задохайло Д. В. Господарсько-правова парадигма регулювання економічних відносин: безальтернативність феномену. Теорія і практика правознавства. електрон. наук. фахове вид. 2021. Вип. 2 (20). С. 135-146

2. Задохайло Д. В. Модель національної економіки в координатах балансу економічної влади (правовий аспект). Економічна теорія та право. Харків. Право. 2018. № 1 (32). С. 124-136.

3. Остапенко Ю. І. Економічна безпека як головна детермінанта господарсько-правової політики держави. Право і суспільство. № 5. 2019. С. 131-137.

УДК 349.2:004(477)

Руданецька Оксана Стефанівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри права,

факультету управління, економіки та права

Львівський національний університет ветеринарної

медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького

м.Львів

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНІ: АДАПТАЦІЯ ДО СТАНДАРТІВ ЄС

Цифрові зміни, що відбуваються в українському суспільстві, поступово змінюють саму логіку організації праці та взаємодії між її учасниками. Те, що ще донедавна сприймалося як допоміжні технологічні рішення, сьогодні формує нове середовище трудових відносин — більш мобільне, менш формалізоване і водночас значно залежніше від інформаційних систем. У цих умовах правове регулювання вже не може

обмежуватися традиційними інструментами, оскільки виникає потреба у переосмисленні способів фіксації трудової діяльності, обміну даними та забезпечення прав працівника в цифровому просторі.

Одним із ключових кроків у цьому напрямі стало запровадження електронного обліку трудової діяльності працівників. Відповідні зміни закріплені Законом України від 05 лютого 2021 року №1217-IX, який передбачив поступовий перехід від паперових трудових книжок до електронної форми [1]. Реалізація цієї моделі здійснюється через механізм подання відомостей до державних реєстрів, що дозволяє забезпечити безперервність і достовірність даних про трудову діяльність.

Порядок функціонування такої системи визначений підзаконними актами, зокрема постановою Пенсійного фонду України [2], яка встановлює технічні та процедурні аспекти обробки інформації. Це свідчить про поступове формування інституційної основи цифрової трансформації сфери праці.

Разом із тим цифровізація трудових відносин охоплює значно ширший спектр явищ. Вона включає розвиток дистанційної та надомної роботи, що отримали нормативне закріплення у трудовому законодавстві України [4], використання електронних документів та цифрових платформ. Такі зміни обумовлюють трансформацію класичної моделі трудових відносин, у якій місце виконання роботи та спосіб організації праці більше не мають визначального значення.

У науковій літературі звертається увага на те, що цифровізація праці сприяє підвищенню гнучкості зайнятості, однак одночасно породжує нові ризики, пов'язані з нестабільністю правового статусу працівника та зростанням асиметрії між сторонами трудових відносин [7]. У цьому контексті особливого значення набуває роль держави у формуванні належних гарантій захисту працівника.

Окремої уваги потребує питання захисту персональних даних. Перехід до електронних форм обліку трудової діяльності передбачає обробку значних обсягів інформації, що прямо стосується приватного життя особи. У цьому аспекті орієнтиром виступає Регламент (ЄС) 2016/679 (GDPR), який закріплює принципи обмеження мети обробки, мінімізації даних та забезпечення їх безпеки [3]. Українське законодавство у цій сфері потребує подальшого вдосконалення з урахуванням зазначених стандартів.

Поряд із цим, цифровізація змінює і підходи до здійснення контролю у сфері праці. Традиційні форми інспекцій поступово доповнюються електронними інструментами моніторингу, що дозволяє підвищити ефективність виявлення порушень. Водночас така трансформація

повинна супроводжуватися належними гарантіями недопущення надмірного втручання у права працівників.

Європейський досвід демонструє прагнення до формування комплексного підходу до регулювання цифрової праці. Зокрема, проєкт Директиви ЄС щодо платформної зайнятості передбачає встановлення презумпції трудових відносин у разі наявності ознак підпорядкованості, а також вимоги щодо прозорості алгоритмічного управління [6]. Це має на меті запобігти зловживанням з боку роботодавців та забезпечити належний рівень соціального захисту.

Крім того, важливим орієнтиром є Директива (ЄС) 2019/1152 про прозорі та передбачувані умови праці, яка встановлює мінімальні стандарти інформування працівників про умови праці та гарантує базові трудові права [5]. Її положення мають значний потенціал для імплементації в українське законодавство.

В умовах воєнного стану цифровізація трудових відносин в Україні набула прискореного характеру. Це зумовлено необхідністю забезпечення безперервності трудових процесів, мобільності робочої сили та доступності адміністративних послуг. Водночас такі процеси супроводжуються підвищеними ризиками, зокрема у сфері кібербезпеки та захисту інформації.

Не менш важливою є проблема цифрової нерівності, яка обмежує можливості окремих категорій населення щодо реалізації трудових прав. У цьому контексті державна політика має бути спрямована не лише на впровадження технологій, але й на забезпечення їх доступності.

У наукових дослідженнях підкреслюється, що ефективна цифровізація трудових відносин значною мірою зумовлена належним правовим регулюванням електронного документообігу та впровадженням сучасних цифрових інструментів у сфері праці. Водночас ключового значення набуває забезпечення балансу між ефективністю цифрових процесів і належним рівнем захисту прав працівників, зокрема щодо достовірності, безпеки та юридичної значущості електронних даних [8]. Саме такий підхід відповідає європейській моделі розвитку.

Таким чином, адміністративно-правове забезпечення цифровізації трудових відносин в Україні перебуває на стадії становлення та потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів цифрового середовища. Його розвиток має здійснюватися шляхом гармонізації законодавства з правом ЄС, удосконалення механізмів правового регулювання електронного документообігу та забезпечення ефективного захисту прав учасників трудових відносин у процесі використання цифрових технологій.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обліку трудової діяльності працівника в електронній формі : Закон України від 05.02.2021 № 1217-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1217-20>
2. Про затвердження Порядку подання відомостей про трудову діяльність працівника, фізичної особи - підприємця, фізичної особи, яка забезпечує себе роботою самостійно, в електронній формі: постанова Пенсійного фонду України від 12.03.2021 № 11-1 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0802-21#Text>
3. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data (General Data Protection Regulation). URL: <https://www.legislation.gov.uk/eur/2016/679>
4. Кодекс законів про працю України : Закон України від 10.12.1971 № 322-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>
5. Directive (EU) 2019/1152 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on transparent and predictable working conditions in the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1152/oj/eng>
6. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on improving working conditions in platform work (COM/2021/762 final). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021PC0762>
7. Анагійчук В.В. Трансформація трудових відносин в умовах цифровізації. Аналітично-порівняльне правознавство. Електронне наукове видання. №6, 2024. Ужгород. С. 376-383. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.61>
8. Маленко О. В. Цифровізація документообігу у трудових відносинах: баланс інтересів. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. № 91(2). DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.91.2.13>

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЗАХИСТУ ПРАВ ДОБРОСОВІСНИХ НАБУВАЧІВ МАЙНА

Сучасна модель захисту права власності та добросовісного володільця в цивільному праві України ґрунтується на поєднанні класичних речово-правових конструкцій із принципами правової визначеності та добросовісності учасників цивільного обороту. У цьому контексті ключове місце посідає інститут віндикації, нормативне закріплення якого міститься, зокрема, у ст. 388 Цивільного кодексу України (надалі - ЦКУ)[1].

Даний правовий інститут набув достатньо суттєвого оновлення прийняттям в 2025 році Закону України “Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача” [2], який трансформував і модель віндикаційного захисту, а відповідно і баланс між принципом непорушності права власності та необхідністю забезпечення стабільності цивільного обороту.

Основне місце у реформуванні зазначеного інституту займає оновлена редакція статей 388 та 390 ЦКУ, які визначає умови витребування майна у добросовісного набувача та окремі наслідки витребування. У попередньому варіанті редакції ці норми відображали компроміс між інтересами власника та третіх осіб, однак після внесених змін вони набули більшої спрямованості на захист саме добросовісного набувача.

В рамках аналізу змін можна тезисно виділити наступні важливі наслідки для сторін зазначених цивільних відносин. По-перше, чітке визначення критеріїв добросовісності залишається незмінним (відсутність знання набувача про недійсність права продавця), але новий граничний строк дозволяє припускати добросовісність набувача протягом “стабільного” періоду в 10 років. По-друге, виключення з права на витребування (ч. 2 ст.388 ЦКУ) введено формально – продаж на електронному аукціоні приватизації прирівнюється до продажу за виконавчим провадженням. Таким чином, майно, передане через встановлені державою процедури примусового продажу, гарантовано “звільнено” від витребування від добросовісного набувача. По-четверте, строковість новацій. Закон суворо обмежує “віндикацію” державно-комунальної

власності у часі. Обидві нові норми (п.3 ч. 388 та ч. 8 ст. 261 ЦКУ) встановлюють один 10-річний строк для підстав “поки держава має право”, а також визначають точку відліку – держреєстрація або передача (так званий “об’єктивний строк позовної давності”). За логікою законодавця такий механізм має забезпечувати баланс – зміцнює стабільність цивільного обороту, але може обмежувати права власника, що законно не скористався нормами реєстрації вчасно. Водночас ці норми мають зворотню дію в часі для нерозглянутих справ (крім виняткових випадків), що посилює їх застосування на практиці. По-п’яте, компенсаційний механізм. Нова ч. 5 ст. 390 ЦКУ покладає на державу обов’язок фінансувати витребуване майно, що радикально змінює підхід: набувач гарантовано отримує грошову компенсацію без необхідності додаткового позову. Важливо, що в разі задоволення позову гроші мають бути внесені позивачем на депозит суду ще до його розгляду (особа, яка оскаржує і “забезпечує” компенсацію). Після набуття рішення чинності і сплати компенсації, держбюджет отримує відповідне право регресу.

Повертаючись до особливостей окремих новел варто зупинись на 10-річному строку витребування. Ця новела у науковому аспекті може розглядатися як елемент матеріальної преклюзії, який обмежує право власника незалежно від причин пропуску строку. Водночас така конструкція має і позитивний вимір, оскільки забезпечує остаточність правового статусу майна та зменшує ризики для учасників цивільного обороту. Проте виникає питання щодо справедливості такого обмеження у випадках, коли власник об’єктивно не мав можливості дізнатися про порушення свого права, наприклад у разі шахрайських дій або зловживань із використанням реєстраційних процедур.

Поглиблений аналіз змін до статті 261 ЦКУ дозволяє констатувати істотну трансформацію підходу до визначення початку перебігу позовної давності. Відхід від суб’єктивного критерію, який базувався на моменті обізнаності особи про порушення її права, до об’єктивного – моменту державної реєстрації права власності, що може свідчити про прагнення законодавця до формалізації та уніфікації правозастосування. Такий підхід безперечно сприяє підвищенню правової визначеності, однак водночас може обмежити ефективність судового захисту, оскільки право на звернення до суду може бути втрачено ще до фактичного усвідомлення порушення.

У цьому контексті доцільно звернути увагу на взаємозв’язок статей 261 та 388 ЦКУ. Поєднання об’єктивного початку перебігу позовної давності із граничним строком витребування створює комплексний механізм обмеження віндикаційних вимог. Фактично законодавець формує багаторівневу систему захисту добросовісного набувача, яка включає як

часові, так і матеріально-правові обмеження. Така система є ефективною з точки зору забезпечення стабільності обороту, але потребує ретельного тлумачення судами з метою недопущення надмірного обмеження прав власника.

Окремого наукового аналізу заслуговує положення щодо обов'язку внесення вартості майна на депозитний рахунок суду у випадку подання позову про його витребування. Дана норма має превентивний характер і спрямована на запобігання необґрунтованим позовам, однак її впровадження викликає низку дискусій. Зокрема, виникає питання щодо відповідності такого обмеження принципу доступу до правосуддя, гарантованого Конституцією України та міжнародними стандартами. Для окремих суб'єктів, особливо фізичних осіб або територіальних громад, вимога попереднього внесення значних сум може стати фактичною перешкодою для реалізації права на судовий захист.

Важливим елементом оновленого правового регулювання є також запровадження компенсаційного механізму для добросовісного набувача. У разі витребування майна передбачається можливість відшкодування його вартості, що відповідає принципу справедливого балансу інтересів. У цьому аспекті законодавець фактично імплементує підходи, сформовані у практиці Європейського суду з прав людини [3], відповідно до яких втручання у право власності має супроводжуватися адекватною компенсацією. Водночас питання джерел такого відшкодування та порядку його реалізації залишаються недостатньо врегульованими, що може створювати труднощі у правозастосуванні.

Суттєвою новелою є підвищення значення Державного реєстру речових прав на нерухоме майно як джерела публічної довіри. Законодавець фактично закріплює презумпцію достовірності відомостей реєстру, що означає: особа, яка діяла на підставі цих даних, вважається добросовісною, якщо не доведено інше. У науковому вимірі це наближає українське законодавство до моделі публічної достовірності реєстру, яка широко застосовується у правових системах континентальної Європи.

Водночас не можна ігнорувати і потенційні негативні наслідки. Посилення захисту добросовісного набувача може призвести до обмеження прав первісного власника, особливо у випадках, коли майно вибуло з його володіння внаслідок шахрайських дій. У таких ситуаціях виникає ризик фактичної легалізації незаконного відчуження, що суперечить базовим принципам права власності. Додатково існує небезпека використання нових норм у схемах зловживань, коли недобросовісні особи через маніпуляції з реєстрами створюватимуть видимість законності відчуження.

Проблемним залишається і питання визначення критеріїв добросовісності. Незважаючи на спробу законодавця їх конкретизувати, вони зберігають оціночний характер. Категорії “розумної обачності” та “можливості знати” є відкритими для тлумачення, що зумовлює необхідність формування єдиної судової практики.

У підсумку слід констатувати, що Закон “Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача” започаткував новий етап розвитку інституту захисту прав добросовісного набувача в Україні. Його положення спрямовані на досягнення балансу між стабільністю цивільного обороту та захистом права власності, однак реалізація цієї мети значною мірою залежатиме від практики застосування.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV.: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>(дата звернення: 10.04.2026).

2. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо посилення захисту прав добросовісного набувача: Закон України від 12.03.2025р. № 4292-IX. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4292-20#Text> (дата звернення: 11.04.2026).

3. ZVONAR v. Ukraine (№ 20532/16). Огляд рішень Європейського суду з прав людини (листопад 2025 року). URL. https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/ogliady/Oglyad_ESPL_11_2025.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 15.04.2026).

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

Публічна служба є професійною та політично неупередженою діяльністю, спрямованою на реалізацію функцій держави та служіння суспільним інтересам. Водночас на практиці ці принципи реалізуються не повною мірою, що зумовлює актуальність дослідження її правового регулювання. У 2025–2026 роках ця актуальність посилюється умовами тривалого воєнного стану, який загострив кадрові, мотиваційні та ресурсні проблеми державної служби, водночас підвищивши вимоги до її стійкості, адаптивності та безперервності управління. Паралельно процес європейської інтеграції визначає публічну службу ключовим інструментом упровадження принципів належного врядування, зокрема професіоналізму, добросовісності та політичної нейтральності.

Державна служба в Україні є ключовим інститутом формування та розвитку державності, від ефективності якого залежить функціонування всієї суспільно-політичної системи, а також виконання завдань і функцій держави. Будучи складним і багатогранним явищем, державна служба становить один з основних видів публічної служби.

Конституція України закріплює фундаментальні засади інституту державної служби, створюючи конституційну основу для її організації, функціонування та правового регулювання. Хоча окремий розділ про державну службу відсутній, низка ключових положень безпосередньо визначають її сутність і принципи. Так наприклад, в Україні визнається і діє принцип верховенства права відповідно до статті 8 Конституції України, що зобов'язує всю діяльність державних службовців ґрунтуватися виключно на Конституції та законах. Громадяни користуються рівним правом доступу до державної служби, а також до служби в органах місцевого самоврядування, що зазначено у статті 38 Конституції України. Це безпосередньо встановлює конституційне право на рівний доступ до державної служби за критеріями компетентності та професійності, без дискримінації. Виключно законами України визначаються, зокрема, організація і діяльність органів виконавчої влади, основи державної служби. Це підкреслює, що детальне правове регулювання

державної служби (вступ на службу, проходження, права та обов'язки, припинення тощо) можливе лише на рівні законів, що забезпечує її стабільність і захист від ситуативних змін. Отже, Конституція України формує цілісну систему принципів, які визначають державну службу як професійну, політично неупереджену, ефективну та орієнтовану на громадян діяльність у правовій, демократичній і соціальній державі, яка здійснюється відповідно до принципів верховенства права, законності, рівного доступу громадян без дискримінації, політичної неупередженості, професійності, компетентності, прозорості, підзвітності, стабільності, ефективності, добросовісності та етичності. Ці принципи реалізуються через конкурсний добір кадрів, класифікацію посад за категоріями з єдиними підходами до оплати праці на основі грейдингу, щорічне оцінювання результатів діяльності, професійне навчання та підвищення кваліфікації, ієрархію рангів і посадових категорій, а також механізми захисту від свавільного звільнення та політичного впливу. Організація державної служби спрямована на створення стабільного високопрофесійного апарату, здатного реагувати на виклики воєнного стану, забезпечувати післявоєнне відновлення та виконувати євроінтеграційні зобов'язання України, зокрема вимоги щодо деполітизації, прозорості, орієнтації на громадянина та посилення інституційної спроможності в рамках Ukraine Facility та рекомендацій SIGMA/OECD. Таким чином, базові засади поєднують інтереси держави в ефективному управлінні, роблячи державну службу ключовим інструментом реалізації публічної влади в інтересах суспільства.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про державну службу» державна служба визначається як: «публічна, професійна, політично неупереджена діяльність з практичного виконання завдань і функцій держави, яка охоплює аналіз та формування державної політики, розробку і експертизу нормативних актів та міжнародних договорів, реалізацію державної політики, виконання програм і законів, надання адміністративних послуг, державний нагляд і контроль, управління фінансами, майном та персоналом державних органів» [1].

Система управління державною службою включає Кабінет Міністрів та центральні органи виконавчої влади, які формують політику, здійснюють управління, розробляють нормативні акти, контролюють дотримання права на службу, організовують навчання, службові розслідування та адмініструють Єдиний портал вакансій. Важливу роль відіграє Комісія з питань вищого корпусу державної служби — постійно діючий колегіальний орган, що складається з представників парламенту, Президента, Кабінету міністрів України, керівника центрального органу, фахівців з персоналу та громадських об'єднань; Комісія погоджує

типові вимоги до компетентності, проводить конкурси та дисциплінарні провадження щодо посад категорії «А». Керівники державної служби організують планування персоналу, конкурси, кар'єрне зростання, призначення та звільнення, присвоєння рангів, контроль дисципліни. Служби управління персоналом забезпечують добір кадрів, підвищення компетентності, документальне оформлення служби, укладання контрактів та інші функції за Типовим положенням [2].

Посади державної служби поділяються на категорії та підкатегорії залежно від порядку призначення, обсягу повноважень, рівня відповідальності та необхідної кваліфікації й компетентностей. Службова кар'єра державних службовців в Україні здійснюється з урахуванням категорій посад та дев'яти рангів: 1–3 для категорії «А», 3–6 для «Б» та 6–9 для «В». Порядок присвоєння рангів визначає Кабінет Міністрів України. Ранг присвоюється під час призначення або після проходження випробувального терміну; чергове присвоєння відбувається через три роки за результатами оцінювання. Дострокове присвоєння можливе за особливі досягнення або при виході на пенсію поза категорією. Ранг зберігається при переході на нижчу посаду, а позбавлення його можливе лише за рішенням суду.

Просування по службі відбувається через проходження конкурсу із урахуванням компетентностей; переведення на рівнозначну чи нижчу посаду можливе за згодою з захистом певних категорій службовців (вагітні, одинокі батьки, особи з інвалідністю). Зміни істотних умов служби повідомляються за 30 днів; відмова від конкурсу тягне переведення або звільнення. Щорічне оцінювання визначає ефективність, якість роботи, етичні стандарти та дотримання антикорупційних вимог; для категорій «Б» і «В» оцінювання проводить керівник і безпосередній керівник, для «А» — суб'єкт призначення, із правом оскарження негативної оцінки. Керівники органів щорічно звітують публічно. Внутрішній службовий розпорядок затверджується зборами службовців і доводиться під підпис. Професійний розвиток проводиться не рідше одного разу на три роки, включає навчання, стажування до шести місяців із збереженням посади та індивідуальні програми за результатами оцінювання [3].

Система державної служби в Україні на початку 2026 року перебуває в стані глибокої системної кризи, що є наслідком накладання хронічних структурних недоліків на нові, надзвичайно гострі виклики, пов'язані з триваючим воєнним станом та прискореним процесом підготовки до вступу в Європейський Союз. Ця криза має комплексний характер і проявляється як у якісному виснаженні кадрового потенціалу, так і в суттєвому зниженні ефективності та спроможності державного

управління загалом. До основних довготривалих проблем належать низька мотивація державних службовців, спричинена неконкурентним рівнем оплати праці: середня заробітна плата в державному секторі залишається значно нижчою за ринкові стандарти в аналогічних сферах приватного бізнесу та міжнародних організацій, що призводить до масового відтоку кваліфікованих фахівців, особливо молодих спеціалістів, ІТ-компетентних кадрів і працівників з високим рівнем професійної підготовки [4]. Іншою серйозною проблемою є збереження бюрократичної організації, яка характеризується надмірною централізацією прийняття рішень, низькою ініціативністю виконавчого рівня, формалізмом процедур, високим ступенем внутрішньої недовіри між керівництвом і підлеглими, а також хронічним опором будь-яким змінам та інноваціям. Така структура суттєво знижує адаптивність апарату до зовнішніх викликів і перешкоджає швидкому реагуванню на потреби суспільства.

Ці проблеми загострилися в умовах воєнного стану: наразі спостерігається кадровий дефіцит, що спричинений воєнним станом. Слід також підкреслити критичну необхідність розробки та впровадження ефективних механізмів формування кадрового резерву, а також на обов'язковому законодавчому закріпленні цієї інституції. Оскільки відсутність системного кадрового резерву суттєво ускладнює забезпечення державних органів кваліфікованими фахівцями та стабільності управління.

Отже, державна служба в Україні забезпечує реалізацію завдань держави на засадах публічності, професіоналізму та політичної неупередженості. Незважаючи на детальне регулювання, зберігаються колізії та фрагментація, що потребують удосконалення для підвищення ефективності та стабільності інституту.

Список використаних джерел

1. Про державну службу : Закон України від 10.12.2015 № 889-VIII: поточ. ред. від 07.09.2025 р. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19#Text> (дата звернення: 26.03.2026).
2. Задоя І. І. Особливості вступу на державну службу в умовах сучасних викликів. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. С. 867–869. URL: http://lsej.org.ua/4_2024/214.pdf (дата звернення: 28.12.2025).
3. Серьогін С. М., Липовська Н. А., Бородин Є. І. та ін. Публічна служба : навч. посіб.: за заг. ред. Серьогіна С. М. Дніпро : ГРАНІ, 2018. 384 с.
4. Луценко О. Є. Правове регулювання професійного розвитку державних службовців. Науковий вісник Ужгородського національного

університету. Серія: Право.2023.С. 41–46.URL:<https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2023/03/9-2.pdf> (дата звернення: 29.12.2025).

УДК 342.7(477)«364»

Чайка Роман Анатолійович,

к.ю.н, доцент кафедри права

Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського

ПрАТ «ВНЗ «МАУП» м. Луцьк

Дибаль Анна Сергіївна,

студентка 3 курсу, факультету «Право»,

Волинського інституту імені В'ячеслава Липинського

ПрАТ «ВНЗ «МАУП» м. Луцьк

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Сучасний етап функціонування української держави позначений безпрецедентним поєднанням зовнішньої збройної загрози та необхідності дотримання взятих на себе міжнародно-правових зобов'язань. Починаючи з лютого 2022 року правова система країни змушена вирішувати завдання, з яким у мирний час не стикалася жодного разу: як зберегти обороноздатність і водночас утримати той рівень правового захисту особи, що є маркером демократичної держави. Введений на підставі президентського указу воєнний стан не скасував ні Конституцію, ні міжнародні договори — він лише поставив питання про те, в яких межах і якими інструментами ці документи продовжують діяти.

Наукова значущість теми визначається не абстрактним інтересом до теорії права, а реальними наслідками для мільйонів людей. Від того, наскільки послідовно держава виконує свої правозахисні зобов'язання навіть у критичних умовах, залежить і міжнародна репутація країни, і здатність громадян довіряти правовим інститутам після завершення конфлікту. Натомість доктрина поки не виробила усталеного підходу до оцінки ефективності імплементаційних механізмів саме в умовах збройного протистояння — і це робить дослідження актуальним з практичного погляду.

Мета роботи полягає у з'ясуванні того, як чинна правова система справляється із завданням впровадження міжнародних норм у галузі прав людини в умовах воєнного стану, де виявляються її структурні

обмеження та якими є реалістичні орієнтири для реформування з урахуванням євроінтеграційних зобов'язань держави.

Питання про те, як міжнародна норма стає частиною внутрішнього права, є фундаментальним для будь-якої правової системи. У загально-теоретичному сенсі під імплементацією розуміють сукупність правових і організаційних дій держави, завдяки яким міжнародне зобов'язання отримує реальну дію всередині країни [1]. Принципово, що йдеться не про формальне включення норми до реєстру, а про її здатність реально змінювати поведінку суб'єктів права — і саме за цим критерієм вітчизняна система поки що демонструє суттєві прогалини.

У правовій літературі виокремлюють два способи введення міжнародних норм у внутрішній правопорядок. Перший передбачає буквально або адаптоване відтворення змісту договірної положення в тексті національного акту - цей шлях забезпечує однозначність і передбачуваність, але прив'язує зміст норми до конкретної редакції договору. Другий спосіб полягає у законодавчій відсилці до договору без відтворення його змісту — він зберігає гнучкість і автоматично «підтягує» зміни міжнародних стандартів, однак вимагає від правозастосовника безпосередньої роботи з міжнародним текстом, що на практиці здійснюється вкрай нерівномірно [2].

Конституційна основа цих підходів закладена у статті 9 Основного Закону, за якою ратифіковані парламентом міжнародні договори набувають сили частини внутрішнього законодавства. Ця формула вибудовує помірковано-моністичну модель, де міжнародне договірне право і право національне функціонують як єдина система — утім лише щодо ратифікованих угод, залишаючи осторонь питання статусу міжнародного звичаєвого права та правових висновків міжнародних судових органів [3].

Практичний вимір цієї моделі є значно скромнішим за конституційний задум. Аналітики фіксують, що повноцінне нормативне забезпечення та реальне застосування у судах властиве не більш як третині ратифікованих Україною правозахисних договорів [4]. Решта існує у своєрідному правовому підвішеному стані — формально чинна, але не забезпечена ні процедурою, ні інституційним ресурсом для виконання. Воєнний стан лише загострив цей розрив, зосередивши законодавчу і виконавчу увагу на питаннях безпеки та оборони.

Серед правових інструментів, якими міжнародне право прав людини передбачає реагування на надзвичайні обставини, центральне місце посідає механізм тимчасового відступу від зобов'язань. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод у відповідній статті допускає таке відступлення за трьох умов: реальна і безпосередня загроза

самому існуванню нації, суворе обмеження заходів лише тим, що вимагається ситуацією, та офіційне повідомлення про відступ генерального секретаря Ради Європи [5]. Відсутність хоча б однієї з цих умов автоматично перетворює відступ із правомірного заходу на порушення.

Україна скористалась цим інструментом у перші дні після початку повномасштабного вторгнення. Наприкінці лютого 2022 року до Ради Європи було направлено відповідне повідомлення стосовно восьми статей Конвенції, пов'язаних зі свободою пересування, приватністю, висловлюванням думок та іншими правами. У березні того ж року перелік розширився за рахунок процесуальних гарантій у кримінальному провадженні — у зв'язку з прийнятими законодавчими змінами щодо строків тримання під вартою [6].

Принципово важливою виявилася подальша динаміка. У квітні 2024 року держава подала уточнену заяву, якою суттєво звужила обсяг відступу: поза його межами опинилися свобода думки та совісті, право на ефективний захист і заборона дискримінації [7]. Рада Європи сприйняла цей крок як свідчення того, що Україна усвідомлює тимчасовий і виключний характер дерогації та прагне відновити повний обсяг конвенційних гарантій у міру нормалізації обстановки [8]. Це відрізняє вітчизняну практику від тих ситуацій, коли держави використовують механізм відступу як зручний засіб тривалого послаблення правозахисних стандартів.

Окрему категорію утворюють права, щодо яких жодна дерогація є принципово недопустимою. До них належать: заборона катування та нелюдського поводження, заборона рабства та работоргівлі, а також неможливість покарання за діяння, що не визнавалося злочином на момент його вчинення [5]. Право на життя захищене аналогічним чином, з єдиним уточненням щодо загибелі, що є прямим наслідком правомірних воєнних операцій. Ці положення утворюють непорушне ядро конвенційного захисту — ту правову межу, переступити яку держава не може ні за яких обставин без настання відповідальності.

Перший вузол - питання пропорційності. Конституційний Суд у рішенні від 19 червня 2024 року наголосив: навіть у надзвичайних умовах держава зобов'язана обмежувати права лише настільки, наскільки це безумовно необхідно, і в жодному разі не зачіпати їх сутнісний зміст [9]. Однак ряд законодавчих рішень, прийнятих після початку повномасштабного вторгнення, викликає обґрунтовані сумніви в частині дотримання цього критерію — насамперед у сферах обмеження свободи пересування та доступу громадян до публічної інформації.

Другий вузол - нерівномірність судового застосування практики Страсбурзького суду. Профільний закон зобов'язує суди враховувати

рішення ЄСПЛ при розгляді справ. Реальність, однак, така, що значна частина суддів місцевих судів або взагалі не звертається до цього джерела, або використовує його без належного аналізу. Наслідком є ситуація правової нерівності, коли рівень захисту, отриманого особою, частково залежить від того, в якому суді і перед яким складом вирішується її справа [3].

Третій вузол — захист груп з підвищеною вразливістю. Внутрішньо переміщені особи, люди з інвалідністю, особи, позбавлені волі, — у цих категоріях обмеження у доступі до соціальних прав та правосуддя проявилися найгостріше. Доповідь Уповноваженого Верховної Ради з прав людини за 2024 рік кваліфікує відповідні порушення як системні, а не поодинокі, і прямо ставить питання про необхідність цілеспрямованого законодавчого реагування [10].

Четвертий вузол — розрив між нормою і польовою реальністю у сфері міжнародного гуманітарного права. Сучасні дослідження переконливо свідчать: кодифікованість правил сама по собі не гарантує їх виконання — вирішальною є операційна інтеграція стандартів у реальні військові процедури, що можлива лише через систематичне навчання і незалежний моніторинг дотримання встановлених вимог [11].

Висновки. Здійснений аналіз дозволяє сформулювати п'ять ключових тез. По-перше, режим часткового відступу від конвенційних зобов'язань, запроваджений з лютого 2022 року, відповідає міжнародно-правовим вимогам — за умови постійного контролю за дотриманням критеріїв крайньої необхідності та пропорційності, який має бути незалежним і систематичним. По-друге, послідовне звуження переліку відступів, що його демонструє Україна, — зокрема через уточнену заяву квітня 2024 року — свідчить про те, що дерогація сприймається державою як виняток, а не зручний постійний інструмент. По-третє, головними структурними перешкодами для ефективної імплементації залишаються три чинники: неповне нормативне забезпечення ратифікованих договорів, фрагментарність судової практики застосування рішень ЄСПЛ і дефіцит інституційного ресурсу для реального виконання зобов'язань.

По-четверте, євроінтеграційний курс формує найбільш реалістичну зовнішню рамку для системного реформування правозахисних механізмів у поствоєнний відновлювальний період — за умови наявності відповідної законодавчої волі та ресурсного забезпечення.

По-п'яте, здатність держави дотримуватися правозахисних стандартів у найбільш несприятливих умовах є не лише міжнародно-правовим питанням: це індикатор того, наскільки правові інститути здатні зберігати довіру суспільства навіть тоді, коли зовнішні обставини підштовхують до поступок.

Список використаних джерел

1. Львовчкін В. А. Імплементация міжнародних стандартів з прав і свобод людини у національне законодавство. Права людини в Україні. 2019. С. 45–52.
2. Баймуратов М. О., Мартиновський Д. П. Міжнародні правові стандарти в конституційному праві України: питання історії, теорії і практики. Одеса : Фенікс, 2021. - 284 с.
3. Сергєєв О. В. Вплив Європейського суду з прав людини на національне правосуддя : монографія. Харків : Право, 2020. - 210 с.
4. Реалізація міжнародних стандартів прав людини на національному рівні. Аналітично-порівняльне правознавство. 2025. URL: <http://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/347398>.
5. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04.11.1950, ратифікована Законом України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.
6. Кабінет Міністрів України. Щодо відступу від зобов'язань за Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод. 2024. URL: <https://www.kmu.gov.ua>.
7. Центр демократії та верховенства права. Україна відступає від окремих зобов'язань за Конвенцією. 2024. URL: <https://cedem.org.ua/news/vidstup-vid-konventsii/>.
8. Вікіпедія. Стаття 15 Європейської конвенції з прав людини. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Стаття_15.
9. Рішення Конституційного Суду України № 7-р(П)/2024 від 19.06.2024. URL: <https://ccu.gov.ua>.

Секція

НАУКОВІ ПОШУКИ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ, СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА, ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ, ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВознавство

УДК: 159.9:34(075.8)

Виногородська Євгенія Сергіївна,
докторка психології,
юридична психологиня приватної практики
м. Миргород

ЮРИДИКО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ ПОЗБАВЛЕННЯ БАТЬКІВСЬКИХ ПРАВ

Як відомо, в основі рішення про позбавлення батьківських прав мають бути враховані найкращі інтереси дитини. Думка дитини обов'язково має бути взята до уваги та заслухана в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що стосується дитини, або під час психодіагностичної бесіди з експертом психологом або судовим експертом-психологом.

Позбавлення батьківських прав передбачено чинним законодавством та є крайнім заходом впливу на осіб, які не виконують батьківських обов'язків, а тому питання про його застосування слід вирішувати лише після повного, всебічного, об'єктивного з'ясування обставин справи, зокрема ставлення батьків до дітей та дитини до кожного з батьків.

ЄСПЛ в своїй прецедентній практиці виробив дві умови, які необхідно враховувати при визначенні основних інтересів дитини у кожному конкретному випадку: по-перше, у якнайкращих інтересах дитини буде збереження її зв'язків з сім'єю, крім випадків, коли сім'я виявляється особливо непридатною або явно неблагополучною; по-друге, у якнайкращих інтересах дитини буде забезпечення її розвитку у безпечному, спокійному та стійкому середовищі, що не є неблагополучним (п. 100 рішення ЄСПЛ у справі «Мамчур проти України») [1].

Згідно з п. 1 ст. 3 Конвенції ООН про права дитини, дитина наділяється правом на те, щоб її найкращі інтереси оцінювалися і бралися до уваги в якості першочергового міркування при прийнятті в її відношенні будь-яких дій або рішень як в державній, так і в приватній сфері.

Широке тлумачення змісту «якнайкращих інтересів дитини» надано у постанові ВС від 04.08.2021 року у справі № 654/4307/19 [2].

Зазначено, що при оцінці та визначенні найкращих інтересів дитини підлягають врахуванню наступні базові елементи: погляди дитини, індивідуальність дитини, збереження сімейного оточення і підтримання відносин, піклування, захист і безпека дитини, вразливе положення, право дитини на здоров'я, право дитини на освіту.

Порядок з'ясування думки дитини (постанова ВС від 17.07.2019 року, справа № 185/6994/15-ц) [3], полягає в тому що дитині, надається можливість бути заслуханою в ході будь-якого судового чи адміністративного розгляду, що торкається дитини, безпосередньо або через представника чи відповідний орган у порядку, передбаченому процесуальними нормами національного законодавства. Закріплення цього права підкреслює, що дитина є особистістю, з думкою якої потрібно рахуватись, особливо при вирішенні питань, які безпосередньо її стосуються.

Крім того, коли суд бажає вислухати думку дитини аби визначити її побажання щодо проживання з одним із батьків, та при цьому не травмувати психіку дитини та уникнути тиску на неї, суд доручає органам опіки та піклування провести невимушену бесіду з дитиною в домашніх або інших комфортних для неї умовах, та повідомити суд про результати цієї бесіди.

Касаційний цивільний суд ВС також відзначив: хоча орган опіки та піклування надав висновок про доцільність позбавлення батьківських прав, але він не містив достатньої оцінки особистості батька, відносин між ним і дитиною, відсутня була думка дитини та інформація про застосовані заходи для налагодження контакту. У даному разі висновок органу опіки не має вагомого доказового значення, а рекомендаційний характер цього документу потребує ретельної перевірки в контексті всіх наявних обставин (постанова Касаційного цивільного суду ВС від 12 січня 2026 року, справа №708/1440/24) [4].

«Очевидно, що сімейні відносини мають «складний» характер, і сім'я може переживати як найкращі, так й найгірші часи. Суду завжди складно зробити висновок про розрив кровних стосунків. Простої бездіяльності з боку батька може бути недостатньо для того, щоб зробити висновок про наявність виняткових обставин, за яких можливо позбавити одного з батьків батьківських прав. З метою захисту найкращих інтересів дитини очевидно, що їй краще залишатися в сім'ї, з якою у неї вже склався відповідний зв'язок. Втім цього не завжди достатньо, щоб виправдати позбавлення батька всіх батьківських прав», – констатував Верховний Суд (постанова Касаційного цивільного суду ВС від 12 січня 2026 року, справа №708/1440/24) [4].

На нашу думку, під час прийняття рішення про позбавлення батьківських прав було б більш доцільним провести судово-психологічну

експертизу дитини або експертне дослідження спеціалістом-психологом. Метою якого є, визначення індивідуальних психологічних, вікових особливостей дитини, рівня її розумового розвитку, встановлення психоемоційного зв'язку дитини з кожним з батьків, прихильності дитини до кожного з батьків, можливості висловлювати свою думку (*бажання*) щодо спілкування, проживання з батьками. Оскільки, органи опіки та піклування не маючи професійної психологічної освіти, не володіючи спеціальними знаннями, можуть не враховувати індивідуальні психологічні та вікові особливості дитини при встановленні контакту, проведенні бесіди, поставлення уточнюючих запитань, такий «спосіб» з'ясування думки дитини може нашкодити її психологічному стану, поглибити амплітуду переживань, що не дасть змогу встановити реальне (*об'єктивне*) ставлення дитини до ситуації та кожного з батьків.

Отже, при прийнятті рішення про позбавлення батьківських прав варто обов'язково враховувати думку дитини (*якщо вона відповідає її інтересам*), оскільки таке рішення має вплив на майбутнє дитини, особливості її психоемоційного розвитку, збереження родинних зв'язків.

Список використаних джерел

1. Рішення Європейського суду з прав людини у справі Мамчур проти України від 16 липня 2015 р. (остаточне від 16 жовтня 2015 р.). URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_a93 (дата звернення: 12.03.2026 р.)

2. Постанова Верховного Суду від 04.08.2021 року у справі № 654/4307/19. URL : <https://verdictum.ligazakon.net/document/98911478> (дата звернення: 12.03.2026 р.)

3. Постанова Верховного Суду від 17.07.2019 року, справа № 185/6994/15-ц. URL : <https://ips.ligazakon.net/document/C029094> (дата звернення: 12.03.2026 р.)

4. Постанова Верховного Суду від 12 січня 2026 року, справа №708/1440/24. URL : <https://auth.ligazakon.net/?lang=ua&referer=https:%2F%2Fverdictum-pro.ligazakon.net> (дата звернення: 12.03.2026 р.)

МІСЬКЕ ПРАВО У СЕРЕДНЬОВІЧНІЙ СКАНДИНАВІЇ

Міське право середньовічної Скандинавії є важливим елементом історії права Північної Європи, що відображає особливості політичного та соціально-економічного розвитку регіону, його політичної організації та міжнародних зв'язків. На відміну від міст Центральної та Східної Європи, де значного поширення набули універсальні правові системи на кшталт магдебурзького права, скандинавські міста формувалися в умовах сильнішої королівської влади, меншої правової стандартизації та значного впливу торгових практик, зокрема, балтійської торгівлі.

У середні віки міста Данії, Швеції та Норвегії виконували передусім функції торгових і адміністративних центрів. Вони не були повністю автономними політико-правовими суб'єктами, але водночас мали певні привілеї, що відрізняли їх від сільських поселень. Міське право в регіоні виникало як поєднання міських звичаїв, королівських указів і зовнішніх впливів, зокрема, німецького торгового права.

Метою цієї розвідки є виявлення основних рис міського права у середньовічній Скандинавії, аналіз його спільних характеристик та регіональних відмінностей, а також визначення ролі міст у правовій і соціально-економічній структурі суспільства.

Міське право у Скандинавії формувалося в умовах поступового переходу від аграрного до більш торгово орієнтованого суспільства. Хоча кожна країна – Данія, Швеція, Норвегія – мала свої особливості, можна виділити кілька спільних рис.

По-перше, визначальною була роль королівської влади. Усі міські привілеї надавалися монархами, і саме королі визначали статус міста, обсяг його прав і обов'язків [3, с. 119]. Це означало, що міста не були повністю незалежними юридичними одиницями. На відміну від багатьох міст Центральної Європи, вони залишалися інтегрованими в державну систему.

По-друге, міське право мало переважно локальний характер. Кожне місто отримувало власні статuti, які могли суттєво відрізнитися. Хоча існували спільні принципи, однак не було єдиного універсального кодексу для всіх міст (виняток становила Швеція) [3, с. 317].

По-третє, значну роль для статусу міста відігравала торгівля. Міста були насамперед економічними центрами, і більшість правових норм

стосувалися торгових відносин, контролю за ринками, визначення стандартів мір і ваг, а також вирішення комерційних спорів [1, с. 107].

По-четверте, важливим елементом була наявність окремої міської юрисдикції. Міста мали власні суди, які розглядали справи мешканців і купців [2, с. 248]. Однак ця юрисдикція не була повністю незалежною: король або його представники могли втручатися у судові процеси.

По-п'яте, у містах формувався окремий соціальний стан – міщани. Вони наділялися більшими правами, ніж селяни, зокрема, особистою свободою та можливістю займатися торгівлею і ремеслами.

Однією з ключових характеристик міського права у Скандинавії був особливий статус торгових міст. У Данії вони відомі як *købstad*, у Швеції – *stad*, а у Норвегії існували міста з аналогічними привілеями [3, с. 264]. Цей статус означав, що місто отримувало монополію на торгівлю у певному регіоні. Селяни не могли вільно продавати свої товари поза межами міста і були змушені користуватися міськими ринками [2, с. 208]. Таким чином, міста ставали центрами економічного життя. Крім того, міста мали право організовувати ярмарки, стягувати мито, регулювати діяльність купців та ремісників [2, с. 209–212]. Це забезпечувало їм стабільні прибутки та сприяло розвитку міської інфраструктури.

Статус торгового міста надавався королем і був важливим інструментом державної політики. Обмежуючи кількість таких міст, монарх міг контролювати економіку, забезпечувати ефективне оподаткування та запобігати надмірній конкуренції [3, с. 385]. Міське право у Данії, Швеції та Норвегії не можна розглядати ізольовано від міжнародного контексту. Важливу роль відігравала балтійська торгівля, яка пов'язувала регіон з іншими частинами Європи. Особливий вплив мала мережа північноєвропейських торгових міст, яка формувала стандарти ведення торгівлі, правила укладання контрактів і вирішення спорів. У скандинавських містах часто діяли іноземні купці, які приносили з собою власні правові традиції. Це призводило до часткової «інтернаціоналізації» міського права. У деяких містах виникали окремі правові режими для іноземців, а місцеві закони адаптувалися до потреб міжнародної торгівлі.

Як уже зазначалося вище, кожна країна мали свої особливості і риси міського права. У Данії воно характеризувалося значною залежністю від королівської влади. Міста отримували привілеї індивідуально, і їхні права могли змінюватися залежно від політичної ситуації.

Важливою рисою було обмеження кількості торгових міст [1, с. 369]. Це дозволяло королю контролювати економічні потоки та забезпечувати стабільні прибутки від мит та податків. Міста мали певний обсяг самоврядування, але ключові рішення часто приймалися за участю королівських представників.

Правова система залишалася гнучкою, але менш систематизованою. Відсутність єдиного кодексу призводила до того, що правові норми в різних містах могли істотно різнитися.

На відміну від Данії, у Швеції відбувся процес правової уніфікації міського права. У XIV ст. було створено загальнодержавний міський закон. Він визначав структуру міського управління, порядок судочинства, правила торгівлі та інші аспекти міського життя. Тож кодекс сприяв формуванню більш системної та систематизованої правової моделі та забезпечував однакові умови для різних міст.

Шведські міста мали значний рівень самоврядування, хоча й залишалися під владою короля. Це створювало баланс між централізацією та автономією.

У Норвегії міське право розвивалося під сильним впливом міжнародної торгівлі. Особливо це стосувалося прибережних міст, які були важливими центрами експорту. Ранні міські закони з'явилися у країні вже у XIII ст., що дозволяє говорити про досить розвинену правову культуру. Водночас у великих торгових центрах значний вплив мали іноземні купці, котрі формували окремі економічні й правові структури [1, с. 187]. Це призводило до певної «подвійності» системи, коли поряд із місцевими законами діяли торгові практики міжнародного характеру.

Отже, міське право у середньовічній Скандинавії було складною та багатогранною системою, що відображала специфіку регіону. Воно поєднувало елементи місцевих традицій, королівського законодавства та міжнародних впливів.

Спільними рисами для Данії, Норвегії та Швеції були потужна роль монарха, торговий характер міст, наявність міських привілеїв і обмежена автономія. Водночас існували суттєві відмінності: Данія характеризувалася більшою централізацією, Швеція – уніфікацією права, а Норвегія – впливом міжнародної торгівлі.

Загалом скандинавська модель міського права відрізнялася від західноєвропейської меншою стандартизованістю та більшою інтегрованістю в державну систему. Міста не були повністю незалежними, але відігравали ключову роль у розвитку економіки та формуванні нових соціальних відносин.

Таким чином, міське право стало важливим чинником трансформації середньовічного суспільства у країнах Скандинавії, заклавши основи для подальшого розвитку правових і політичних інститутів.

Список використаних джерел

1. Brengsbo M., Jensen K.V. The Rise and Fall of the Danish Empire. Stockholm-Odense: Palgrave MacMillan, 2022. 284 p.

2. Jørgensen P.J. Dansk retshistorie. 2 udgave. København: G.E.C. Gads forlag. 1947. 618 s.

3. Lesaffer R. European Legal History. Cambridge University Press, 2009. 549 p.

УДК: 378

Лісна Іванна Стефанівна,

к.ю.н, доцент, доцент кафедри історії та теорії держави і права юридичного факультету

Чорноморського національного університету ім. Петра Могили

СУДОВА РИТОРИКА ЯК КОМПОНЕНТ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЮРИСТІВ

Сучасний юрист не може бути ефективним без хорошої комунікативної підготовки. Вміння чітко викладати свої думки і переконливо обґрунтовувати позицію - один з найважливіших атрибутів його професійного статусу. Саме тому судова риторика розглядається як наука і мистецтво переконливої комунікації, що становить фундамент професіоналізму спеціаліста у галузі права – адвоката, прокурора чи судді.

На думку В.В. Молдована, для інтелігентної людини «погано говорити» так само неприйнятно, як не вміти читати чи писати [1, с. 6]. Будь-який виступ у суді є один із найскладніших і найвідповідальніших моментів у роботі юриста, і успіх такої промови неможливий без ґрунтовної підготовки та майстерного володіння словом. У зв'язку з цим судова риторика виділена як окрема навчальна дисципліна у вищих юридичних закладах, адже її вивчення формує у майбутніх фахівців необхідні навички підготовки та виголошення судових промов, зумовлюючи їхню публічну комунікативну компетентність.

Риторика як наука та навчальна дисципліна належить до традиційних гуманітарних дисциплін. За однією з дефініцій, риторика – це наука про способи переконання та впливу на аудиторію, що вивчає методику побудови мовленнєвого тексту, визначає структуру й прийоми, найбільш придатні для ясного та аргументованого викладення думки [2, с. 8]. У контексті юридичної освіти виділяють поняття юридичної риторики або судової риторики, предметом якої є форма та ефективні способи публічного мовлення правника. Її мета – розвиток у студентів мисленнєвих і мовленнєвих умінь і навичок, оволодіння мистецтвом переконливої комунікації за будь-яких нестандартних умов спілкування. Іншими словами, юридична риторика спрямована на те, щоб навчити

майбутніх правників вільно висловлювати свої думки, будувати промову відповідно до ситуації спілкування, у тому числі й під час судового засідання.

Важливо, що риторика поєднує в собі наукові і мистецькі аспекти, оскільки вона ґрунтується на логіці і теорії комунікації, але водночас розвиває креативні здібності оратора і його публічні компетенції. З погляду історії філософії, риторика вивчається як класична наука (від Арістотеля та Цицерона до західних і східних мислителів Нового часу) і вважається базисом культури мислення і мовлення людини. Відповідно до сучасних досліджень, вивчення риторики здатне справити на людину дуже продуктивний і плідний вплив, активно сприяти розвитку її інтелектуального й духовного потенціалу, культури мислення, мовлення, комунікації, цілісному формуванню особистості [3, с. 5]. У цьому сенсі судова риторика як спеціалізована галузь риторики моделює мисленнєві процеси і мовленнєві стратегії, що орієнтовані на правове середовище.

Українська система підготовки юристів передбачає вивчення дисциплін, пов'язаних із розвитком комунікативних компетенцій: це і «Українська мова професійного спрямування», і «Ораторське мистецтво», і власне спеціальна судова риторика. Навчальні програми з дисципліни «Судова риторика» акцентують увагу на формуванні у студентів як теоретичних знань (поняття, закони і правила риторики, історія риторичного мистецтва), так і практичних навичок (підготовка окремих промов, участь у навчальних дебатах та іграх). За програмою підготовки фахівців зі спеціальності «Право», після вивчення курсу студенти мають чітко розуміти процес підготовки та структуру судової промови, оволодіти технікою послідовного і логічного викладу матеріалу й основними риторичними прийомами формування переконливої промови.

У рамкових документах з профільної підготовки юристів підкреслюється, що комунікативна компетентність майбутнього правника обов'язково пов'язана з опануванням знань з риторики, культури мовлення та інших комунікативних дисциплін. Риторика як курс включена в перелік дисциплін, що розвивають загальну культуру мовлення студента-юриста, роблять його мислення визначеним, логічним, лаконічним і несуперечливим. Наприклад, у спеціалізованих навчальних програмах зазначено, що опанування мистецтва професійної риторики юриста має включати освоєння майстерності публічних виступів і ведення дискусії, розвиток ораторських здібностей.

Формування цих умінь у закладах вищої освіти посилює професійні якості студента. Зокрема, риторичні вправи і аналіз судових промов допомагають розвинути у майбутнього юриста чіткість і точність мови,

логічну послідовність викладу думки, прагнення до лаконічності. Це сприяє розвитку правильного мислення і навичок аргументації, необхідних при інтерпретації правових норм. Як відзначають дослідники, риторика формує методологічну культуру мислення і практичної дії майбутнього юриста, розвиває в нього почуття впевненості, психологічну стійкість і навички комунікації, вміння розуміти співрозмовника і знаходити точки дотику. Володіння ораторським мистецтвом допомагає студентові правильно інтерпретувати факти і об'єктивно оцінювати докази, навчитися аргументовано зводити промову до суттєвого мінімуму, що значно підвищує якість правозастосовчої діяльності в майбутньому.

Прикладом практичного втілення судової риторики в навчанні є проведення вузівських ігор та дебатів. Такі симуляції дають студентам змогу відпрацьовувати риторичні прийоми в майже реальних умовах, оскільки там вони готують і виголошують судові промови, захищають або обґрунтовують рішення, потім отримують аналіз від викладачів. Цей досвід також допомагає усвідомити, наскільки важливо дотримуватись судової етики.

Конкретно в професійному контексті діяльності юриста ці навички безпосередньо впливають на результат справи. Уміння будувати судову промову з урахуванням реакції аудиторії (суду) та правил риторики допомагає вплинути на сприйняття доказів і формувати переконання учасників процесу. Згідно з теоретичними дослідженнями, саме вміння кваліфіковано переконати підсудного чи присяжних – це професійний обов'язок юриста, адже мова є яскравим показником його вихованості і інтелігентності.

У професійному житті юриста комунікативні ситуації є різноманітними, це і консультації з клієнтами, переговори з протилежною стороною, виступи у ЗМІ, участь у конференціях та врешті-решт безпосереднє відстоювання позиції у суді. У будь-якому з цих випадків красномовство й переконливість виступу допомагають досягти позитивного результату і підвищити довіру до правника. Наприклад, захисна промова адвоката або промова державного обвинувача неодмінно включає перелік аргументів та доказів, які вони мають подати переконливо. Це вимагає від оратора не лише знання матеріалу, але й мистецтва добору риторичних засобів, вміння оперувати аргументацією і спонукати суд прислухатися до позиції сторони. Як відзначає В.З. Ухач, мова будь-кого, хто виступає в суді, повинна бути зрозуміла всім учасникам засідання, вона має ясно і однозначно відображати сутність події або процесу [4, с. 12].

Не можна не відзначити роль юридичної риторики у формуванні іміджу правника. За словами Л.І. Мацько, О.М. Мацько майстерне

володіння словом стає визначальною умовою професійного успіху й обов'язковим атрибутом кваліфікованого фахівця [5]. Репутація юриста суттєво зростає, якщо він демонструє культуру мовлення, логічну доведеність і переконливість - що є безпосередніми плодами доброго риторичного тренінгу. І навпаки, типові помилки (неоднозначні формулювання, невміння витримувати стиль, висловлювання без змісту) часто призводять до втрати довіри з боку суду і клієнтів. Практика показує, що систематичне вивчення риторики сприяє розкриттю багатства рідної мови, формуванню правильного мовного світогляду і запобіганню таких помилок. З іншого боку, зростання культури ораторства юриста сприяє і підвищенню загальної правосвідомості громадян, адже якісно аргументована позиція робить судові рішення зрозумілішими для суспільства.

Підсумовуючи, зауважимо, що студенти-юристи часто самі визнають користь від занять риториною. В одному із досліджень майбутні правники констатували, що курс риторики допомагає їм стати кращими ораторами, оскільки вони починають глибше усвідомлювати роль мови і письма в юридичній діяльності, і в підсумку кращі оратори стають кращими юристами» [6]. Такий погляд сумісний з позицією багатьох педагогів, які відзначають, що вдосконалюючи риторичні вміння, ми безпосередньо впливаємо на формування професійної компетентності правника.

У цілому, роль судової риторики у системі підготовки юриста є визначальною як у теоретичному, так і в прикладному аспектах. Теоретично вона становить частину науки про право як форму соціальної комунікації, адже право реалізується через слова і аргументи, а не в вакуумі кодексів та законів. Практично ж саме риторика дає юристу інструментарій для ефективного застосування правових знань на практиці: від побудови адвокатської захисної промови до пояснення суду складного висновку експерта. Отже, поглиблене вивчення судової риторики в університеті цілком виправдане і необхідне для досягнення високого рівня професійної підготовленості майбутніх правників, формування їхнього уміння виступати та переконувати – ключової компетенції в юриспруденції.

Список використаних джерел

1. Молдован В. В. Судова риторика: Навчальний посібник. К.: Кондор, 2006. 328 с.
2. Костира І. В. Роль риторики для майбутніх юристів. Лідери ХХІ століття. Формування особистості харизматичного лідера на основі

гуманітарних технологій: *матеріали міжнар. наук.-практ. конф.*, 27-28 вересня 2018 р. Харків: НТУ «ХП», 2018. С. 7-9.

3. Тягнирядно Є. В., Яворська Г. Х. Риторичні вміння правників: теорія і практика. Монографія, 2009. 224 с.

4. Судова риторика. (опорні конспекти лекцій). Навчальний посібник для студ. вищ. навч. закл. / Автор - упорядник Ухач В.З. Тернопіль: Вектор, 2011. 114 с.

5. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика: Навч. посіб. 2-ге вид., стер. К.: Вища шк., 2006. 311 с.

6. Linda L. Berger. Studying and Teaching «Law as Rhetoric»: A Place to Stand. *The Journal of the Legal Writing Institute*. Vol. 16. 2010. URL: <https://scholars.law.unlv.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1664&context=facpub> (дата звернення: 05.10.2025)

УДК 341.171(4:477)

Павлів-Самойл Надія Петрівна,

д.ю.н., доц., доцент кафедри права

Львівський Національний університет

ветеринарної медицини та біотехнологій імені С.З. Гжицького,

м. Львів

ВПЛИВ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВНИКІВ В УКРАЇНІ

Гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу у контексті етичних стандартів правничої діяльності становить фундаментальну основу реформування правової системи, та ґрунтується на імплементації загальноєвропейських деонтологічних принципів. Професійна етика у юриспруденції виступає гарантією верховенства права, інституційної довіри до системи правосуддя та центральною базою процесу переходу від формально-нормативного регулювання до ціннісно-орієнтованої моделі. Ключовим зразком для адаптації вітчизняних норм виступає Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, який об'єднує такі імперативи, як абсолютна незалежність від державного втручання, адвокатська таємниця та пріоритет інтересів клієнта над особистими чи корпоративними вигодами.

Процес гармонізації етичних стандартів правничої діяльності в Україні безпосередньо базується на імплементації норм Загального

кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, який визнається як фундаментальний деонтологічний орієнтир. Адаптація національного законодавства, зокрема Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», має на меті не лише формальне копіювання правил, а й впровадження принципу незалежності адвоката як інституційної гарантії захисту прав людини. Варто наголосити, що стаття 1.1 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства визначає етичні правила як засіб забезпечення належного функціонування правосуддя, що є обов'язковою умовою для інтеграції України до єдиного європейського правового простору [1].

У контексті судової реформи особливе місце посідають Бангалорські принципи поведінки суддів, які інтегровані в українську правову систему через Кодекс суддівської етики. Гармонізація в цій сфері вимагає чіткого дотримання стандартів об'єктивності та доброчесності. Відповідно вітчизняного законодавства вимогам ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод є ключовим індикатором успішності адаптації етичних норм у суддівській діяльності [2].

Питання конфлікту інтересів та професійної таємниці розглядаються через призму Директив ЄС (зокрема 98/5/ЄС). У сучасній юридичній доктрині підкреслюється, що українські Правила адвокатської етики потребують уточнення в частині розширення поняття «конфлікт інтересів» відповідно до європейської практики, де етична бездоганність преважує над фінансовим зиском. Законодавче закріплення посиленних гарантій адвокатської таємниці, як зазначається в аналітичних матеріалах НААУ, є прямою вимогою для реалізації права на справедливий суд у розумінні практики Європейського суду з прав людини.

Отже, важливим аспектом гармонізації є уніфікація підходів до ідентифікації та вирішення конфлікту інтересів, що в європейській традиції трактується значно ширше, ніж у поточному національному законодавстві, охоплюючи потенційні ризики навіть за відсутності прямого протиріччя. Окрему увагу в науковому дискурсі приділено трансформації статусу органів професійного самоврядування, які мають отримати виключні повноваження щодо формування етичних стандартів та здійснення дисциплінарного нагляду за принципами прозорості та пропорційності санкцій.

Сучасний етап інтеграції також вимагає імплементації стандартів цифрової етики, що стосуються використання алгоритмів штучного інтелекту в юридичній практиці, забезпечення кібербезпеки конфіденційних даних та дотримання професійної гідності в публічному цифровому просторі. Зрештою, гармонізація передбачає впровадження жорстких критеріїв доброчесності як передумови доступу до правничої професії,

що корелює з антикорупційною стратегією ЄС та спрямоване на створення єдиного правового простору, де етичний мінімум правника є заporукою взаємного визнання судових рішень та ефективного захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства : Прийнятий на пленарній сесії Ради адвокатських об'єднань та юридичних товариств Європейського Співтовариства (ССВЕ) 28 жовт. 1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343#Text

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text

УДК. 378.016.014.6:343

Стратонов В.М.,

доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України,
професор кафедри конституційного,
адміністративного права і процесу
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
м. Миколаїв, Україна

ВІДОМЧА ОСВІТА ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЯКОСТІ ПІДГОТОВКИ СЛІДЧИХ

Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується глибокими соціально-економічними та політико-правовими трансформаціями, що зумовлюють необхідність модернізації системи вищої освіти, зокрема відомчої освіти Міністерства внутрішніх справ України. Формування правової держави та інтеграція України до європейського освітнього і правового простору висувають нові вимоги до професійної підготовки слідчих.

Тенденції розвитку суспільства свідчать про випередження соціальних змін над освітніми процесами, що підтверджує тезу Ф. Кумбса щодо кризового стану традиційної освітньої системи. У зв'язку з цим актуалізується потреба реформування відомчої освіти з метою підвищення якості підготовки висококваліфікованих фахівців для органів досудового розслідування.

Метою нашої роботи є узагальнення основних напрямів удосконалення системи підготовки слідчих у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання відповідно до вимог Міністерства освіти і науки України (МОН) та сучасних викликів.

1. Нормативно-правові засади функціонування відомчої освіти

Реформування системи підготовки слідчих здійснюється відповідно до чинної нормативно-правової бази України. Ключовим документом є Закон України «Про вищу освіту», який визначає стандарти вищої освіти, структуру освітніх програм та вимоги до якості підготовки фахівців.

Важливе значення також мають: Закон України «Про Національну поліцію»; Закон України «Про освіту»; Концепція реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України (наказ МВС України від 23.02.2017 № 165); Стандарти вищої освіти за спеціальністю **D8 «Право»**. Зазначені нормативні акти визначають необхідність поєднання академічної підготовки з практичною професійною діяльністю, що є особливо актуальним для закладів освіти зі специфічними умовами навчання.

2. Сучасний стан та проблеми підготовки слідчих

Аналіз існуючої системи відомчої освіти дозволяє виокремити низку проблем: *Недосконалість державних стандартів* підготовки слідчих, що ускладнює розробку типових навчальних планів. *Нечітке визначення спеціалізації* у межах спеціальності «Право». *Недостатній рівень практичної підготовки*, що не повністю відповідає потребам правоохоронної діяльності. *Обмежене матеріально-технічне забезпечення* закладів освіти. *Недостатній рівень цифрової компетентності* викладачів та здобувачів освіти. *Складнощі впровадження дистанційного навчання* з огляду на специфіку професійної діяльності слідчих.

Зміни характеру злочинності, зростання кіберзлочинів, міжнародної організованої злочинності та корупції потребують підготовки фахівців нового типу, здатних діяти в умовах невизначеності та швидкого розвитку технологій.

3. Вплив європейської інтеграції та глобалізації

Європейський вектор розвитку України зумовлює необхідність гармонізації національної системи юридичної освіти з європейськими стандартами. У цьому контексті важливими є принципи Болонського процесу: забезпечення академічної мобільності; впровадження Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS); орієнтація на компетентнісний підхід; підвищення якості освіти через внутрішні та зовнішні системи забезпечення якості. Глобалізаційні процеси також сприяють інтенсивному обміну науково-технічними досягненнями та формуванню

нових професійних вимог до працівників поліції, зокрема щодо знання іноземних мов, міжнародного права та стандартів прав людини.

4. Шляхи вдосконалення структури та змісту підготовки слідчих

Оптимізація структури відомчої освіти. Доцільним є створення єдиного навчального закладу або спеціалізованих факультетів для підготовки слідчих та експертів, що забезпечить уніфікацію освітніх стандартів і підвищення якості підготовки. Підготовка слідчих повинна здійснюватися переважно за денною формою навчання, що сприятиме формуванню необхідних професійних компетентностей.

Модернізація освітніх програм. Ефективним напрямом є впровадження модульних освітніх програм, які дозволяють оперативнo оновлювати зміст навчання відповідно до змін законодавства та практичних потреб правоохоронної діяльності. Особливу увагу слід приділяти таким дисциплінам: кримінальний процес; криміналістика; судова експертиза; інформаційні технології в правоохоронній діяльності; міжнародне співробітництво у сфері кримінальної юстиції.

Посилення практичної спрямованості навчання. Практична підготовка має включати: стажування в органах досудового розслідування; використання ситуаційних завдань (case-study); моделювання слідчих дій; участь у роботі юридичних клінік.

5. Використання інформаційних технологій в освітньому процесі

Цифровізації освіти є важливим чинником підвищення якості підготовки слідчих. Серед основних напрямів: створення електронних підручників і навчальних курсів; використання систем дистанційного навчання; впровадження тестово-контролюючих програм; формування інформаційної культури майбутніх фахівців.

Водночас дистанційне навчання доцільно застосовувати переважно для підвищення кваліфікації або заочної форми навчання, оскільки базова підготовка слідчих потребує значної практичної складової.

6. Роль викладача у забезпеченні якості підготовки

Зростання ролі викладача є однією з ключових умов ефективного функціонування системи відомчої освіти. Сучасний викладач повинен: володіти інноваційними педагогічними технологіями; використовувати цифрові інструменти навчання; поєднувати наукову діяльність із практичним досвідом; постійно підвищувати свою кваліфікацію.

Системне підвищення кваліфікації педагогічних працівників та стимулювання їхньої інноваційної діяльності сприятиме формуванню сучасного освітнього середовища.

7. Формування правової культури та безперервність юридичної освіти

Ефективна підготовка слідчих неможлива без формування правової культури особистості ще на етапі загальної середньої освіти. Запровадження спеціалізованих правових програм у школах, ліцеях і коледжах сприятиме свідомому вибору юридичної професії та забезпечить безперервність освітнього процесу.

Узагальнюючи приходимо до ряду висновків, а саме: реформування відомчої освіти є необхідною умовою підвищення ефективності діяльності органів досудового розслідування. Нормативно-правове забезпечення створює підґрунтя для модернізації системи підготовки слідчих відповідно до європейських стандартів. Основними напрямками вдосконалення є оптимізація структури освітніх закладів, модернізація змісту навчання, посилення практичної підготовки та впровадження інформаційних технологій. Важливу роль у забезпеченні якості освіти відіграє професійна компетентність викладачів. Безперервність юридичної освіти та формування правової культури населення сприяють підготовці висококваліфікованих фахівців.

Реалізація запропонованих заходів забезпечить підготовку конкурентоспроможних слідчих, здатних ефективно діяти в умовах сучасних викликів.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
3. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>
4. Про затвердження Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України: наказ МВС України від 23.02.2017 № 165.
5. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань 08 «Право»). Київ : МОН України, 2019.
6. Кумбс Ф. Криза освіти у сучасному світі: системний аналіз. Київ : Радянська школа, 1970.
7. Кремень В. Г. Філософія освіти : підручник. Київ : Грамота, 2008.
8. Андрущенко В. П. Освіта в контексті глобалізації : монографія. Київ : Знання, 2011.
9. Сисоева С. О. Інноваційні технології в освіті : навчальний посібник. Київ. Видавничий центр КНЛУ, 2015.
10. Матеріали презентації «Відомча освіта та шляхи вдосконалення якості підготовки слідчих».

11. До питань підготовки працівників слідчих підрозділів / В. М. Стратонов, Г. О. Пономаренко // Нормативно-правове забезпечення проходження служби в органах внутрішніх справ України : матер. міжвуз. наук.-практ. конф. (м. Харків, 5 березня 2004 р.). – Харків : НУВС, 2004. – С. 23-26.

12. Криміналістична теорія пізнавальної діяльності : монографія / В. М. Стратонов. – Херсон : Вид-во Херсонського держ. ун-ту, 2009. – 440 с.

Секція

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ БІЖЕНЦІВ ТА ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ЄС**

UDC 341.234

Valetska Oksana,
Candidate of Legal Sciences,
Associate Professor, Head of the Department of History and Theory of State
and Law
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv

Filimonova Olena,
Candidate of Economic Sciences,
Petro Mohyla Black Sea National University,
Mykolaiv

**LEGAL REGULATION OF EMPLOYMENT AND LABOUR MAR-
KET PARTICIPATION FOR INTERNALLY DISPLACED PER-
SONS AND REFUGEES IN UKRAINE**

In the modern period, Ukraine has developed a robust regulatory framework governing the legal status of internally displaced persons, which is due to the full-scale war that has been ongoing for almost four years and the growth of this category of persons. In addition, national legislation enshrines the legal status of refugees and persons in need of additional or temporary protection. The regulatory framework consists of: the Constitution of Ukraine of 28 June 1996; the Convention Relating to the Status of Refugees of 28 July 1951 (ratified by Ukraine on 10 January 2002); UN Protocol relating to the Status of Refugees of 10 January 2002; Law of Ukraine ‘On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection’ dated 8 July 2011 No. 3671-VI; Law of Ukraine ‘On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons’ dated 20 October 2014 No. 1706-VII; Law of Ukraine ‘On Employment of the Population’ dated 5 July 2012 No. 5067-VI.

An internally displaced person is a citizen of Ukraine, a foreigner or a stateless person who is legally present on the territory of Ukraine and has the right to permanent residence in Ukraine, who has been forced to leave or abandon their place of residence as a result of or in order to avoid the negative

consequences of armed conflict, temporary occupation, widespread violence, human rights violations, and natural or man-made emergencies. (Part 1 of Article 1 of the Law of Ukraine ‘On Ensuring the Rights and Freedoms of Internally Displaced Persons’) [1].

For registered internally displaced persons, the exercise of rights to employment, pension provision, compulsory state social insurance in the event of unemployment, in connection with temporary incapacity for work, industrial accidents and occupational diseases that have resulted in incapacity for work, and to receive social services shall be exercised in accordance with the legislation of Ukraine. Re-registration of unemployed persons who were subsequently registered as internally displaced persons is carried out by the state employment service at the place of actual residence of the person in accordance with the procedure established by the Cabinet of Ministers of Ukraine.

A refugee is a person who is not a citizen of Ukraine and, due to well-founded fears of becoming a victim of persecution on the grounds of race, religion, nationality, citizenship (subjectship), membership of a particular social group or political opinion, is outside the country of his or her nationality and is unable or, owing to such fear, is unwilling to avail himself or herself of the protection of that country; or who, not having a nationality (citizenship) and being outside the country of his or her former habitual residence, is unable or, owing to such fear, is unwilling to return to it (para. 1, part 1, Article 1 of the Law of Ukraine ‘On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection’) [2].

A person in need of additional protection is a person who is not a refugee under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugees and this Law, but needs protection because such a person was forced to come to Ukraine or remain in Ukraine due to a threat to their life, safety or freedom in their country of origin due to fear of the death penalty or execution of a death sentence or torture, inhuman or degrading treatment or punishment, or widespread violence in situations of international or internal armed conflict or systematic human rights violations, and is unable or unwilling to return to that country due to the aforementioned fears (para. 13, part 1, Article 1 of the Law of Ukraine ‘On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection’) [2].

Persons in need of temporary protection are foreigners and stateless persons who are forced to seek protection in Ukraine en masse as a result of external aggression, foreign occupation, civil war, ethnic clashes, natural or man-made disasters, or other events that disrupt public order in a certain part or throughout the territory of their country of origin (para. 14, part 1, Article

1 of the Law of Ukraine ‘On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection’) [2].

In accordance with Article 13 of the Law of Ukraine ‘On Refugees and Persons in Need of Additional or Temporary Protection’, the rights and obligations of a person in respect of whom a decision has been made to issue documents for the purpose of determining whether they are a refugee or a person in need of additional protection.

1. A person in respect of whom a decision has been made to prepare documents for resolving the issue of recognition as a refugee or a person in need of additional protection has the right to:

- temporary employment, education, medical assistance in accordance with the procedure established by the legislation of Ukraine. And Article 15 of this Law defines the rights of a person who has been recognised as a refugee or a person in need of additional protection:

1. A person recognised as a refugee or a person in need of additional protection has the same rights as Ukrainian citizens to:

- work; engage in entrepreneurial activity not prohibited by law; health care, medical assistance and medical insurance; recreation; education [2].

In accordance with Part 2 of Article 24-1 of the Law of Ukraine ‘On Employment of the Population’, measures are provided to promote the employment of internally displaced persons:

1. Compensation for transportation costs to the place of employment and costs of medical and narcological examination, if necessary for employment.

2. Compensation of the employer's labour costs (not exceeding two minimum wages) for persons on fixed-term contracts of up to six months, with a guarantee of employment for twice the duration of the compensation payment.

If the person also falls into the category of citizens who have additional guarantees in promoting employment (provided for in Article 14 of this Law), the compensation period may be up to 12 months.

3. Compensation for the employer's costs of retraining and upgrading the qualifications of persons employed for 12 months or more [3].

Employment promotion measures are introduced for internally displaced persons who are registered as unemployed.

Internally displaced persons (hereinafter referred to as IDPs) of working age are also entitled to a one-time voucher. A voucher is a document that entitles the holder to free training in an approved list of professions and specialities. The cost of the voucher is set within the limits of the cost of training and cannot exceed ten times the subsistence minimum for able-bodied persons. The current maximum cost is UAH 30,280. It is paid by the Compulsory State Social Insurance Fund for Unemployment. It is provided

to citizens who have vocational or higher education, are not registered with the employment service and are internally displaced persons in the absence of suitable work. In 2025, 4,800 vouchers were provided to internally displaced persons in Ukraine. In the Mykolaiv region, 345 vouchers were provided.

In the approved 'List of educational institutions that have the right to operate at the levels of higher, pre-higher and vocational (vocational-technical) education, for which a voucher may be issued,' Petro Mohyla Black Sea National University has the right to train specialists in the following specialities at the expense of the voucher: Secondary education (physical education, history and civic education, physics, mathematics, English language), Physical education and sports, Graphic design, Psychology, Entrepreneurship, Computer science, Geodesy and land management, Therapy and rehabilitation, Physical therapy, occupational therapy, Social work [4]. The cost of the voucher is 30,280 UAH, and the processing time is up to 3 working days.

1. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 207 of 20 March 2013. 'On approval of the Procedure for issuing vouchers to support the competitiveness of certain categories of citizens in the labour market' [5].

2. Order of the Ministry of Economy of Ukraine No. 204 of 11 April 2023 'On approval of the list of professions and specialities for which a voucher may be issued' [4].

3. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 6 November 2015 No. 1151 'On the specifics of introducing the list of fields of knowledge and specialities for which higher education applicants are trained, approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 29 April 2015 No. 266' [6].

In 2024-2025, Petro Mohyla Black Sea National University provided training under vouchers in the following specialities: Social Work – 5 people, Psychology – 84 people, Geodesy – 1 person, Physical Education – 1 person. In 2024-2025 – Psychology – 47 persons, Computer Engineering – 1 person, Social Work – 2 persons, Entrepreneurship – 1 person.

IDPs are entitled to obtain unemployed status under general conditions. However, IDPs who do not have the necessary documents to obtain unemployed status receive it without the requirements that apply under the normal procedure. Until the documents and information about periods of employment, wages (income) and insurance experience are obtained, unemployment benefits for such persons are granted at the minimum rate and for no more than 120 calendar days. If an IDP was unable to terminate their employment contract due to circumstances at their previous place of residence, they may terminate the employment contract unilaterally and also receive unemployment benefits.

Through the State Employment Service, it is possible to obtain a microgrant for your own business – this is non-repayable, interest-free state aid to individuals and business entities for the creation or development of their own business. The size of the microgrant: from 50,000 UAH to 150,000 UAH – provided that at least one job is created and an employee is hired for it; 75,000 UAH – provided that the individual is registered as an entrepreneur; up to UAH 250,000 – provided that at least two new jobs are created and new employees are hired for them.

Recipients aged 18 to 25 are eligible for a microgrant of up to UAH 150,000 [7].

According to the State Employment Service, in 2025, services were provided to internally displaced persons in Ukraine: 38,000 persons – the total number of IDPs who received services; 6,300 persons – employed; 2,500 people were employed with compensation for labour costs; 1,200 people underwent training; 4,800 people received training vouchers. In the Mykolaiv region in 2025: 1,362 people – the total number of IDPs who received services; 116 people – employed; 36 people – employed with compensation for labour costs; 22 people – people who underwent training; 345 people – people who received training vouchers [7].

List of sources used

1. On ensuring the rights and freedoms of internally displaced persons. Law of Ukraine No. 1706-VII of 20 October 2014. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (accessed on 12 January 2026).

2. On refugees and persons in need of additional or temporary protection. Law of Ukraine dated 8 July 2011 No. 3671-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3671-17#Text> (accessed on 12 January 2026).

3. On employment of the population. Law of Ukraine dated 5 July 2012 No. 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (accessed on 12 January 2026).

4. List of educational institutions that have the right to operate at the levels of higher, pre-higher and vocational (vocational-technical) education, for which a voucher may be issued. Approved by Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 11.04.2023 No. 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0793-23#n7> (accessed on 12 January 2026).

5. On approval of the Procedure for issuing vouchers to support the competitiveness of certain categories of citizens in the labour market. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 20 March 2013 No. 207. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/207-2013-%D0%BF#Text> (accessed on 12 January 2026).

6. On the specifics of introducing a list of fields of knowledge and specialities for which higher education applicants are trained, approved by Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 266 of 29 April 2015. Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine No. 1151 of 06.11.2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z14>

УДК 342.951

Бльок Наталія Володимирівна,
к.ю.н., доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права, психології
та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»,
м. Львів

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРАЦЮ ДЛЯ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Варто розпочати з того, що забезпечення права на працю та гідних умов праці для внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) в Україні протягом тривалого часу залишається проблемою, що негативно впливає на соціальні та економічні та права переміщених осіб, з урахуванням цього ВПО намагаються переїхати зі свого тимчасового місця проживання у безпечніші та знайти там роботу, близько 23% тих, хто планує переїхати, хочуть покинути країну [1]. Це свідчить про труднощі з реінтеграцією ВПО в громади за місцем перебування, а також, більшою мірою, про труднощі з працевлаштуванням. До того ж це створює ризики для нашої країни, в частині: втрати працездатного населення; девальвації міжнародного іміджу країни, яка не в змозі виконати гарантії, надані ВПО, та перекладає завдання захисту прав, свобод ВПО на інші країни.

Звернемо увагу на те, що захист прав людини у сфері працевлаштування внутрішньо переміщених осіб існують розбіжності між конституційним правом особи на працю та її забезпеченням, особливо для такої категорії осіб. Відповідно до статті 43 Конституції України, право громадянина на вільний вибір роботи та його вільна згода на роботу не можуть бути обмежені. Водночас ВПО ставляться в умови, що обмежують дію зазначеної статті Конституції України, оскільки внутрішньо переміщені особи часто змушені працювати без кваліфікації та отримувати

оплату за виконану роботу, яка не відповідає обсягу та рівню їхньої праці [2].

Правова основа регулювання права на працю внутрішньо переміщених осіб закладена Законом України № 1706VII «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» [3], прийнятим у 2014 році, постановами Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 року № 637 «Про здійснення соціальних виплат особам, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції» [4]; від 8 вересня 2015 року № 696 «Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо сприяння працевлаштуванню, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій працевлаштування внутрішньо переміщених осіб» [5], має ряд спірних положень, що зменшують можливості соціального забезпечення, і водночас працевлаштування ВПО.

Процес працевлаштування внутрішньо переміщених осіб також повинен відповідати керівним принципам щодо проблем ВПО, затвердженим Економічною та Соціальною Радою Організації Об'єднаних Націй, та положенням міжнародних документів щодо захисту прав людини. У зазначених міжнародних документах, зокрема, йде мова про те, що забезпечення ВПО відповідними робочими місцями, а також правове регулювання їх праці, повинні враховувати особливості їх тимчасового правового статусу, морально-психологічний стан, вплив довкілля, відсутність зв'язків з місцевим населенням та інші негативні фактори та умови перебування, у місцях тимчасового проживання.

За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), понад 5,1 мільйона громадян України мають статус ВПО. З тих ВПО, які хотіли отримати роботу, приблизно 34% мають стабільну роботу, приблизно 66% мають нестабільну роботу [1]. Водночас приблизно 20% тих, хто отримав стабільну роботу, отримали роботу нижче свого рівня кваліфікації або значно нижче оплачувану роботу, ніж на попередньому місці роботи. Так, у четвертому кварталі 2023 року найвідоміша електронна платформа пошуку роботи зафіксувала найбільшу кількість вакансій з початку повномасштабної війни – 105 809 вакансій, що занадто мало для загальної кількості безробітних, які конкурують на ринку праці з ВПО. Ситуація на ринку праці погіршується тим, що існує конкуренція між «місцевими» претендентами на працевлаштування та особами, які мають статус ВПО. Це призводить до зростання соціальної напруженості, що, зокрема, зазначено у статті Тихончук Л.Г.[6]. Також зростає рівень невдоволення внутрішньо переміщених осіб щодо вибору роботи.

На основі даних Національного інституту стратегічних досліджень [1], не можна стверджувати, що кризова ситуація на ринку праці,

зокрема, щодо працевлаштування ВПО, має тенденцію до покращення. Пошкодження та знищення об'єктів промисловості збройними силами РФ створює додаткові труднощі з питань працевлаштування ВПО.

Питання працевлаштування та забезпечення належних умов праці внутрішньо переміщених осіб має багато аспектів, що, відповідно, формує державну політику щодо їх правового захисту. З одного боку, в умовах значної міграції населення за кордон, мобілізації, виникає необхідність компенсувати дефіцит робочої сили в регіонах. Тому, влада розглядає внутрішню міграцію, зокрема, як можливість забезпечити місцеві підприємства робочою силою, набути конкурентних переваг з ними на ринку, що збільшить економічну вагу регіону.

Варто зазначити, що великі промислові об'єкти зосереджені на сході України в регіонах, де жили та працювали внутрішньо переміщені особи. Вищезазначене визначає спеціалізацію згаданих осіб, яка не може бути реалізована на західних теренах України. Тому висококваліфіковані працівники вузької спеціалізації змушені займатися низькокваліфікованою та, відповідно, низькооплачуваною роботою [7]. Це також підвищує рівень соціальної напруженості, сприяє залученню ВПО до неформальної економіки, що призводить до зростання тіньового сектору в районах переселення ВПО.

Правове регулювання праці внутрішньо переміщених осіб не повинно обмежуватися лише їх працевлаштуванням. Особа може бути обмежена у праві на працю з інших причин, таких як: неможливість влаштування дитини до школи чи дитячого садка через те, що місцева влада не забезпечує необхідної кількості місць у названих закладах; відсутність належної транспортної інфраструктури, мобільного зв'язку між місцем роботи та місцем проживання сім'ї (обраним за доступною ціною); відсутність інформації про вакансії тощо. Ці аспекти розширюють сферу регулювання праці ВПО. Зокрема, зростає важливість інформування ВПО, які шукають роботу, про економічний стан потенційного роботодавця та консультування щодо напрямку рішень у сфері працевлаштування на конкретному підприємстві, що може суттєво визначити їхню подальшу роботу.

Правове регулювання праці ВПО в судовій практиці повинно ґрунтуватися на суттєвому змісті основних прав громадянина та забезпечувати, за необхідності, поновлення їх правового статусу, враховуючи, що переселення зазначених осіб відбулося не за їхнім бажанням, а через військову агресію зі сторони Росії. Тому, судова влада, враховуючи наявні негативні процеси пов'язані з працевлаштуванням ВПО має дотримуватися духу Закону та проявляти об'єктивність і справедливість у захисті основних прав і свобод цієї категорії громадян.

Отже, підсумовуючи варто зазначити, що працевлаштування внутрішньо переміщених осіб має правову, соціальну та політичну складову, що потребує вдосконалення, особливо у сфері працевлаштування. Існуючі гарантії правового статусу ВПО повинні нести реальне, а не формальне забезпечення, як зі сторони органів виконавчої влади, так і правоохоронних органів у разі порушення права цих осіб на працю в умовах військового конфлікту в Україні.

Список використаних джерел

1. National Institute of Strategic Studies (2023). Internal forced displacement: volumes, problems and ways to solve them. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/vnutrishni-vymusheni-peremishchennya-obsyahy-problemy-ta-sposoby-yikh>. (дата звернення: 02.04.2026).

2. Конституція України. (1996) від 28.06.1996 р. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 02.04.2026).

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб. (2015): Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 03.04.2026).

4. Про здійснення соціальних виплат особам, які переселилися з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції: Постанова Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2014 року № 637. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/247773137> (дата звернення: 03.04.2026).

5. Про затвердження Порядку здійснення заходів щодо сприяння працевлаштуванню, повернення коштів, спрямованих на фінансування таких заходів, у разі порушення гарантій працевлаштування внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 вересня 2015 року № 696. Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/696-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.04.2026).

6. Tykhonchuk, L.H., & Borovyk, M.Yu. (2023). Public management of integration processes of internally displaced persons in host communities. Mechanism of an Economic Regulation, 3(101), 50-54. URL: <https://doi.org/10.32782/mer.2023.101.07>. (дата звернення: 06.04.2026).

7. Lohvynova, M.O. (2019). To the question about the factors of accommodation of internal displaced persons from the East of Ukraine.

УДК 341.231.14 - 054.73- 054.7

Валецька Оксана Валеріївна,

кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри історії та теорії держави і права
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна

Вертхейм-Давигора Олена Павлівна,

старший науковий співробітник з питань інклюзивного ринку
праці, кафедра соціальних інновацій, університет прикладних наук
Windesheim, місто Зволле, Нідерланди

ЗАХИСТ ПРАВ БІЖЕНЦІВ І МІГРАНТІВ ВІД РАБСТВА І ПРИМУСОВОЇ ПРАЦІ: ПРАКТИКА ЄСПЛ

Питання заборони примусової праці, рабства та торгівлі людьми набуло особливого значення для нашої держави в сучасний період, що пов'язано з повномасштабною війною за незалежність від країни-агресора, перебуванням частини території України в статусі «тимчасово окупованих територій», на яких численно порушуються права людини, а також масштабною міграцією наших громадян за кордон і перебування в інших державах світу у статусі осіб під захистом/біженців. Крім того, актуальність дослідження зумовлена і євроінтеграційними процесами, що зумовлює необхідність запровадження європейських стандартів, та післявоєнним відновленням держави, що передбачає розширення ринку праці за рахунок працівників-мігрантів, появою біженців. Ст. 4 Конвенції про захист прав людини та основних свобод у ст. 4 визначила заборону рабства та примусової праці і закріпила, що «нікого не можна тримати в рабстві або в підневільному стані, а також ніхто не може бути присилуваний виконувати примусову чи обов'язкову працю» [1]. Однак стаття містить застереження, що поняття «примусова чи обов'язкова праця» не поширюються на роботу в умовах позбавлення свободи або під час умовного звільнення; службу військового характеру або – у випадку, коли особа відмовляється від неї з мотивів особистих переконань у країнах, де така відмова визнається, - службу, яка вимагається замість обов'язкової військової служби; службу, що вимагається у випадку надзвичайної ситуації або стихійного лиха, яке загрожує життю чи благополуччю добробуту суспільства; роботу чи службу, яка

з частиною звичайних громадянських обов'язків» [1]. У статті 4 Конвенції рабство та підневільна праця відрізняються від примусової та обов'язкової праці. «Перші два терміни передбачають встановлення більшого контролю над особою та характеризуються жорсткими умовами, яких ця особа не може ані змінити, ані уникнути. Два останні терміни підкреслюють примусовий характер окремих видів робіт або послуг, які виконуються тимчасово або ж як доповнення до інших обов'язків, в тому числі й громадських» [2].

На розгляді Європейського Суду з прав людини перебували справи за заявами щодо порушення заборони рабства та підневільного стану, як зазначено у п.1 ст.4 Конвенції. Більшість скажників – це біженці або нелегальні мігранти. Наприклад, у справі «Чоудурі та інші проти Греції», 2017, (Choudhury and Others v. Greece,) № 21884/15, заявники були нелегальними мігрантами, які працювали на полуничних плантаціях у регіоні Манолада (Греція). Їхні умови праці були такими, що робота без укладених трудових договорів, відсутність оплати протягом кількох місяців, проживання у тимчасових бараках без належних умов, погрози насильством у разі відмови працювати та повна економічна та фактична залежність від роботодавців. Коли працівники почали вимагати виплати заробітної плати, охоронці відкрили по них вогонь, унаслідок чого частина заявників отримала поранення. Грецькі суди виправдали більшість роботодавців за обвинуваченням у торгівлі людьми. Відповідальність була зведена лише до порушень трудового законодавства, а заявники не отримали ефективного захисту або компенсації. ЄСПЛ у цій справі застосував класичні критерії примусової праці такі як: відсутність добровільності, загроза покарання або насильства та неможливість реально відмовитися від роботи. Суд визнав, «що заявники перебували в умовах примусової праці, а також стали жертвами торгівлі людьми з метою трудової експлуатації» [3]. ЄСПЛ встановив порушення ст. 4 Конвенції, зазначивши, що «держава не захистила заявників від експлуатації, національні органи не забезпечили ефективного кримінального переслідування винних та те, що відсутність легального статусу мігрантів не може виправдовувати примусову працю» [3]. Також, ЄСПЛ чітко зазначив, «що сільськогосподарська експлуатація мігрантів - це примусова праця і підтвердив, що економічна вразливість може замінювати фізичний примус» [3].

У справі *C.N. v. Великої Британії* заявниця - громадянка Уганди, стверджувала, що її тримали у ролі «домашнього працівника-доглядальниці» без належної оплати та свободи, що відповідає сучасним просям примусової праці. ЄСПЛ встановив, що у застосованому законодавчому середовищі не існувало адекватних механізмів для ефективного

захисту від примусової праці та домашнього рабства, і відповідно було порушено ст. 4 ЄКПЛ. Це рішення підкреслює, що примусова праця має розглядатися не лише як пряме застосування фізичного насильства, а й як становище, де особа фактично позбавлена свободи вибору, економічно залежна від «господаря» та змушена виконувати обов'язки під загрозою негативних наслідків (втрати житла, депортації, соціальної ізоляції). Суд наголосив на «обов'язках держави створити ефективну систему захисту та запобігання такому становищу, включно з криміналізацією примусової праці та забезпеченням реального доступу до ефективного правового захисту» [4].

У цій же категорії справ *C.N. and V. v. France* ЄСПЛ розглядав ситуацію двох сестер-сиріт, яких примушували до виконання домашньої праці під загрозою депортації. Суд дійшов висновку, «що активна залежність від родичів, відсутність свободи пересування та загроза негативних наслідків у разі відмови створювали обставини, що можуть бути кваліфіковані як примусова праця або навіть становище «сервітуту» (*servitude*)» [4]. Це рішення підтверджує в котре, що примусова праця, яка зазначена у ст. 4 включає не лише примус фізичний, а й примус економічний і соціальний - ситуації, коли особа не має практичної можливості відмовитися від роботи.

Рішення ЄСПЛ знову підтверджують позицію ЄС та Ради Європи щодо заборони примусової праці це не лише пряма заборона потенційним роботодавцям примушувати до праці без вільного вибору або вільної згоди, але і проблему на рівні держав і європейського співтовариства, що передбачає реакцію державної влади. А неналежна реакція органів влади в окремих державах сама по собі може розглядатися як порушення прав людини.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 р. (Європейська конвенція з прав людини). URL.: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 04.04.2026 р.).

2. Святух О.В. Діяльність Європейського Союзу щодо протидії сучасним формам рабства. *Європейське право* № 1–2. 2013. С. 139-145. URL: https://pravoua.com.ua/storage/files/magazines/files/euro_law-2013-2-eurolaw_1-2_13.pdf (дата звернення 04.04.2026 р.).

3. «Чоудурі та інші проти Греції», 2017. (*Chowdury and Others v. Greece*.) № 21884/15. URL.: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-172701%22%5D%7D> (дата звернення 04.04.2026 р.).

4. C.N. v. United Kingdom та C.N. and V. v. France (2012) URL.: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-114518%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-114518%22]}) (дата звернення 04.04.2026 р.).

УДК 341.3:343.9.024:336.7

Голома Наталія Петрівна,

к. ю. н., доцент, доцент кафедри
правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницький навчально-науковий інститут економіки
Західноукраїнського національного університету
м. Вінниця

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИЙ ВИМІР ЗЛОВЖИВАННЯ
УРАЗЛИВИМ СТАНОМ БІЖЕНЦІВ ТА ВПО У СХЕМАХ
ВІДМИВАННЯ КОШТІВ: УКРАЇНА У КОНТЕКСТІ
СТАНДАРТІВ ЄС**

Масштабні міграційні процеси, спричинені збройною агресією Російської Федерації проти України, створили нову соціально-правову реальність, у якій мільйони громадян опинилися у становищі біженців або внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Поряд із гуманітарними та соціально-економічними наслідками цього явища, вітчизняна та зарубіжна правозастосовна практика фіксують тривожну тенденцію: уразливість зазначених категорій осіб активно використовується організованими злочинними угрупованнями для реалізації схем легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Це зумовлює необхідність комплексного аналізу відповідних механізмів кримінально-правової протидії як в Україні, так і в державах-членах Європейського Союзу (ЄС).

Актуальність теми підтверджується нещодавніми резонансними справами. Зокрема, у березні 2026 року іспанські та українські правоохоронці за підтримки Інтерполу та Європолу викрили масштабну злочинну мережу, яка протягом двох років залучала українських жінок у вразливого становищі до схеми відмивання коштів. Організатори переміщували жертв до Іспанії, де ті оформлювали статус тимчасового захисту біженця, після чого на їхні імена відкривалися банківські рахунки, які використовувалися для легалізації незаконних доходів через онлайн-платформи азартних ігор. Загальний обсяг операцій перевищив 4,75 млн євро; ідентифіковано 55 потерпілих, затримано 12 осіб, заблоковано 153 рахунки в 11 країнах [1]. Ця справа наочно демонструє, що статус

біженця може цілеспрямовано використовуватися злочинцями як інструмент обходу банківських систем верифікації.

Законодавець визначає легалізацію злочинних доходів як будь-які діяння щодо майна злочинного походження (від його набуття, використання та розпорядження ним до здійснення фінансових операцій, зміни форми чи приховування походження), вчинені особою, якій було відомо або мало бути відомо про незаконне джерело такого майна [2, 3]. На підставі типологій відмивання коштів, узагальнених Державною службою фінансового моніторингу України (ДСФМУ) та Національною школою суддів України (НШСУ) у співпраці з Радою Європи (РЄ), можна виокремити кілька типових схем залучення біженців та ВПО до процесів легалізації злочинних доходів [4, 5]. По-перше, це використання їхніх банківських рахунків як транзитних для переміщення злочинних коштів у межах так званого «ромашкового» структурування. По-друге, реєстрація на ім'я ВПО підставних юридичних осіб або фізичних осіб – підприємців з метою проведення фіктивних господарських операцій. По-третє, залучення переміщених осіб до псевдозайнятості, коли формально задекларований трудовий дохід є прикриттям для легалізації злочинних надходжень.

З кримінально-правової точки зору, ключовою проблемою є встановлення форми вини та ролі особи у складі злочинного угруповання. Якщо біженець чи ВПО виступає виконавцем злочинних дій, усвідомлюючи їхній характер, він несе кримінальну відповідальність на загальних підставах. Натомість у ситуації, коли особу вводять в оману, використовуючи її правову необізнаність, мовний бар'єр, відчай або залежність від злочинців, вона може кваліфікуватися як жертва, а не суб'єкт злочину. Саме тут виникає прогалина, яка потребує законодавчого врегулювання: чинна редакція ст. 209 КК України не містить кваліфікуючої ознаки «вчинення злочину з використанням уразливого стану особи» [2], тоді як міжнародні стандарти, зокрема Палермська конвенція – «Конвенція ООН проти транснаціональної організованої злочинності» [6] та Варшавська конвенція РЄ [7], таку ознаку передбачають.

Законодавство ЄС демонструє більш розгорнутий підхід до цього питання. Директива ЄС 2018/1673 щодо протидії відмиванню коштів через кримінальне право зобов'язує держави-члени встановити кримінальну відповідальність за підбурювання, пособництво та замах на легалізацію злочинних доходів, а також забезпечити ефективний захист осіб, що стали жертвами таких злочинів [8]. Ряд держав-членів ЄС (Нідерланди, Австрія, Бельгія) вже імплементував до національного законодавства норми, що передбачають підвищену відповідальність за вчинення злочинів у сфері відмивання коштів з використанням уразливого

становища жертви, включаючи статус біженця або переміщеної особи. Такий підхід є доцільним орієнтиром для України в контексті євроінтеграційних зобов'язань.

Особливої уваги заслуговує питання взаємодії між органами фінансового моніторингу та соціальними службами, що опікуються біженцями й ВПО. Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [3] покладає на суб'єктів первинного фінансового моніторингу такі обов'язки: ідентифікацію та верифікацію клієнтів, оцінку ризиків ділових відносин, а також виявлення і реєстрацію фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією злочинних доходів, з подальшим повідомленням ДСФМУ. Проте на практиці виявлення схем, де жертвами є ВПО, ускладнюється через низку неврегульованих аспектів. Серед таких: 1) нерозвиненість міжвідомчої інформаційної взаємодії; 2) відсутність уніфікованих індикаторів ризику для цієї категорії осіб; 3) психологічний та соціальний тиск, через який жертви відмовляються від співпраці з правоохоронними органами.

З урахуванням викладеного, можна сформулювати такі висновки та пропозиції. По-перше, доцільно доповнити ст. 209 КК України кваліфікуючою ознакою «вчинення злочину з використанням уразливого стану особи» [2], встановивши за неї більш суворе покарання. По-друге, необхідно розробити спеціальні процесуальні гарантії для біженців та ВПО, які стали жертвами схем відмивання коштів: забезпечення безоплатної правової допомоги, перекладача, захисту від вторинної віктимізації. По-третє, варто запровадити галузеві індикатори ризику відмивання коштів, що враховують специфіку правового та соціального статусу ВПО і біженців, та включити їх до методичних рекомендацій ДСФМУ. По-четверте, в рамках євроінтеграції доцільно імплементувати практику держав-членів ЄС щодо міжвідомчої координації між підрозділами фінансової розвідки та органами, що надають послуги переміщеним особам.

Таким чином, проблема відмивання коштів із використанням уразливого становища біженців та ВПО є міждисциплінарною і потребує комплексного підходу, що поєднує вдосконалення кримінального законодавства, розбудову інституційних механізмів протидії та гармонізацію з правовими стандартами ЄС у сфері боротьби з легалізацією злочинних доходів.

Список використаних джерел

1. Національна поліція України. Експлуатація українок для відмивання мільйонів євро в Іспанії: у ході міжнародної операції

заарештовано 12 учасників злочинної схеми. URL: <https://npu.gov.ua/news/ekspluatatsiia-ukrainok-dlia-vidmyvannia-milioniv-ievro-v-ispanii-u-khodi-mizhnarodnoi-operatsii-zareshtovano-12-uchasnykiv-zlochynnoi-skhemy>.

2. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20>.

4. Посібник для суддів щодо протидії легалізації (відмивання) коштів / Національна школа суддів України; Рада Європи, Програма «Партнерство заради належного врядування». Київ, 2021. 105 с. URL: <https://nsj.gov.ua/>.

5. Посібник щодо деяких аспектів здійснення фінансових розслідувань / Державна служба фінансового моніторингу України. Київ, 2022. 156 с. URL: [https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20\(National%20Studies,%20Guidances%20etc\)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20M ANUAL.pdf](https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/200/Typologies%20(National%20Studies,%20Guidances%20etc)/UKR_FINANCIAL%20INVESTIGATIONS%20M ANUAL.pdf).

6. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 04.02.2004 № 1433-IV. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text.

7. Конвенція Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму від 17.11.2010 № 2698-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_948#Text.

8. Directive (EU) 2018/1673 of the European Parliament and of the Council of 23 October 2018 on combating money laundering by criminal law. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2018/1673/oj/eng>.

УДК: 349.2/3-054.73(043.2)

Жуковська Н.І.,

Керівник відділення Національної служби посередництва і примирення в Миколаївській області, м. Миколаїв, Україна

**ІНСТИТУЦІЙНА РОЛЬ НСПП У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ПРАВ ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: ВИКЛИКИ ТА РІШЕННЯ**

В умовах війни суспільство зазнає значних втрат, а всі сфери життя населення відчувають суттєвий негативний вплив. Особливо гостро постає проблема порушення прав громадян, які змушені залишати свої домівки задля збереження життя. Такий процес є складним не лише з матеріальної точки зору, але й із психологічної.

Починаючи з лютого 2022 року, значна частина працездатного населення була мобілізована або вимушена змінити місце проживання. Це призвело до стрімкого зростання кількості внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та загострення проблем їх соціальної і трудової інтеграції. Особи зі статусом ВПО часто стикаються з порушеннями трудових прав, зокрема недотриманням процедур працевлаштування, затримками виплати заробітної плати, а також загальною невизначеністю у сфері соціального захисту. У таких умовах особливою значення набуває діяльність Національної служби посередництва і примирення (НСПП), яка виступає важливим механізмом захисту соціально-трудова прав вразливих категорій населення.

НСПП є постійно діючим державним органом, створеним Президентом України з метою сприяння врегулюванню колективних трудових спорів відповідно до чинного законодавства. Її діяльність регулюється профільними законами та відповідними нормативними актами, що визначають засади соціального діалогу і механізми вирішення трудових конфліктів. Основними принципами роботи служби є довіра, справедливість і прагнення до вдосконалення трудового законодавства.

Служба здійснює постійний моніторинг стану соціально-трудова відносин, сприяє розвитку соціального діалогу, надає рекомендації щодо запобігання конфліктам і бере участь у процесах узгодження позицій сторін. Також НСПП активно взаємодіє з іншими державними органами та міжнародними партнерами, зокрема Міжнародною організацією праці, SIDA, USAID, Радою Європи, що сприяє впровадженню кращих міжнародних практик у сфері врегулювання трудових спорів.

Ефективність діяльності НСПП підтверджується практичними результатами. Так, упродовж 2025 року служба сприяла вирішенню 74 колективних трудових спорів різного рівня, що охопили понад 1,2 мільйона працівників у різних галузях економіки. Вирішено та знято з реєстрації 48 колективних трудових спорів. Це свідчить про значний вплив служби на забезпечення трудових прав у складних соціально-економічних умовах.

Для внутрішньо переміщених осіб НСПП відіграє важливу роль як посередник у вирішенні трудових конфліктів, особливо на ранніх стадіях їх виникнення. Це дозволяє запобігти ескалації спорів і сприяє

формуванню ефективного соціального діалогу між працівниками та роботодавцями. Така підтримка є надзвичайно важливою, враховуючи ризики дискримінації та нестабільності зайнятості, з якими стикаються ВПО.

Миколаївська область, як один із прифронтових регіонів України, відіграє важливу роль у процесах адаптації та працевлаштування внутрішньо переміщених осіб. У регіоні реалізуються різноманітні ініціативи, спрямовані на підтримку зайнятості та соціальної інтеграції, зокрема проекти місцевого партнерства зайнятості та програми розвитку соціального діалогу.

Водночас працівники у регіоні стикаються з підвищеними ризиками, зумовленими економічною нестабільністю, обмеженими можливостями роботодавців та зростаючою потребою у правовому захисті. У такому контексті роль НСПП як посередника у врегулюванні трудових відносин значно посилюється, адже вона сприяє мінімізації конфліктів і підтримує баланс інтересів сторін.

Отже, Національна служба посередництва і примирення є важливою інституцією, що забезпечує захист прав працівників і розвиток соціального діалогу. У Миколаївській області, де проживає значна кількість ВПО, її діяльність має особливе значення для інтеграції вразливих груп населення у стабільні соціально-трудові відносини. Зокрема, у 2025 році регіональне відділення НСПП сприяло вирішенню двох конфліктних ситуацій на підприємствах і провело понад 50 узгоджувальних зустрічей, спрямованих на запобігання виникненню колективних трудових спорів.

Список використаних джерел

1. Національна соціальна сервісна служба - Внутрішньо переміщені особи. *Головна. Національна соціальна сервісна служба України*. URL: https://nssu.gov.ua/socialni-poslugi/vpo?utm_source (дата звернення: 12.01.2026).

2. Положення про відділення Національної служби посередництва і примирення а Автономній Республіці Крим, областях, м. Києві та Київській області від 26 лютого 2025 року, зі змінами.

3. Напрями діяльності. *НСПП*. URL: <https://nmcs.gov.ua/> (дата звернення: 12.01.2026).

4. Аналітика. Інформація про стан соціально-трудових відносин, КТС (К) в Україні, забезпечення здійснення соціального діалогу. *Бюлетень №1. Національної служби посередництва і примирення*. 2025. С. 1–11.

URL: https://nmcs.gov.ua/media/files/externaldocument_File_WcPSdO2Ge

УДК 378:364-054.73

Коваль Алла Анатоліївна,
д.ю.н., професор, завідувач кафедри конституційного
та адміністративного права і процесу
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
м. Миколаїв

МЕНТОРСТВО ЯК МЕХАНІЗМ ІНКЛЮЗІЇ СТУДЕНТІВ-ВНУТ- РІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

У сучасних умовах воєнного стану та масового переміщення населення в Україні питання створення інклюзивного та підтримуючого освітнього середовища для студентів-внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набуває особливої гостроти. Незважаючи на законодавче закріплення принципів рівного доступу до вищої освіти, студенти-ВПО стикаються з численними бар'єрами. Серед них – психологічна дезадаптація, втрата або пошкодження документів, труднощі з визнанням попередніх навчальних результатів, матеріально-побутові проблеми, розрив соціальних зв'язків, а також ускладнений доступ до освітніх ресурсів і професійної самореалізації. Ці виклики значно посилюються в умовах воєнного стану, коли студенти часто вимушені поєднувати навчання з пошуком житла, роботою чи підтримкою родини.

Одним із дієвих механізмів подолання цих бар'єрів є впровадження менторських програм. У Чорноморському національному університеті імені Петра Могили в межах міжнародного проекту Erasmus+ KA2 PROMENT реалізовано менторську ініціативу, спрямовану на створення підтримуючого, безпечного та інклюзивного середовища для студентів-внутрішньо переміщених осіб. Основна мета програми – сприяти успішній соціально-психологічній адаптації, академічній успішності та професійній самореалізації менті через індивідуальний супровід і розвиток необхідних компетенцій.

Програма будується на поетапному підході: відборі та підготовці менторів, визначенні індивідуальних цілей і потреб, регулярному моніторингу прогресу та оцінці результатів взаємодії. У процесі роботи широко застосовуються активні методи навчання, такі як мозковий штурм, кейс-метод, формат «World Café» та інші інтерактивні техніки, які

сприяють розвитку критичного мислення, комунікативних навичок, стресостійкості та здатності до саморефлексії.

Цільовою групою програми стали студенти різних структурних підрозділів університету, які мають статус внутрішньо переміщених осіб. Робота з такою аудиторією вимагає індивідуалізованого підходу, оскільки універсальні рішення тут малоефективні. Додаткові труднощі створюють системні бар'єри: необхідність адаптації до нового регіону та навчального середовища, психоемоційне навантаження через досвід переміщення, обмежений доступ до соціальних мереж підтримки, а також ризик соціальної ізоляції. Студенти-ВПО часто відчувають підвищений рівень стресу, тривоги та невизначеності через розрив попередніх соціальних і професійних зв'язків, труднощі з працевлаштуванням та обмежені можливості участі в неформальних освітніх і громадських активностях. Це ускладнює процес відновлення соціального капіталу та формування навичок, необхідних для успішної інтеграції та майбутньої кар'єри.

Менторами в програмі виступили представники громадських організацій, органів місцевого самоврядування та соціальних інституцій. Така міжсекторальна співпраця дозволила поєднати теоретичні знання, практичний досвід роботи з переміщеними особами та соціальну чутливість, що суттєво підвищило якість менторського супроводу.

Роль ментора в межах програми PROMENT виходить далеко за межі передачі академічних знань. Ментор діє як емпатичний партнер і провідник, який враховує індивідуальні особливості менті, їхній попередній досвід, поточний життєвий контекст і психологічний стан. Ключовими компетенціями ментора є досвід роботи з ВПО, розвинені комунікативні, консультативні та мотиваційні навички. Ментори надають персоналізовану підтримку, допомагають у вирішенні адміністративних питань, надають практичні рекомендації щодо навчання, професійного самовизначення та побудови кар'єрної траєкторії, залучають менті до спільних проєктів, стажувань і неформальних активностей, сприяють формуванню навичок самозахисту, адаптивності та впевненості в собі.

Взаємодія відбувається через комбінацію офлайн- і онлайн-зустрічей, індивідуальних консультацій, спільних проєктів та цифрових комунікаційних платформ. Такий гнучкий формат дозволяє адаптувати супровід до реальних потреб і можливостей кожного учасника програми.

Результати пілотного впровадження програми свідчать про позитивні зміни: покращення академічної мотивації, зниження рівня психологічного дискомфорту, зростання впевненості студентів у власних силах, розвиток професійного самовизначення та навичок адаптації. Учасники відзначають розширення соціальних контактів, кращу орієнтацію в

новому середовищі та підвищену готовність до майбутньої зайнятості. У ширшому сенсі програма сприяє формуванню інклюзивної культури університету, посиленню толерантності, солідарності та соціальної відповідальності в академічному середовищі.

Водночас реалізація програми виявила певні виклики: труднощі з системним моніторингом індивідуального прогресу в умовах нестабільності, обмежені можливості організації доступних стажувань для ВПО, різний рівень готовності навчального середовища до швидкої інтеграції переміщених студентів, а також потреба в додаткових ресурсах для гнучкої адаптації форм взаємодії.

На основі отриманого досвіду сформульовано рекомендації щодо подальшого розвитку менторства для підтримки студентів-ВПО у закладах вищої освіти. Серед пріоритетних напрямів — удосконалення системи моніторингу та оцінки результатів, розширення партнерської мережі з роботодавцями та громадськими організаціями для створення доступних стажувань і практик працевлаштування, інституціоналізація менторських програм на рівні університету, а також посилення підготовки менторів з акцентом на специфіку роботи з внутрішньо переміщеними особами.

Таким чином, менторство є потужним інструментом не лише індивідуальної підтримки студентів-ВПО, але й системної трансформації освітнього середовища у напрямку справжньої інклюзії, рівності можливостей і соціальної згуртованості.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII (зі змінами та доповненнями). *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення 07.04.2026).

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб : Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 07.04.2026).

4. Матеріали проекту Erasmus+ KA2 PROMENT «Promoting professional education and students engagement through comprehensive mentoring and tutoring system at HEIs».

5. Hillier A., Goldstein J. et al. Outcomes of a peer mentoring program for university students with disabilities. *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*. 2019. Vol. 27. No. 5. P. 487–508.

6. Рекомендації щодо підтримки внутрішньо переміщених осіб у сфері освіти (МОН України, 2022–2025). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0288925-24#Text>

УДК 349.2

Котова Любов Вячеславна,
к.ю.н, професор, завідувачка кафедри
публічного та приватного права, Східноукраїнський національ-
ний університет імені Володимира Даля, м. Київ
Севост'янова Кристина Анатоліївна,
PhD спеціальність 081 «Право», доцент кафедри
публічного та приватного права,
Східноукраїнський національний
університет імені Володимира Даля, м. Київ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ВПО ТА БІЖЕНЦІВ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЗАЙНЯТОСТІ В УКРАЇНІ ТА ЄС

Сучасний світ характеризується стрімким зростанням цифрових технологій. Практично все населення має доступ до інтернету (99% - у віці 12-24 роки, 94% - у віці 25-44 роки, 54% - у віці 45+). Середній користувач проводить понад 4 години онлайн щодня [1, с. 113]. Однак для найбільш вразливих категорій населення - внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців - цифрова трансформація та динамічність ринку праці стають не лише викликом, а й критичною необхідністю для виживання та інтеграції. У цьому контексті професійний розвиток (reskilling та upskilling) виступає ключовим правовим інструментом, що забезпечує перехід від статусу отримувача соціальної допомоги до статусу активного учасника соціально-економічних та трудових відносин.

Професійний розвиток працівників - це фундаментальний аспект сучасного управління персоналом. Для ВПО та біженців цей процес набуває інвестиційного характеру. Як зазначає А.Ю. Донцова, професійний розвиток - це комплекс заходів для оновлення знань і навичок, що необхідно для підвищення конкурентоспроможності [2, с. 73]. С.В. Дудко акцентує, що це адаптація до зростаючих вимог [3, с. 59]. У випадку з переміщеними особами, така адаптація часто вимагає повної перекваліфікації через неможливість продовжувати роботу за попереднім фахом у новій громаді чи країні.

Н. Жиденко зазначає, що «організації навчаються тільки через індивідів, що навчаються» та обидві сторони зацікавлені в цьому і несуть відповідальність за його результати [4, с. 52-53]. Це твердження є надзвичайно актуальним для держав (України та країн ЄС), які приймають біженців: ефективна інтеграція цієї групи через навчання є запорукою стійкості національних ринків праці. Професійний розвиток на думку вчених спрямований на підготовку до виконання нових завдань [5, с. 87], що для переміщених осіб є синонімом успішної реінтеграції.

В Україні базовим актом в цій площині є Закон України «Про професійний розвиток працівників» [250], який визначає мету та принципи державної політики, поклавши на роботодавців обов'язок організувати підвищення кваліфікації.

Проте для ВПО та ветеранів існують як основні, так і додаткові виклики. Так, деструктивний вплив війни на трудову сферу, економічні виклики, невизначеність та демографічні зміни продовжують тиснути на ринок праці, загострюючи проблеми безробіття, у тому числі і для зазначеної категорії осіб.

Станом на 01.02.2024 р. статус безробітного мали 101,4 тис. українців, де більшість - жінки (76%) [6]. За оцінками дослідницької агенції Info Sapiens, рівень безробіття в Україні залишається значним та у листопаді 2025 р. він сягнув 22,8 % [7]. Для порівняння, за даними Євростату, у вересні 2025 р. рівень безробіття в євросоні становив лише 6,3 %, а в ЄС - 6,0 % [8]. Хоча НБУ прогнозує поступове зниження цього показника до 10 % у 2026 р. [9], реальна ситуація ускладнюється глибокими регіональними диспропорціями. Зокрема, у Донецькій та Херсонській областях кількість шукачів роботи перевищує кількість вакансій у 6 та 5 разів відповідно, тоді як у Києві та Львові спостерігається профіцит робочих місць [10]. Така територіальна нерівномірність критично впливає на інтеграцію ВПО, які часто змушені залишатися в регіонах з низьким попитом на працю через відсутність житла в мегаполісах. Для цієї категорії професійне навчання та перенавчання за методологією МОП є єдиним шляхом до продуктивної зайнятості.

Можна виокремити декілька характеристик в сфері професійного розвитку працівників, зокрема, спостерігається перехід від навчання протягом життя до навчання протягом кар'єри; також гнучкість і працівника, і роботодавця, що є необхідною характеристикою успішного функціонування та адаптації до нових умов, що дозволяє ефективно впроваджувати організаційні зміни, застосовувати нові види зайнятості та перекваліфіковуватися протягом свого кар'єрного шляху; індивідуалізація навчання та розвиток soft та digital skills (такі навички дозволяють

працівникам ефективно працювати в команді, вирішувати складні завдання і адаптуватися до змін) [11, с. 159].

Особливого значення в цьому розрізі набуває стаття 201 КЗпП України [12], яка гарантує право на професійне навчання. Проте, як зазначає О.Є. Луценко, існує певна юридична невизначеність механізмів реалізації цього права [13], що особливо гостро відчувається ВПО при спробах отримати ваучер на навчання або пройти перекваліфікацію через центри зайнятості.

Якщо розглядати цифровізацію та soft skills як інструменти інтеграції, то необхідно зазначити, що для ВПО та біженців критично важливими стають не лише hard skills, а й особистісні якості - soft skills (адаптивність, креативність, емоційний інтелект) [14, с. 4]. Дослідження вчених [15] підтверджують, що високий рівень таких навичок корелює з нижчим рівнем тривоги та кращою адаптацією до змін, що є життєво необхідним для осіб, які пережили травму переміщення.

Цифрова трансформація, про яку пише Ю.О. Чалюк [16], змусила працівників освоювати нові формати роботи. Для біженців у ЄС це відкриває можливості дистанційної зайнятості, проте створює ризики втрати роботи через автоматизацію, особливо серед молоді [17]. Тому правове регулювання в ЄС та Україні має стимулювати розвиток саме тих компетенцій, які не підлягають швидкій автоматизації.

Аналіз європейського ринку праці дозволяє виділити тенденцію індивідуалізації навчання [18]. В ЄС професійний розвиток біженців розглядається крізь призму соціальної інтеграції. Важливою є мовна компетенція (зокрема, стандарт CEFR), без якої доступ до ринку праці фактично заблокований.

Крім того, Дайсон (Dyson) та Брайс (Brice) (2016) акцентують увагу на розвитку компетенцій у контексті соціально-культурної специфіки [19], а Фарр (Farr) та Ріордан (Riordan) (2015) - на формуванні професійної ідентичності [20]. Для біженця в ЄС право на професійний розвиток - це право знову стати «професіоналом» у новому правовому та культурному полі.

Незважаючи на законодавчі гарантії, існують суттєві обмеження та бар'єри реалізації права на професійне навчання. Як підкреслює В. Венедіктов, професійне навчання є не лише правом, а й обов'язком працівника, який має узгоджуватися з інтересами суспільства [21, с. 78]. Проте роботодавці часто не інвестують у ВПО через страх плінності кадрів. Л. Вакарюк зазначає, що обмеження трудових прав в умовах війни є необхідним балансом інтересів [22], але цей баланс не повинен перетворюватися на дискримінацію, зокрема, переміщених осіб у доступі до освітніх ресурсів.

Особливістю сучасного ринку праці є значне переважання жінок серед офіційно зареєстрованих безробітних, частка яких на кінець 2025 р. становила 81 % [23]. Це зумовлено мобілізаційними процесами серед чоловіків та вимушеною зміною гендерної структури зайнятості. Водночас соціологічні дослідження вказують на складний психологічний та професійний бар'єр, де третина безробітних не готові змінювати свій фах через складність навчання або зневіру у його результативності [24]. Це підтверджує нашу тезу про те, що правове регулювання має не просто пропонувати навчання, а створювати дієві механізми мотивації та психологічного супроводу для професійної реінтеграції (reskilling), особливо для жінок-ВПО, які часто самостійно виховують дітей у нових громадах.

Підсумовуючи, зазначимо, що професійний розвиток ВПО та біженців - це не просто «підвищення кваліфікації», а стратегічний елемент управління трудовими ресурсами в умовах конфлікту та пост-воєнного відновлення. Враховуючи виявлені тенденції щодо значного гендерного дисбалансу та територіальних диспропорцій ринку праці, ключовими напрямками правового вдосконалення мають бути:

1. Запровадження стимулюючих та інклюзивних механізмів. Наприклад, через податкові пільги для роботодавців та розширення програм мікрогрантів, що дозволить подолати бар'єри у працевлаштуванні, зокрема, жінок-ВПО та ветеранів.

2. Правове забезпечення мотивації до навчання (комплексний підхід). Наприклад, розробка нормативних актів, що передбачають інтеграцію психологічного супроводу та кар'єрного консультування у процес професійного навчання. Це допоможе подолати інертність тієї частини безробітних, які наразі не готові до зміни фаху (reskilling).

3. Територіальна децентралізація освітніх послуг, що включатиме розвиток дистанційних та мобільних форм професійного навчання, щоб збалансувати попит у регіонах, де кількість вакансій значно нижча за кількість шукачів роботи (зокрема прифронтові області).

4. Гармонізація із стандартами ЄС: впровадження системи швидкого визнання професійних кваліфікацій, здобутих неформальним шляхом, що є критичним для мобільності робочої сили між Україною та Євросоюзом.

Лише через розвиток культури безперервного навчання (lifelong learning) та адаптивне правове регулювання, що враховує гендерну та регіональну специфіку, Україна зможе забезпечити реальну, а не декларативну зайнятість для найбільш вразливих груп населення.

Список використаних джерел

1. Волянська-Савчук Л.В., Кошонько О.В., Горбатюк О.В., Глушко Т.В. Розвиток трендів використання digital-технологій в управлінні персоналом. *Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* 2023. №68. С. 112-113.
2. Донцова А.Ю. Професійний розвиток як умова зростання конкурентоспроможності персоналу. *Наукові праці Донецького національного технічного університету. Сер.: Економічна.* 2014. № 5. С. 71–78. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdntu_ekon_2014_5_13
3. Дудко С.В. Професійний розвиток персоналу: технології оцінювання та механізм мотивації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.* 2017. № 6(2). С. 57–65.
4. Жиденко Н. Професійний розвиток персоналу державної служби: основні складові процесу. *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України.* 2013. Вип. 1. С. 50–58.
5. Збрицька Т.П., Савченко Г.О., Татаревська М.С. Управління розвитком персоналу: навч. посібник. За заг. ред. М.С. Татаревської. Одеса : Атлант, 2013. 427 с. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/handle/123456789/467>
6. Інформація Укрінформ від 20.02.2024 щодо кількості безробітних URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3829652-v-ukraini-torik-majze-udvici-skorotilas-kilkist-zareestrovanih-bezrobitnih.html#:~:text=D0%BC>
7. Індекс споживчих настроїв у листопаді 2025 року становить 72,5 п. InfoSapience. URL: <https://www.sapiens.com.ua/ua/publication-single-page?id=374>
8. Unemployment statistics. Eurostat. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Unem...>
9. Інфляційний звіт Національного банку за жовтень. НБУ. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2025-Q4.pdf
10. Безробіття в Україні: сучасні тренди та особливості URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/bezrobittya-v-ukrayini-suchasni-trendy-ta-osoblyvosti>
11. Севост'янова К. А. Права працівників в сучасних умовах: правове регулювання та обмеження : дис. ... д-ра філософії : 081 / СЛУ ім. В. Даля. Київ, 2025. 215 с. URL https://snu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/06/disertats-ya_sevostyanova-k.pdf
12. Кодекс законів про працю України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text>

13. Луценко О.С. Правове регулювання професійного розвитку державних службовців. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2023. Вип. 75, ч. 3. С. 41-45.
14. Гніденко В.І. Правове регулювання гнучких форм зайнятості. Дис. на здоб. ...к.ю.н., Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2021. 283 с.
15. Wyszawski В. Особистісні риси працівника в ефективному функціонуванні. Збірник наукових праць "Проблеми сучасної психології", 2019. (26). <https://doi.org/10.32626/2227-6246.2014-26.%p>
16. Chalyuk, Yu. (2023). Suchasni tendentsii rozvytku rynku pratsi v umovakh tsyfrovizatsii ekonomiky [Modern trends in the development of the labor market in the conditions of digitalization of the economy]. *Pidpriemnytstvo ta innovatsii - Entrepreneurship and innovation*, (26), 70-79. DOI: <https://doi.org/10.32782/2415-3583/26.11> [in Ukrainian]
17. Jobs lost, jobs gained: What the future of work will mean for jobs, skills, and wages. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work/jobs-lost-jobs-gained-what-the-future-of-work-will-mean-for-jobs-skills-and-wages>
18. Baruch, Y. Organizational career planning and management techniques and activities in use in high-tech organizations, *Career Development International*, 1996, Vol. 1 № 1, pp. 40-9.
19. Dyson Y. D., Brice T. Embracing the village and tribe: Critical thinking for social workers from an African-centred approach. *Journal of Social Work Education*, 2016. 52(1), 108-117. URL: <https://doi.org/10.1080/10437797.2016.1112648>
20. Farr F., Riordan E. Tracing the reflective practices of student teachers in online modes. *ReCALL*, (2015). 27(1), 104-123. URL: <https://doi.org/10.1017/S0958344014000299>
21. Венедіктов С.В. Трудове право Сполучених Штатів Америки : монографія. Київ : Ніка-Центр, 2018. 168 с.
22. Вакарюк Л. Обмеження трудових прав: проблеми правового регулювання. *Юридичний журнал*. 2020. № 5. С. 34-38
23. Державна служба зайнятості. URL: <https://www.dcz.gov.ua/stat>
24. Головна причина безробіття в Україні: дисбаланс очікувань і ринку праці. *AgroReview*. URL: <https://agroreview.com/content/golovna-prychyna-bezrobittya-ukrayini-dysbalans/>

Крайносвіт О. Ю.,
керівник відділення Національної служби
посередництва і примирення в Кіровоградській області,
м. Кропивницький, Україна

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ ТА ПАРТНЕРСТВА У ФОРМУВАННІ ПРАВОВОЇ ОБІЗНАНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ І БІЖЕНЦІВ

У тезах досліджується роль соціального діалогу та міжінституційного партнерства у формуванні правової обізнаності внутрішньо переміщених осіб (ВПО) та біженців в умовах воєнного стану в Україні. Розкрито значення правопросвітньої діяльності як інструменту попередження соціально-трудова конфліктів. Проаналізовано регіональний досвід взаємодії органів державної влади, місцевого самоврядування та громадського сектору. Обґрунтовано напрями вдосконалення механізмів соціального діалогу.

Повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України спричинила безпрецедентні міграційні процеси, що призвели до значного зростання кількості внутрішньо переміщених осіб та біженців. У цих умовах особливої актуальності набувають питання їх інтеграції, забезпечення зайнятості та захисту трудових прав.

Водночас недостатній рівень правової обізнаності ВПО ускладнює реалізацію ними своїх прав, сприяє поширенню неформальної зайнятості та підвищує ризики виникнення конфліктів у сфері соціально-трудова відносин.

Проблематика соціального діалогу та правової обізнаності висвітлюється у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, а також у документах міжнародних організацій. Зокрема, International Labour Organization визначає соціальний діалог як один із ключових інструментів забезпечення гідної праці та соціальної стабільності [4].

Політика інтеграції вразливих категорій населення розкрита у документах European Commission, зокрема у Плані дій з інтеграції та інклюзії на 2021–2027 роки [5].

Питання захисту прав ВПО та біженців також відображені у звітах United Nations High Commissioner for Refugees, де акцентується увага на необхідності забезпечення доступу до правової допомоги [6].

Метою є визначення ролі соціального діалогу та партнерства у формуванні правової обізнаності внутрішньо переміщених осіб і біженців та узагальнення практичного досвіду їх реалізації.

Правова обізнаність є важливою передумовою реалізації трудових прав. Її недостатній рівень призводить до:

- поширення неформальної зайнятості;
- порушення трудових прав;
- виникнення конфліктів між працівниками і роботодавцями.

Соціальний діалог у цьому контексті виступає ефективним механізмом узгодження інтересів сторін соціально-трудових відносин [1]. Він сприяє формуванню довіри, запобіганню конфліктам і підвищенню рівня правової культури.

Важливу роль відіграє міжінституційне партнерство, яке об'єднує органи державної влади, місцевого самоврядування, служби зайнятості, правозахисні інституції та громадський сектор.

Практичний досвід відділення Національної служби посередництва і примирення в Кіровоградській області демонструє ефективність впровадження формату «мобільної правової допомоги», що передбачає виїзди у територіальні громади.

Цей підхід забезпечує:

- доступність правової допомоги;
- комплексність консультацій;
- оперативність реагування;
- формування правової культури.

Співпраця з територіальними громадами дозволяє здійснювати моніторинг дотримання трудових прав ВПО та формувати локальні майданчики соціального діалогу.

Водночас залишаються виклики:

- обмежений доступ до правової інформації;
- недостатній рівень правової культури роботодавців;
- труднощі адаптації ВПО.

З метою їх подолання доцільно:

- посилювати координацію суб'єктів соціального діалогу;
- розширювати правопросвітницьку діяльність;
- впроваджувати цифрові інструменти;
- розвивати трудову медіацію.

Соціальний діалог і партнерство є ефективними інструментами формування правової обізнаності та попередження соціально-трудових конфліктів.

Їх розвиток сприяє:

- підвищенню рівня правової культури;
- зміцненню довіри до інституцій;
- забезпеченню соціальної стабільності.

У сучасних умовах ці механізми мають стати важливим елементом державної політики у сфері захисту прав людини.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» від 23.12.2010 № 2862-VI.
2. Закон України «Про зайнятість населення» від 05.07.2012 № 5067-VI.
3. Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20.10.2014 № 1706-VII.
4. International Labour Organization. Social Dialogue Report. Geneva, 2022.
5. European Commission. Action Plan on Integration and Inclusion 2021–2027. Brussels, 2020.
6. United Nations High Commissioner for Refugees. Ukraine Situation Reports, 2023–2024.
7. Національна служба посередництва і примирення. Аналітичні матеріали.
8. Колот А.М. Соціальний діалог: теорія і практика. – Київ, 2014.
9. Грішнова О.А. Людський розвиток. – Київ, 2016.

УДК 349,3(=161,2)(4ЄС+430)(043,2)

Панченко Сніжана Сергіївна,

к. ю. н., доцент кафедри історії та теорії держави і права
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
М. Миколаїв

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТИМЧАСОВОГО ЗАХИСТУ ДЛЯ УКРАЇНЦІВ ЯК СПЕЦІАЛЬНОЇ ПРОЦЕДУРИ В ЄС ТА ФРН

З початку повномасштабного вторгнення росії в Україну у 2022 році мільйони людей були змушені покинути свої домівки, шукаючи безпеки за кордоном. За даними UNHCR та ІОМ, станом на 2025 рік з України виїхало понад 6,5 мільйонів осіб, з яких значна частина осіла в країнах Європи, таких як Польща, Німеччина та Чехія.

Проте офіційні та фактичні дані щодо кількості українців за кордоном суттєво різняться. Реальну оцінку масштабів міграції озвучив уповноважений Верховної Ради з прав людини Дмитро Лубінець. За інформацією Міністерства закордонних справ, на консульському обліку за

межами України перебувають близько 8,5 мільйона громадян. Водночас, за словами омбудсмена, ця цифра не відображає повної картини.

Найбільше українців виїхало до Німеччини, Польщі та Чехії — саме ці країни прийняли численну кількість біженців у межах механізму тимчасового захисту в ЄС. Далі за популярністю йдуть Велика Британія, Іспанія та Італія, а також Канада і США, де існують потужні українські діаспори.

Що представляє собою механізм тимчасового захисту та які можливості він надає?

Підґрунтям для його надання стала ДИРЕКТИВА РАДИ 2001/55/ЄС Про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому.

Директива регламентує правову основу спеціальної процедури, яку було створено на випадок воєнного конфлікту в державах Європи. Директива призначена, аби особа мала можливість швидше і простіше отримати статус біженця або оформити тимчасовий притулок, оминаючи при цьому стандартну процедуру. Документ було прийнято понад 20 років тому, проте вперше норми Директиви було активовано саме для українських громадян після початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну 24 лютого 2022 р.

4 березня 2022 року було прийнято Імплементативне рішення Ради (ЄС) 2022/382, що встановлює наявність масового напливу переміщених осіб з України у розумінні статті 5 Директиви 2001/55/ЄС та запроваджено тимчасовий захист, згідно з яким на рівні ЄС активується можливість застосування цих заходів у країнах-членах на підставі їхніх національних законів. Кожна країна ЄС зобов'язана імплементувати загальноєвропейські норми у своє законодавство, водночас маючи можливість визначати окремі нюанси самостійно.

Втікачі з України отримали саме тимчасовий захист, а не статус біженців. Ці два самостійні статуси мають багато відмінностей, які розглянемо на прикладі Німеччини – країни, яка прийняла найбільше українців та продовжує їх приймати. За останніми даними у Німеччині перебуває понад 1,2 мільйона українців, що становить близько 27–29% від загальної кількості в Євросоюзі.

Статус тимчасового захисту в Німеччині надається відповідно до Параграфу 24 (§24 AufenthG) — статті німецького Закону про перебування, працевлаштування та інтеграцію іноземців на федеральній території (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet), яка визначає умови тимчасового

захисту на території Німеччини. У німецькому правовому полі саме §24 AufenthG встановлює норми тимчасового захисту (нім. vorübergehender Schutz), який було надано українцям, що перебувають у Німеччині через війну. Це досить зручний набір заходів підтримки, який передбачає не лише законне перебування в країні, а й низку інших привілеїв, зокрема право на роботу.

Право на тимчасовий захист за §24 AufenthG мають:

1. громадяни України, які перебували на території країни 24 лютого 2022 року або мали постійне місце проживання на цю дату,

2. особи без українського громадянства, але з дійсним дозволом на постійне проживання в Україні на 24 лютого 2022 року,

3. особи, визнані біженцями в Україні або які користуються міжнародним захистом та члени родин усіх вищезазначених категорій.

Українці, які отримали дозвіл на проживання за параграфом 24 або перебувають у статусі очікування рішення за §24 AufenthG, мають низку важливих прав та обов'язків, що відрізняються від аналогічного статусу біженця. З наданням посвідки на проживання за параграфом 24 вони стають ще ширшими та включають:

1. Матеріальну підтримку та соціальні пільги. Українці, що перебувають у Німеччині, можуть розраховувати на два основні види соціальних виплат:

- Bürgergeld – допомога для працездатних осіб (від Jobcenter);
- Sozialhilfe – допомога для осіб, які не можуть працювати або є пенсіонерами (від органу соціального забезпечення Sozialamt).

Bürgergeld включає:

- Грошову допомогу на проживання – покриває базові витрати на харчування, житло та опалення.
- Ваучери – для придбання продуктів харчування, одягу, засобів гігієни тощо.
- Медичне страхування – обов'язкове страхування для покриття витрат на медичне обслуговування.
- Одноразову фінансову допомогу – наприклад, на меблі для нової квартири або в разі вагітності.

Допомога для дітей та молоді може включати фінансування освітніх послуг, таких як репетиторство або музичні заняття, а також підтримку для участі в суспільному житті.

Для отримання будь-якої з цих виплат необхідно довести, що дохід або майно є недостатніми для покриття витрат на проживання.

Люди, які через вік (понад 65-67 років) або інші обставини не можуть працювати, мають право на отримання соціальної допомоги Sozialhilfe від Sozialamt. Ця підтримка також включає грошову

допомогу або ваучери на оренду, їжу та предмети гігієни, а також одноразову фінансову допомогу на меблі. Також вони отримують медичну картку від фонду обов'язкового медичного страхування, що дозволяє звертатися до лікаря. Витрати на медичні послуги покриваються органом соціального забезпечення.

2. Доступ до ринку праці. Здобувачі тимчасового захисту відповідно до параграфа 24 (особи, які подали документи на тимчасовий захист відповідно до §24 AufenthG, але ще не отримали посвідку на проживання), можуть отримати дозвіл на роботу невдовзі після прибуття до Німеччини. Це полегшує швидкий вихід на ринок праці.

3. Соціальні послуги. Консультації, психосоціальна підтримка та допомога в пошуку житла сприяють інтеграції в німецьке суспільство.

4. Доступ до освіти. Діти та молодь мають право на освіту в Німеччині, а саме на безоплатне відвідування дітьми до шести років ясел та дитячих садків, безоплатне навчання дітей у молодшій та середній школі.

Дорослі мають доступ до інтеграційних курсів і, залежно від наявних можливостей, до заходів професійної підготовки.

5. Охорона здоров'я. Особи, які шукають тимчасовий захист, мають право на медичну допомогу, включаючи необхідне лікування та ліки, на отримання невідкладної медичної допомоги та повне/часткове покриття вартості медстраховки.

Усі, хто отримав тимчасовий захист у Німеччині по §24 AufenthG, мають особливі права та можливості на весь строк, який встановлює федеральний уряд. Цей строк становить один рік, але якщо необхідність залишається, його подовжують. Подовження діє доти, доки влада офіційно не вирішить, що захист по §24 більше не потрібен.

Рішенням Ради ЄС було продовжено режим тимчасового захисту до березня 2027 року, відповідно Федеральне міністерство внутрішніх справ Німеччини видало спеціальне Положення про продовження строку дії дозволу на перебування, виданого відповідно до пункту 1 статті 24 Закону про перебування для осіб, які тимчасово мають право на захист, до 4 березня 2027 року.

Отже, Німеччина надає значну підтримку «українським біженцям», забезпечуючи їх допомогою на проживання, оплату житла та інші базові потреби. Система соціальних виплат в Німеччині охоплює кілька видів допомоги, що залежать від категорії іноземців, віку, працездатності та загальної життєвої ситуації. Система соціальної підтримки осіб, що отримали тимчасовий захист, покликана стимулювати активність та інтеграцію українців у Німеччині та зосереджена на відповідальності та

соціальної взаємодії, що сприяє покращенню загального рівня життя та інтеграції «біженців» у суспільство.

Список використаних джерел

1. Директива Ради 2001/55/ЄС про мінімальні стандарти для надання тимчасового захисту у разі масового напливу переміщених осіб та про заходи, що сприяють збалансованості зусиль між державами-членами щодо прийому таких осіб та відповідальності за наслідки такого прийому URL: <https://document.vobu.ua> > doc(дата звернення: 27.03.2026).

2. Дані та ресурси | IOM Ukraine. URL: <https://ukraine.iom.int> > uk > dani-ta-resursy (дата звернення: 27.03.2026).

3. Кібенко О. Правовий режим тимчасового захисту для українців у державах-членах ЄС. URL: <https://supreme.court.gov.ua> (дата звернення: 27.03.2026).

4. Міграція населення: куди і як виїжджали українці (порівняльні таблиці 2023-2025). URL: [Finance.ua](https://finance.ua) (дата звернення: 27.03.2026).

5. Параграф 24 у Німеччині для українців. URL: <https://migrant-consult.com> (дата звернення: 27.03.2026).

6. Продовження §24 AufenhtG URL: <https://uvnev.de> > wp-content > uploads (дата звернення: 27.03.2026).

УДК 341.231.14:378.014.5(477)

Татаренко Галина Вікторівна,

к. ю. н, професор, професор кафедри публічного та приватного права
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля
м. Київ

МІГРАЦІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ І НАУКОВЦІВ: МЕЖІ ДЕРЖАВНОГО ВТРУЧАННЯ ТА СТАНДАРТИ ЄСПЛ

Сучасний розвиток системи вищої освіти України характеризується глибокими трансформаційними процесами, у межах яких міграційна мобільність студентів і науковців набуває значення одного з визначальних факторів її функціонування. У цьому контексті вона постає як складне правове явище, що формується на перетині фундаментальних прав людини, позитивних зобов'язань держави та об'єктивних соціально-економічних і безпекових обставин. Особливої актуальності ця проблематика набуває в умовах збройної агресії проти України, коли академічна мобільність поєднує у собі ознаки добровільності та вимушеності,

що істотно ускладнює її правову оцінку і водночас підсилює її значення як індикатора стану державної політики у сфері освіти і науки.

Конституційні засади визначають базову рамку аналізу цих процесів. Відповідно до статті 53 Конституції України кожному гарантується право на освіту, тоді як стаття 33 закріплює свободу пересування [1]. Саме у взаємодії цих норм формується ключове правове співвідношення: держава зобов'язана забезпечити доступ до освіти, але не має права обмежувати особу у виборі місця її здобуття. Таким чином, міграційна мобільність студентів і науковців виступає прямим проявом реалізації конституційних прав.

Цей підхід узгоджується з міжнародно-правовими стандартами, закріпленими у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Протоколі № 1 до неї та Протоколі № 4 [2; 3; 4]. Практика Європейський суд з прав людини підтверджує, що право на освіту означає передусім доступ до існуючих освітніх інституцій, але не гарантує їх певного рівня чи якості, що було сформульовано у справі *Belgian Linguistic case* [5]. Водночас право залишати будь-яку країну визнається фундаментальним елементом свободи пересування, що підкреслено у справі *Baumann v. France* [6].

Таким чином, у європейському правовому вимірі закріплюється чітка межа: держава не може обмежувати освітню мобільність як форму реалізації особистої свободи. Проте ця межа не означає відсутності обов'язків держави. Навпаки, вона визначає інший вектор - обов'язок забезпечення умов для реалізації права на освіту.

Цей підхід безпосередньо впливає з Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права та його тлумачення у Загальному коментарі № 13, де визначено критерії доступності, прийнятності та адаптивності освіти [7; 8]. У практиці ЄСПЛ це знайшло відображення у справі *Catan and Others v. Moldova and Russia*, де наголошено на обов'язку держави забезпечувати доступ до освіти навіть у складних умовах [9].

Саме через цю призму слід оцінювати сучасні тенденції освітньої міграції. За узагальненими міжнародними оцінками, кількість українських студентів, які навчаються за кордоном, перевищує 100 тисяч осіб, причому після 2022 року відбулося різке зростання цього показника [10]. Паралельно значна кількість українських учнів інтегрується у освітні системи інших держав: за даними міжнародних організацій, сотні тисяч українських дітей перебувають у системах освіти країн Європи [11]. Це формує довгострокові ризики для національної освітньої системи, зокрема у частині відтворення людського капіталу.

Зазначені процеси породжують значно ширший спектр викликів, ніж лише кількісне скорочення контингенту здобувачів освіти. Насамперед йдеться про структурну трансформацію самої освітньої системи, яка втрачає не лише студентів, але й потенційних майбутніх дослідників, викладачів та інтелектуальні ресурси, необхідні для її сталого функціонування. Така тенденція підриває міжпоколіннєву передачу знань і створює ризик формування «розриву відтворення» науково-освітнього середовища.

Другий рівень викликів має правовий характер і пов'язаний із фрагментацією освітніх траєкторій. Інтеграція українських учнів і студентів у різні національні освітні системи призводить до ускладнення процедур визнання результатів навчання, розбіжностей у стандартах освіти, а також до ризику втрати зв'язку з українським освітнім простором. У цьому контексті постає проблема ефективності механізмів академічного визнання, мобільності кредитів та забезпечення безперервності освіти як елементів реалізації права на освіту.

Третій вимір викликів пов'язаний із трансформацією правового статусу самих здобувачів освіти. Перебуваючи за кордоном, вони одночасно залишаються носіями прав, гарантованих державою походження, але фактично реалізують їх у правових системах інших держав. Це створює складні питання юрисдикції, відповідальності та координації державної політики, зокрема у частині забезпечення доступу до освіти, соціальних гарантій та підтримки освітньої інтеграції.

Четвертий аспект полягає у ризику інституційної деградації національної системи освіти. Масовий відтік студентів і учнів знижує попит на освітні послуги всередині країни, що може призводити до скорочення мережі закладів освіти, зменшення фінансування та зниження якості освітнього процесу. У довгостроковій перспективі це створює ефект «самопосиленої кризи», коли зниження якості стимулює подальшу міграцію.

П'ятий виклик має безпосередньо правозахисний вимір і пов'язаний із ризиками нерівності доступу до освіти. Не всі здобувачі освіти мають однакові можливості для виїзду за кордон або інтеграції у нові освітні системи. Це означає, що освітня міграція може поглиблювати соціальну та регіональну нерівність, що, у свою чергу, ставить питання про дотримання принципу рівності та недискримінації у реалізації права на освіту. Окремого правового осмислення потребує проблема доступу українських студентів до освітньої мобільності через адміністративні бар'єри, зокрема складнощі з отриманням навчальних віз та обмеження свободи перетину кордону. Такі обмеження, навіть якщо вони зумовлені об'єктивними безпековими чинниками, можуть непропорційно

впливати на реалізацію права на освіту та свободи пересування, особливо у випадках, коли відсутні чіткі, прозорі та передбачувані процедури їх застосування. У цьому контексті держава повинна забезпечити баланс між публічними інтересами та правами людини шляхом запровадження диференційованих правових механізмів, які гарантують можливість виїзду для навчання, спрощення візових процедур та ефективну координацію з іноземними державами, що відповідає як міжнародним стандартам у сфері прав людини, так і принципу пропорційності.

Нарешті, ці процеси створюють виклик для самої концепції державної освітньої політики. Традиційна модель, орієнтована на утримання здобувачів освіти в межах національної системи, виявляється неефективною в умовах відкритості кордонів і глобальної конкуренції освітніх систем. Відтак держава змушена переосмислювати свою роль: від адміністративного контролю - до створення конкурентоспроможного освітнього середовища, здатного не лише утримувати, але й повертати людський капітал.

Таким чином, освітня міграція виступає не лише демографічним або економічним явищем, а комплексним правовим викликом, що охоплює питання реалізації права на освіту, забезпечення рівності, виконання позитивних зобов'язань держави та збереження інституційної спроможності національної освітньої системи.

Не менш показовим є стан наукового потенціалу, який у сучасних умовах виступає одним із ключових індикаторів спроможності держави забезпечувати сталий розвиток освітньої та інноваційної системи. За офіційними статистичними даними, кількість дослідників в Україні демонструє стійку тенденцію до скорочення, що супроводжується зниженням частки витрат на наукові дослідження у ВВП [12; 13]. Така динаміка не є нейтральною з точки зору права, оскільки вона відображає не лише економічні процеси, але й трансформацію обсягу та якості виконання державою своїх позитивних зобов'язань у сфері науки та освіти.

У поєднанні ці процеси створюють передумови для формування кумулятивного негативного ефекту: зменшення фінансування науки знижує її інституційну привабливість, що стимулює відтік висококваліфікованих кадрів, а відтік кадрів, своєю чергою, ще більше послаблює наукову систему, формуючи замкнене коло деградації. У результаті виникає структурний дефіцит наукового персоналу, який не може бути компенсований у короткостроковій перспективі, оскільки підготовка дослідників є тривалим і ресурсомістким процесом. Особливо критичним є скорочення молодих учених, що ставить під загрозу

міжпоколіннєву спадковість наукових знань та інституційну пам'ять наукових шкіл.

У світлі статті 13 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права це означає потенційне невиконання державою зобов'язання щодо забезпечення доступності та якості освіти із використанням максимально доступних ресурсів [7]. Згідно з усталеною практикою Комітету ООН з економічних, соціальних і культурних прав, держава не може виправдовувати системне недофінансування базових соціальних прав, якщо воно має тривалий характер і не супроводжується належним обґрунтуванням або компенсаторними механізмами. Відтак скорочення фінансування науки та дослідницької інфраструктури може розглядатися як фактор, що впливає на належну реалізацію права на освіту у його розширеному розумінні, яке включає доступ до якісного освітнього середовища, заснованого на сучасних наукових досягненнях.

Таким чином, відтік мізків набуває значення не лише соціально-економічного явища, а комплексного правового індикатора, що відображає ефективність державної політики у сфері забезпечення права на освіту, розвитку науки та управління людським капіталом. Його масштаби свідчать про існування структурних дисбалансів між формальними гарантіями та фактичними умовами їх реалізації.

Додатковий вимір цієї проблеми розкривається у практиці Європейський суд з прав людини щодо недискримінації. У справі *D.H. and Others v. the Czech Republic* Суд встановив, що навіть формально нейтральні умови можуть призводити до фактичної нерівності у доступі до освіти, якщо вони непропорційно впливають на окремі групи осіб [14]. Це рішення закріплює підхід, за яким оцінка відповідності державної політики принципу рівності здійснюється не лише за формальними критеріями, але й за її фактичними наслідками.

У справі *Oršuš and Others v. Croatia* ЄСПЛ пішов ще далі, наголосивши, що відсутність належних гарантій, процедур і механізмів інтеграції у сфері освіти може призводити до формування структурної нерівності, яка кваліфікується як непряма дискримінація [15]. З цієї позиції випливає принципово важливий висновок: держава не лише повинна утримуватися від дискримінаційних дій, але й зобов'язана активно усувати ті умови, які об'єктивно призводять до нерівного доступу до освіти.

У контексті України це означає, що нерівний доступ до якісної освіти, зумовлений безпековими, регіональними, економічними та інфраструктурними чинниками, може набувати ознак непрямой дискримінації. Відмінності у доступі до сучасних освітніх ресурсів,

цифрової інфраструктури, наукової бази та міжнародних програм мобільності створюють ситуацію, коли окремі групи здобувачів освіти фактично опиняються у менш сприятливому становищі.

Відповідно, держава повинна не лише гарантувати формальний доступ до освіти, але й забезпечувати матеріальну рівність можливостей через впровадження активних політик вирівнювання, включаючи підтримку регіонів, що постраждали від війни, розвиток дистанційної освіти, інвестиції у наукову інфраструктуру та створення умов для повернення дослідників. Лише за таких умов можна говорити про реальне виконання принципу рівності у доступі до освіти та належну реалізацію позитивних зобов'язань держави.

Ситуацію ускладнює інституційна фрагментарність державної політики. Стратегія державної міграційної політики України та Стратегія розвитку вищої освіти України [16; 17] формально охоплюють відповідні питання, проте їх реалізація не забезпечує цілісного підходу до регулювання міграційної мобільності. Відсутність повного обліку студентів і науковців за кордоном, на що звертається увага у публічних звітах державних органів, обмежує можливості для формування ефективної політики і свідчить про порушення принципу належного врядування [18].

У підсумку міграційна мобільність студентів і науковців постає не лише як емпіричний показник динаміки освітніх процесів, а як комплексний індикатор ефективності державної політики у сфері освіти і науки, що дозволяє оцінити реальний стан взаємодії між формальними гарантіями прав і фактичними умовами їх реалізації. Вона демонструє не лише рівень свободи пересування та відкритості освітнього простору, але й якість реалізації права на освіту, інституційну спроможність наукової системи, а також здатність держави виконувати свої міжнародні зобов'язання у сфері соціальних прав. У цьому сенсі масштаби та характер освітньої міграції відображають не стільки індивідуальні рішення, скільки системну реакцію на рівень довіри до національних інституцій та їх конкурентоспроможність у глобальному освітньому середовищі.

Подолання цієї проблеми потребує комплексного правового підходу, який виходить за межі традиційних адміністративних або обмежувальних механізмів і ґрунтується на поєднанні інструментів стимулювання, координації та інтеграції. Насамперед необхідно запровадити механізми циркулярної мобільності, які дозволяють поєднувати навчання або професійну діяльність за кордоном із збереженням стійкого правового, академічного та інституційного зв'язку з українською системою освіти і науки. Такий підхід відповідає сучасним європейським стандартам, зокрема логіці формування Європейського простору вищої

освіти та Європейського дослідницького простору, і водночас не суперечить свободі пересування, а навпаки - інституціоналізує її результати в інтересах держави походження.

Важливим елементом такої трансформації має стати створення єдиної, інтегрованої системи моніторингу освітньої та наукової міграції, яка забезпечить достовірність, повноту та порівнюваність даних. Наявність такої системи є необхідною умовою реалізації принципу належного врядування, оскільки дозволяє формувати політику на основі доказів (evidence-based policy), оцінювати її ефективність і забезпечувати прозорість прийняття рішень. Відсутність достовірних даних у цій сфері не лише ускладнює управління, але й ставить під сумнів правомірність і обґрунтованість державних рішень.

Крім того, необхідно законодавчо закріпити мінімальні стандарти фінансування науки як елементу виконання позитивних зобов'язань держави, що випливають із права на освіту у його широкому, функціональному розумінні. Системне недофінансування наукової сфери не може розглядатися виключно як економічне питання, оскільки воно прямо впливає на якість освітнього процесу, доступ до сучасних знань і здатність держави забезпечувати інноваційний розвиток. У цьому контексті доцільним є впровадження стабільних бюджетних орієнтирів, а також розвиток змішаних моделей фінансування, що поєднують державну підтримку з грантовими та міжнародними програмами.

Особливого значення набуває розширення системи державних і грантових програм підтримки молодих дослідників, що має на меті не лише збереження, але й відновлення кадрового потенціалу науки. Поряд із цим доцільним є запровадження правових механізмів стимулювання повернення висококваліфікованих кадрів, включаючи податкові пільги, спрощені процедури працевлаштування, визнання наукових результатів, здобутих за кордоном, а також створення конкурентних умов для професійної реалізації в Україні. Такі інструменти повинні бути системними, довгостроковими та передбачуваними, оскільки лише у цьому випадку вони можуть впливати на міграційні рішення.

Гармонізація національного законодавства з правом Європейського Союзу у сфері освіти і науки має стати не декларативним, а функціональним елементом державної політики. Йдеться не лише про формальне наближення норм, але й про імплементацію принципів мобільності, взаємного визнання, академічної свободи та інституційної автономії, що лежать в основі європейського освітнього простору. У цьому контексті особливого значення набуває інтеграція у програми на кшталт Erasmus+ та Horizon Europe, що дозволяє поєднати мобільність із розвитком національної системи.

Таким чином, ефективна державна політика у сфері міграційної мобільності повинна будуватися не на обмеженні свободи, а на створенні умов, за яких ця свобода реалізується у взаємовигідний спосіб як для особи, так і для держави. Саме такий підхід дозволяє трансформувати міграцію з чинника втрати у ресурс розвитку, що відповідає як європейським стандартам, так і сучасному розумінню прав людини у сфері освіти і науки.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр> (дата звернення: 07.04.2026).

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листоп. 1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 07.04.2026).

3. Протокол № 1 до Конвенції від 20 берез. 1952 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535 (дата звернення: 07.04.2026).

4. Протокол № 4 до Конвенції від 16 верес. 1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_059 (дата звернення: 07.04.2026).

5. Case relating to certain aspects of the laws on the use of languages in education in Belgium : judgment of 23 July 1968, application no. 1474/62. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57525> (дата звернення: 07.04.2026).

6. *Vaumann v. France* : judgment of 22 May 2001, application no. 33592/96. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59420> (дата звернення: 07.04.2026).

7. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права від 16 груд. 1966 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 07.04.2026).

8. Committee on Economic, Social and Cultural Rights. General Comment No. 13. 1999. URL: <https://www.refworld.org/docid/4538838c22.html> (дата звернення: 07.04.2026).

9. *Catan and Others v. Moldova and Russia* : judgment of 19 October 2012, application no. 43370/04. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-114082> (дата звернення: 07.04.2026).

10. Стадний Є. Студентська міграція в західні університети: скільки українців виїхали протягом 2008–2023 років і куди // VoxUkraine. 05 серпня 2025. URL: <https://voxukraine.org/studentska-migratsiya-v-zahidni>

universytety-silkly-ukrayintsiv-vuyihaly-protyagom-2008-2023-rokiv-i-kudy (дата звернення: 07.04.2026).

11. UNESCO. New data insights reveal both progress and challenges for Ukrainian refugee students in Europe. URL: <https://www.unesco.org/en/articles/new-data-insights-reveal-both-progress-and-challenges-ukrainian-refugee-students-education-europe> (дата звернення: 07.04.2026).

12. Державна служба статистики України. Кількість дослідників (індикатор 9.7.1). URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/9-7-1/> (дата звернення: 07.04.2026).

13. Державна служба статистики України. Витрати на НДР (індикатор 9.5.1). URL: <https://sdg.ukrstat.gov.ua/uk/9-5-1/> (дата звернення: 07.04.2026).

14. D.H. and Others v. the Czech Republic : judgment of 13 November 2007, application no. 57325/00. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-83256> (дата звернення: 07.04.2026).

15. Oršuš and Others v. Croatia : judgment of 16 March 2010, application no. 15766/03. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-97689> (дата звернення: 07.04.2026).

16. Стратегія державної міграційної політики України : розпорядження КМУ від 12 лип. 2017 № 482-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/482-2017-p>

17. Стратегія розвитку вищої освіти України на 2022–2032 роки : розпорядження КМУ від 23 лют. 2022 № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-p>

18. Рахункова палата України. Звіт... 2025. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2025/16-1_2025/Zvit_16-1_2025.pdf (дата звернення: 07.04.2026).

УДК 341.225.5

Волошук Тетяна Миколаївна,
студентка

Науковий керівник: *Зверєва Катерина Сергіївна,*
доктор філософії Державний торговельно-економічний університет
м. Київ

СТРАТЕГІЯ ІМО 2023 РОКУ: РЕАЛЬНІСТЬ ДОСЯГНЕННЯ НУЛЬОВИХ ВИКИДІВ ГАЗІВ ДО 2050 РОКУ

Морський транспорт є фундаментальною опорою сучасної глобалізованої економіки, забезпечуючи перевезення понад 80% обсягів світової торгівлі [1]. Завдяки своїй здатності транспортувати величезні партії товарів на міжконтинентальні відстані, судноплавство залишається найбільш енергоефективним видом транспорту в розрахунку на тонно-кілометр. Проте, попри свою відносну ефективність, морська галузь майже повністю покладається на важкі види викопного палива, що робить її відповідальною за близько 3% глобальних антропогенних викидів парникових газів [2]. У контексті загострення кліматичної кризи та підписання Паризької угоди, міжнародна спільнота постала перед критичним викликом: як трансформувати найбільш консервативну та капіталомістку галузь світу, не зруйнувавши при цьому ланцюги постачання, від яких залежить життя мільярдів людей.

Актуальність даної теми зумовлена тим, що перехід до «зеленого» судноплавства вимагає не лише заміни двигунів, а й повної перебудови світової портової інфраструктури, створення нових ринків екологічно чистого палива та впровадження складних економічних інструментів регулювання. Питання про те, чи можливо досягти цих цілей без створення глобальної торгівлі, є ключовим у дискусіях між державами. У липні 2023 року (MEPC 80) прийняли Стратегію ІМО щодо скорочення викидів парникових газів з суден на 2023 рік відповідно до узгодженої програми наступних дій [3].

Ця стратегія набуде чинності у 2027 році. З того моменту вона стане обов'язковою для великих океанських суден валовою місткістю понад 5 000 тон, які відповідальні за 85% від загального обсягу викидів CO₂ від міжнародного судноплавства [4].

Цей документ радикально оновив попередні плани, встановивши нову важливу мету — досягнення чистого нульового рівня викидів (net-zero) до або близько 2050 року. Це рішення означає не просто поступове покращення існуючих технологій, а повну зміну енергетичної парадигми світового флоту протягом наступних трьох десятиліть.

На відміну від попередніх декларативних документів, Стратегія 2023 року вводить чіткі часові межі:

- Нульовий рівень: Досягнення чистого нуля викидів ПГ до або близько 2050 року, враховуючи різні національні обставини.
- Контрольні точки: Скорочення загальних річних викидів ПГ щонайменше на 20% (прагнення до 30%) до 2030 року та на 70% (прагнення до 80%) до 2040 року порівняно з рівнем 2008 року.
- Принцип "Well-to-Wake": Тепер ІМО враховує викиди на всьому життєвому циклі палива (від видобутку до згоряння), що унеможливило використання «брудного» водню або аміаку [5].

Для реалізації цілей Стратегії ІМО 2023 необхідна фундаментальна зміна енергетичної парадигми світового флоту. Сьогодні галузь відходить від використання традиційного важкого мазуту на користь багатопаливної моделі, де вибір енергоносія залежить від типу судна та маршруту. Проте кожен із перспективних напрямків стикається з серйозними технологічними та логістичними бар'єрами. На даний час розглядаються наступні види альтернативного палива: зелений аміак та водень, зелений метанол, електрифікація та вітрова допомога

Найбільш амбітним є використання зеленого аміаку та водню. Водень вважається ідеальним паливом з точки зору екології, оскільки його спалювання призводить до нульових викидів CO₂ [6]. Однак його зберігання потребує криогенних температур (-253°C) або надвисокого тиску, що технічно складно реалізувати на борту великих контейнеровозів. Аміак, який легше зріджувати, розглядається як зручний носій водню. Проте він надзвичайно токсичний: будь-який витік загрожує життю екіпажу та екологічній безпеці портових міст. Крім того, обидва види палива мають низьку об'ємну щільність енергії, що змушує збільшувати розміри паливних танків у 3-5 разів. На цьому фоні зелений метанол виглядає найбільш практичним рішенням у короткостроковій перспективі. Компанії-гіганти уже активно замовляють судна, здатні працювати на метанолі. Його головна перевага — рідкий стан при нормальних температурах, що дозволяє використовувати існуючу інфраструктуру танкерів і сховищ з мінімальною модернізацією. Проте для досягнення нульового балансу вуглецю метанол має бути «зеленим» — виробленим з біомаси або за допомогою вловлювання вуглецю, що наразі є дефіцитним і дорогим процесом. Паралельно з хімічним паливом

розвивається електрифікація та вітрова допомога. Повністю електричні судна ефективні лише для коротких прибережних рейсів через велику вагу акумуляторів. Для трансокеанських переходів галузь повертається до вітрил у форматі високотехнологічних роторів або жорстких автоматизованих крил. Вони працюють як допоміжна система, знижуючи навантаження на головний двигун і забезпечуючи економію палива в межах 10-15%.

Головною перешкодою для впровадження цих технологій є колосальний розрив у портовій інфраструктурі. Сьогодні судно може заправитися традиційним паливом майже в будь-якому великому порту світу. Перехід на водень чи аміак вимагає створення абсолютно нових ланцюгів постачання: терміналів для зберігання, систем безпеки та нових суден-бункерувальників. Судна, пристосовані до метанолу, будуть прив'язані виключно до тих ліній, де є відповідна інфраструктура. Це знищить операційну гнучкість світового флоту — здатність судна швидко змінювати маршрут залежно від ринкового попиту. Для країн, що розвиваються, які не зможуть швидко модернізувати свої порти через брак капіталу, це загрожує логістичною ізоляцією та значним подорожчанням імпорту. Таким чином, енергетичний перехід є не лише інженерним питанням, а й глобальним фінансовим викликом, що потребує сотень мільярдів доларів інвестицій у наземну інфраструктуру [6].

Аналіз Стратегії ІМО 2023 року дозволяє стверджувати, що морська галузь вступила в період наймасштабнішої трансформації з часів переходу від вітрил до пари. Досягнення нульових викидів до 2050 року є технічно можливим, проте цей шлях супроводжується низкою критичних викликів, які визначатимуть майбутнє глобальної торгівлі на десятиліття вперед.

По-перше, енергетична парадигма флоту не матиме єдиного рішення. Найближчі роки характеризуватимуться «багатопаливною моделлю», де зелений метанол виконуватиме роль перехідного рішення, а водень та аміак залишатимуться цільовими орієнтами, що потребують вирішення складних питань безпеки та енергетичної щільності. Допоміжні технології, такі як вітрова навігація та цифрова оптимізація маршрутів, стануть обов'язковими інструментами для підвищення енергоефективності в умовах високої вартості нових енергоносіїв.

По-друге, головний бар'єр декарбонізації зміщується з борту судна на берег. Без синхронного розвитку портової інфраструктури та створення глобальної мережі бункерування альтернативним паливом існує реальний ризик фрагментації світового океану. Обмеження гнучкості флоту та прив'язка суден до конкретних «зелених коридорів» можуть стати причиною логістичних збоїв та підвищення вартості фрахту.

По-третє, економічна справедливість залишається наріжним каменем успіху Стратегії 2023 року. Впровадження вуглецевого збору та принципу «Well-to-Wake» вимагає зваженого підходу, щоб запобігти ізоляції країн, що розвиваються. Необхідно створити прозорі механізми перерозподілу коштів від екологічних податків для підтримки модернізації портів у менш розвинених регіонах, щоб «зелений перехід» не став інструментом торговельного протекціонізму.

Список використаних джерел:

1. Барабаш А. Г. Суярко К. О. Міжнародні морські перевезення. Правове регулювання міжнародних морських перевезень, 17 січ. 2024 р.
2. International Maritime Organization (IMO). (2020). *Fourth IMO Greenhouse Gas Study 2020*.
3. 2023 IMO Strategy on Reduction of GHG Emissions from Ships. International Maritime Organization.
4. <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/najbilshi-sudnoplavni-kraini-domovilisya-zaprovaditi-globalnij-zbir-za-vikidi-parnikovih-gaziv>
Ecopolitic.com.ua. Екополітика. URL:
<https://ecopolitic.com.ua/ua/news/najbilshi-sudnoplavni-kraini-domovilisya-zaprovaditi-globalnij-zbir-za-vikidi-parnikovih-gaziv/>.
5. Комітет ІМО схвалив стратегію скорочення викидів парникових газів у судноплавстві до нуля. Порти України. URL:
<https://ports.ua/komitet-imo-shvaliv-strategiyu-skorochennya-vikidiv-parnikovih-gaziv-u-sudnoplavstvi-do-nulya/>.
6. Maritime Forecast to 2050. Energy Transition Outlook 2023 / DNV. Høvik, Norway, 2023 р. URL:
<https://www.dnv.com/maritime/publications/maritime-forecast-2050/>

Дейнека Олег Володимирович,
аспірант Науково-навчального інституту
публічного управління та державної служби
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ

КОНФЛІКТ МІЖ БЕЗПЕКОЮ ТА ПРАВОМ НА ПРИВАТНІСТЬ У КОНТЕКСТІ ПРОТИДІЇ БПЛА: КОНЦЕПЦІЯ ENVIRONMENT-CENTRIC DETECTION

Сучасний етап розвитку технологій безпілотних систем формує не лише нові типи загроз, але й виявляє фундаментальний конфлікт між двома базовими системами цінностей сучасного правопорядку — безпекою та приватністю. У правових системах демократичних держав, зокрема в Європейському Союзі, право на захист персональних даних закріплене як одне з фундаментальних прав людини, зокрема у статті 8 Хартії основоположних прав ЄС та імплементоване через General Data Protection Regulation, який встановлює суворі вимоги до обробки персональних даних. Аналогічні підходи закріплені в міжнародному праві, зокрема у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на повагу до приватного життя, а також у Конвенції 108 Ради Європи, що стала основою для формування європейських стандартів у сфері обробки персональних даних.

У цьому контексті сучасні телекомунікаційні системи (GSM, GPS, GNSS) створюють ситуацію, коли оператори технічно здатні фіксувати переміщення об'єктів, включаючи безпілотні системи, проте юридично обмежені у передачі відповідних даних державним органам. Це пов'язано з тим, що дані про місцезнаходження абонента кваліфікуються як персональні дані, тобто відомості, за якими особа може бути прямо або опосередковано ідентифікована, що прямо визначено у Законі України «Про захист персональних даних». Відповідно, їх обробка допускається лише за наявності визначеної правової підстави або згоди суб'єкта даних, що суттєво обмежує оперативне реагування у сфері безпеки.

Ця проблема має наднаціональний характер і актуальна не лише для України, але й для держав-членів ЄС та партнерів у сфері колективної безпеки, включаючи країни НАТО. Регуляторна архітектура захисту даних у цих юрисдикціях формувалась у логіці пріоритету прав людини, що історично було відповіддю на ризики надмірного державного контролю. Водночас сучасні високошвидкісні загрози, зокрема використання БПЛА, створюють ситуацію, коли часові рамки прийняття рішень

(секунди або хвилини) є несумісними з процедурними вимогами отримання дозволів на доступ до даних. У результаті формується структурний розрив між технічною можливістю виявлення загрози та юридичною можливістю реагування.

Таким чином, у сфері протидії БПЛА виникає системна колізія: ефективне забезпечення безпеки вимагає швидкого доступу до даних, тоді як правові режими захисту приватності обмежують таку можливість. Це ставить під сумнів ефективність класичних моделей об'єктно-орієнтованого виявлення, що базуються на ідентифікації конкретних суб'єктів або пристроїв.

У відповідь на зазначену колізію пропонується концепція інверсійної логіки виявлення (Inversion Logic of Detection), або Environment-Centric Detection, яка передбачає зміну самої парадигми детекції. У межах цього підходу об'єкт виявляється не безпосередньо, а через аналіз змін параметрів навколишнього середовища, спричинених його активністю. Такий підхід включає аналіз акустичних, електромагнітних, радіочастотних та поведінкових аномалій у мережах зв'язку. Наприклад, якщо телекомунікаційна інфраструктура фіксує переміщення сигналу з характеристиками, що не відповідають нормальним патернам (висока швидкість руху у зоні без транспортної інфраструктури), це може бути інтерпретовано як аномалія середовища, а не як персональні дані конкретного абонента. У такому випадку обробка інформації може здійснюватися у форматі агрегованих або деперсоналізованих даних, що відповідає принципу мінімізації даних, закріпленому у європейському праві

Юридична новизна цього підходу полягає не у виході за межі законодавства про захист персональних даних, а у зміні архітектури обробки даних таким чином, щоб мінімізувати або виключити ідентифікацію особи. Це дозволяє знизити рівень правових обмежень і водночас зберегти відповідність базовим стандартам захисту прав людини.

Водночас впровадження такого підходу потребує належного нормативного забезпечення, зокрема визначення правового режиму обробки аномалій, процедур доступу до даних, а також гарантій недопущення зловживань. В іншому випадку існує ризик трансформації технологій безпеки у інструменти непропорційного нагляду.

Таким чином, проблема протидії БПЛА виходить за межі суто технічного питання і трансформується у ширший виклик для правових систем — необхідність балансування між безпекою та приватністю. Концепція Environment-Centric Detection пропонує один із можливих шляхів подолання цієї колізії шляхом зміни самої логіки детекції, що

дозволяє обійти прямий конфлікт між зазначеними цінностями, не порушуючи фундаментальних прав людини.

Список використаних джерел

1. Регламент про захист фізичних осіб стосовно обробки персональних даних та про вільний рух таких даних General Data Protection Regulation, Європейський парламент та Рада Європейського Союзу (EU Regulation 2016/679), EUR-Lex, L119, 4 травня 2016 р., С. 1–88
ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (ECHR), Council of Europe Portal, Рада Європи, Рим, 4 листопада 1950.
3. Конвенція про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (ETS No. 108), Рада Європи, Страсбург, Франція, 28 січня 1981. URL: <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list?module=treaty-detail&treaty-num=108>
4. Про захист персональних даних. Закон України № 2297-VI, редакція від 30 січня 2018, Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17/ed20100601>
5. Artificial Intelligence Act, Регламент (ЄС) № 2024/16896, Європейський Парламент та Рада Європейського Союзу, Офіційний вісник ЄС (OJ L,2024/1689), 12 липня 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>

УДК 341.4:343.1

Дере Ясін,

аспірант, Інституту держави і права
ім. В.М. Корецького НАН України, м. Київ

КРИМІНАЛЬНЕ ПРОВАДЖЕННЯ *IN ABSENTIA* ЗА СТАТУТОМ СПЕЦІАЛЬНОГО ТРИБУНАЛУ ЩОДО ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ: ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ТА НЕВІДВОРОТНІСТЬ ПОКАРАННЯ

Актуальність даної теми спричинена укладанням 25 червня 2025 року двосторонньої Угоди між Україною та Радою Європи "Про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України" (далі - Спеціальний трибунал), у повноваження якого входить розслідування, кримінальне переслідування та судовий розгляд справ стосовно осіб, які несуть найвищу відповідальність за злочин агресії проти України (ст. 1) [1]. Складність полягає в тому, що за "злочин агресії" в

міжнародному праві не притягували з часів діяльності Нюрнберзького та Токійського воєнних трибуналів. До того, особливу увагу треба приділити *actus reus* та *mens rea* злочину агресії, оскільки рядовий солдат не може бути суб'єктом цього злочину, натомість відповідальність за нього здатні нести тільки особи, які мають вплив на силовий або політичний апарат, здатні давати накази на найвищому державному рівні. У науковій літературі злочин агресії визначають як "злочин лідерства" (*leadership crime*) [2, с. 1266].

В умовах триваючого збройного конфлікту та відсутності фізичного контролю над підозрюваними з боку міжнародної спільноти, постає важливе питання: чи має правосуддя бути відтермінованим до моменту фактичного затримання обвинувачених? Традиційний консерватизм провідних міжнародних судових установ, зокрема Міжнародного кримінального суду (далі - МКС), тривалий час базувався на пріоритеті присутності особи під час судового розгляду.

Статут Спеціального трибуналу увібрав у себе найкращі напрацювання як МКС, так і спец. трибуналів *ad hoc*, включно з провадженням *in absentia* (за відсутності обвинуваченого), які першим ввів у свій Статут Спеціальний трибунал по Лівану (далі - СТЛ). Право обвинуваченого бути присутнім на судовому розгляді визнано в основних міжнародно-правових актах у галузі прав людини (див. напр., МПЦПП (1966 р., ст. 14 п. 3d; або ЄКПЛ (1950 р., ст. 6 та ін.).

У Римському статуті зазначено, що "Обвинувачений повинен бути присутнім на судовому розгляді" (ст. 63 п. 1) [3]. На думку К. Амбоса, "Хоча це і є "правом", прецедентна практика міжнародних трибуналів та контрольних органів традиційно не розглядала присутність на суді як щось абсолютно обов'язкове ... Суд постановив, що це є вимогою, відступ від якої можливий лише за певних умов [4, 1563-1564]. Відзначимо також, що стаття 63 (1) Римського статуту стала приводом для важких дебатів, згодом були додані деякі правки до Правил процедури і доказування, як досягнення певного компромісу, у контексті заочного судового розгляду. Судова практика МКС також вважається суперечливою, Апеляційна палата у справі "Руто і Санга" не вживала термін обов'язок бути присутнім, натомість зазначила, що "Статут встановлює загальний принцип" присутності, заснований на центральній ролі обвинуваченого у процесі ... це вимога, від якої можна відступити лише у виняткових обставинах [4, с. 1572]. Таким чином, Римський статут надає перевагу саме очному провадженню за присутності обвинуваченого або підозрюваного.

Інший підхід застосований у СТЛ. Так, стаття 22 його Статуту прямо передбачила можливість провадження *in absentia* [5]. Паоли Гаєти

(*Paolo Gaeta*) професорка міжнародного права Женевського інституту, вважає, що попри значні питання до судових проваджень *in absentia*, вони мають одну велику перевагу - вони дозволяють правосуддю здійснюватися щодо обвинуваченого, який переховується або знайшов притулок у країні, що не співпрацює, без спокуси для компетентних органів вдаватися до огидної практики видачі [6, с. 250]. Показовою є також практика СТЛ по справі *Prosecutor v. Ayyash et al.* (щодо судового переслідування *in absentia*), де Суд визначив, що "... у контексті заочного провадження (*in absentia*) ці права можуть бути ефективно гарантовані лише у випадку, якщо обвинувачені були фактично належним чином повідомлені, з достатньою деталізацією, щоб дати їм змогу зробити вибір, з'являтися чи ні" [7, para 15]. Далі Апеляційна Палата зазначила, що Суду необхідно ретельно перевіряти підстави для заочного розгляду [7, para 10-11].

На наш погляд, Статут Спеціального трибуналу запозичив саме досвід діяльності СТЛ, але адаптувавши її до реалій агресивної війни проти України. Так, стаття 28 Статуту Спеціального трибуналу закріплює судові провадження *in absentia*. Відповідно до пункту 1 Статті 28, Спеціальний трибунал наділений повноваженнями проводити провадження за відсутності особи у двох випадках: 1) Якщо обвинувачений однозначно відмовився від свого права бути присутнім; 2) Якщо було вжито всіх розумних заходів для забезпечення його явки та інформування про наслідки неявки, і цього вимагають "інтереси правосуддя" [1]. Особливої уваги вартує механізм "належного повідомлення", який у випадку з вищим керівництвом РФ набуває специфічного характеру. Оскільки традиційні канали міжнародної правової допомоги можуть бути заблоковані державою-агресором, Статут (підпункт "а" пункту 2 Статті 28) передбачає альтернативні методи: публікацію в засобах масової інформації або повідомлення через дипломатичні канали держави проживання чи громадянства. Подібний підхід застосовувався у наведеній нами вище справі СТЛ *Prosecutor v. Ayyash et al.*, де Суд зобов'язав владу Лівану розповсюдити обвинувальний акт через національні ЗМІ, або на ранніх етапах своєї діяльності подібний підхід застосовував Міжнародний трибунал по колишній Югославії, коли обвинувальні акти зачитувалися публічно в залі суду та широко транслиувалися у ЗМІ.

Для того, щоб гарантувались належні права підозрюваних або обвинувачених згідно ustalених норм міжнародного кримінального процесу, Статут визначив, що з підпунктом "b" пункту 2 Статті 28, якщо обвинувачений не призначає захисника самостійно, такий захисник призначається незалежним Відділом захисту Спеціального трибуналу. Це гарантує, що навіть за порожньої лави підсудних процес

залишатиметься змагальним, а професійний адвокат матиме доступ до матеріалів справи, право допитувати свідків та оскаржувати докази обвинувачення, як це передбачено Статтею 20 Статуту. Навіть за умови, якщо підозрюваний не матиме коштів на оплату послуг Захисника, відповідні витрати покладатимуться на Спеціальний трибунал.

Згідно з відповідною практикою Європейського суду з прав людини, заочний розгляд справи не є порушенням прав людини, якщо засуджена особа має реальну можливість домогтися нового розгляду справи після того, як вона дізнається про провадження (див. справу *Colozza v Italy 1985 p.*) [8], де Суд визнав порушення ст. 6 п. 1 ЄКПЛ. Відображенням цієї важливої гарантії закладений у пункті 3 Статті 28 Статуту Спеціального трибуналу. Згідно з цією нормою, у разі засудження за відсутності обвинуваченого, така особа зберігає безумовне право на повторний розгляд справи (*retrial*) за її фізичної появи перед Спеціальним трибуналом або його залишковим механізмом [1]. Крім того, легітимність процесу підкріплюється функціонуванням залишкового механізму (Стаття 54 Статуту), який зобов'язаний зберігати всі архіви та доказову базу для забезпечення права на перегляд вироку навіть через десятиліття [1]. Це дає нам змогу прийти до наступного висновку:

1) Злочин агресії отримує юридичну оцінку без зволікань, вирoki стають підставою для санкцій та репарацій (Стаття 37 Статуту).

2) За особою залишається право на перегляд рішення у майбутньому, що робить процедуру *in absentia* повністю сумісною з європейською правовою традицією.

Таким чином, Статут Спеціального трибуналу враховує найкращі наробки своїх попередників, при цьому імплементуючи передові міжнародні стандарти у галузі прав людини та належного відправлення правосуддя. Запровадження судових процесів *in absentia* у Статут дозволяє розглядати справи одразу по безпосереднім доказам, які зібрав Офіс Прокурора та ін. допоміжні суб'єкти, при цьому не зтягаючи дорогоцінний час, тим самим гарантуючи невідворотність покарання за найтяжчий міжнародний "злочин агресії".

Список використаних джерел

1. Угода між Україною та Радою Європи про створення Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України. Статут Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України : Угода Україна від 25.06.2025 : станом на 15 лип. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_002-25#Text (дата звернення: 13.03.2026).
2. The Crime of Aggression: A Commentary / edited by Claus Kreß and Stefan Barriga. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 1583 p. (Crime of aggression library).
3. Римський статут міжнародного кримінального суду : Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 : станом на 25 жовт. 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 14.03.2026).
4. The Rome Statute of the International Criminal Court : A Commentary / ed. by O. Triffterer, K. Ambos. 3rd ed. München : C.H. Beck ; Oxford : Hart ; Baden-Baden : Nomos, 2016. 2351 p. ISBN 978-3-406-67018-3
5. Statute of the Special Tribunal for Lebanon : (UN Doc. S/RES/1757). 30 May 2007. URL: https://www.un.org/ru/documents/bylaws/special_tribuna_llebanon.pdf (дата звернення: 20.03.2026).
6. The Special Tribunal for Lebanon : Law and Practice / ed. by A. Al-amuddin, N. N. Jurdi, D. Tolbert. Oxford : Oxford University Press, 2014. 316 p. (Oxford Monographs in International Humanitarian and Criminal Law). ISBN 978-0-19-968745-9
7. Prosecutor v. Ayyash et al. (Decision on Defence Appeals Against Trial Chamber's Decision on Reconsideration of the Trial in Absentia Decision). Case No. STL-11-01/PT/AC/AR126.1. Appeals Chamber, Special Tribunal for Lebanon. 1 November 2012. URL: https://www.worldcourts.com/stl/eng/decisions/2012.11.01_Prosecutor_v_Ayyash_et_al.pdf.
8. *Colozza v. Italy*, Application No. 9024/80, European Court of Human Rights (1985).

Єфіменко Олег В'ячеславович,
аспірант кафедри конституційного та адміністративного
права і процесу
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
прокурор Миколаївської спеціалізованої прокуратури
у сфері оборони Південного регіону, м. Миколаїв

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ ТА ДОСТУПНОСТІ ПРАВОСУДДЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

В умовах повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, запровадження правового режиму воєнного стану суттєво вплинуло на функціонування судової влади. Конституційне право кожного на судовий захист (ст. 55 Конституції України) залишається непорушним, проте його реалізація стикається з численними викликами [1]. Забезпечення безпеки суддів, працівників апаратів судів та інших учасників судового процесу, а також збереження доступності правосуддя стали пріоритетними завданнями, від вирішення яких залежить ефективність усієї судової системи.

Однією з найбільш гострих проблем є забезпечення фізичної безпеки всіх суб'єктів судового процесу. Реальні ризики ракетних ударів, артилерійських обстрілів, диверсійних дій та руйнування будівель судів створюють постійну загрозу життю і здоров'ю суддів, працівників суду та учасників справ. Багато судових установ, особливо в прифронтових регіонах, не оснащені належними укриттями, що унеможливує проведення відкритих судових засідань у безпечних умовах.

Згідно з рекомендаціями Ради суддів України, у разі загрози життю та здоров'ю учасників процесу суди можуть тимчасово припиняти розгляд справ або переходити до дистанційних форм [2]. Однак, на жаль, відсутність сучасних засобів захисту та укриттів у більшості судів залишається системною проблемою, яка вимагає негайного вирішення. Безпека суддів та членів їхніх сімей також потребує посилення ролі Служби судової охорони.

Крім того, воєнний стан призвів до значного обмеження територіальної доступності правосуддя. Тимчасова окупація окремих територій України, евакуація судів, руйнування інфраструктури та ускладнений доступ громадян до суду суттєво ускладнили реалізацію права на судовий захист. Станом на кінець 2025 року підсудність було змінено для 171 суду через неможливість здійснення правосуддя, при цьому 96

судів продовжують перебувати на тимчасово окупованих територіях [3].

Зміна територіальної підсудності регулюється частиною сьомою статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» (у редакції Закону № 2112-IX від 03.03.2022). Відповідно до норми, у разі неможливості здійснення правосуддя з об'єктивних причин (військові дії, окупація тощо) підсудність змінюється за рішенням Вищої ради правосуддя або розпорядженням Голови Верховного Суду [4]. Однак на практиці такий механізм часто призводить до небажаних наслідків.

Яскравим прикладом практичних труднощів, спричинених зміною підсудності в умовах воєнного стану, є кримінальне провадження за фактом вчинення крадіжки, в якому обвинувачений перебуває на тимчасово окупованій території та не з'являється до суду. Справу було скеровано до суду за зміненою підсудністю відповідно до розпорядження Голови Верховного Суду. Провадження відкрито, призначено підготовче судове засідання, проведено судове слідство, проте через сім місяців з'ясувалося, що у зв'язку зі змінами в адміністративно-територіальному устрої справа не підсудна даному суду. Як наслідок, кримінальне провадження було скеровано до іншого суду, де весь процес (підготовче засідання, судове слідство, допит свідків) розпочався спочатку.

Така ситуація не лише суттєво затягує розгляд справи, порушує принцип розумних строків судового розгляду (ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод), але й призводить до втрати доказів, погіршення пам'яті свідків, додаткового психологічного навантаження на потерпілого та підриває довіру громадян до ефективності судової системи.

Значну частку труднощів становить технічна готовність судової системи. Система відеоконференцзв'язку («Судова відеоконференція»), яка використовується як для дистанційної участі сторін, так і для фіксації судового процесу навіть в офлайн-форматі, працює нестабільно. Нерідко судові засідання відкладаються через технічні збої, відсутність стабільного інтернет-з'єднання чи проблеми з обладнанням.

Особливо гостро ця проблема проявляється в прифронтових та окупованих регіонах, де учасники процесу часто не мають технічної можливості підключитися до відеоконференції. Ризики технічної неможливості участі, переривання зв'язку тощо законодавчо покладаються на учасника справи, що не завжди відповідає принципам справедливості та рівності сторін.

Крім того, дистанційне судочинство, хоча й стало важливою альтернативою в умовах війни, потребує подальшого законодавчого

врегулювання, зокрема щодо можливості дистанційної участі не лише сторін, але й суддів та секретарів судових засідань.

Зазначені проблеми призводять до негативних наслідків: порушення розумних строків розгляду справ, збільшення навантаження на суди, які не зазнали евакуації, кадровий дефіцит (через мобілізацію та переміщення), а також зниження загальної ефективності цивільного, адміністративного та кримінального судочинства. У прифронтових регіонах громадяни часто стикаються з неможливістю фізично дістатися до суду, а на окупованих територіях – з повною відсутністю доступу до українського правосуддя.

Міжнародний досвід (зокрема, практика Європейського суду з прав людини) свідчить, що навіть у надзвичайних ситуаціях держава зобов'язана забезпечувати мінімальний рівень доступу до правосуддя та баланс між безпекою і правами людини.

Умови воєнного стану виявили низку системних проблем в організації судової влади України. Серед ключових проблем – забезпечення фізичної безпеки учасників процесу, стабільність механізмів зміни територіальної підсудності, технічна надійність системи відеоконференцз'язку та збереження доступності правосуддя для осіб, які перебувають на тимчасово окупованих територіях.

Для подолання цих викликів необхідно розробити комплексні заходи - інституційні та нормативні, які у найбільш узагальненому вигляді можна звести до таких:

- удосконалення механізмів зміни підсудності з пріоритетом принципу безпеки суду та учасників процесу, а не лише територіальної наближеності;
- забезпечення всіх судових установ сучасними укриттями та засобами захисту, посилення ролі Служби судової охорони;
- модернізація системи відеоконференцз'язку з обов'язковим створенням резервних каналів зв'язку та розширенням можливостей дистанційної участі;
- розробка спеціальних процесуальних норм для розгляду справ за участю осіб з окупованих територій;
- нормативне врегулювання дистанційного судочинства.

Таким чином, ефективна робота судової системи України в умовах воєнного стану та забезпечення доступу до правосуддя можливі за умови поєднання стабільності судової системи, застосування наукових і технологічних досягнень та дотримання основоположних прав людини.

Список використаної літератури

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Рекомендації Ради суддів України щодо роботи судів в умовах воєнного стану (рішення від 24.02.2022 № 9 та від 14.03.2022 № 10). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0023414-22#Text>.
3. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 № 1402-VIII. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 13.04.2026).
4. Вплив російсько-української війни на здійснення правосуддя і ключова практика Верховного Суду: Секретар ВП ВС виступив на вебінарі Українського хабу Європейського інституту права. *Офіційний вебпортал Верховного Суду*. URL: <https://court.gov.ua/press/news/1927683/>.
5. Про внесення зміни до частини сьомої статті 147 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» щодо визначення територіальної підсудності судових справ : Закон України від 03.03.2022 № 2112-IX. *Офіційний вебпортал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2112-20?lang=en#Text> (дата звернення 13.04.2026).
6. Смокович М. І. Здійснення правосуддя в умовах воєнного стану: до питання законодавчих змін. *Вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2022. Вип. 70. С. 450–456.
7. Лазар У. Здійснення правосуддя в умовах війни. *Юридичний вісник*. 2023. № 1. С. 69–73.

Кашипровський М.А.,

студент V курсу Навчально-наукового інституту
післядипломної освіти,
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Каплій О.В.,

к.ю.н., доцентка,

доцентка кафедри конституційного та
адміністративного права і процесу

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
керівниця юридичної клініки «Veritas» юридичного факультету
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

РЕПАТРІАЦІЯ ТА РЕАДАПТАЦІЯ КОМБАТАНТІВ ПІСЛЯ ЗА- ВЕРШЕННЯ АКТИВНИХ БОЙОВИХ ДІЙ: СИНЕРГІЯ МГП ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ВЕТЕРАНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Актуальність обраної теми дослідження зумовлена об'єктивною необхідністю розв'язання безпрецедентних правових та адміністративних викликів, що постали перед Україною внаслідок наймасштабнішого збройного конфлікту на європейському континенті з часів Другої світової війни. Сучасна збройна агресія проти України за інтенсивністю залучення людського ресурсу, тривалістю бойових дій та кількістю задіяних військовослужбовців є катастрофічно великою, що не має аналогів у новітній світовій історії. Така ситуація зумовлює появу значної кількості осіб, які потребують переходу від правового статусу комбатанта до статусу ветерана та демобілізованої особи. У цих умовах державна політика не може обмежуватися лише формальним наданням пільг чи соціальних виплат. Постає гостра потреба в імплементації норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) у національну адміністративну практику через розбудову інституту професійної індивідуальної адвокатури прав захисників. Це вимагає створення стійкої синергії між міжнародними стандартами захисту жертв війни та новими національними стратегіями, де ключовою фігурою виступає фахівець із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб як персоналізований провідник у цивільному житті.

Фундаментом для побудови цієї оновленої системи стали два засадничі документи, ухвалені Кабінетом Міністрів України: Стратегія ветеранської політики на період до 2030 року [4] та Стратегія формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року [5]. Зазначені стратегічні акти впроваджують принципово

нову парадигму взаємодії держави із захисниками, де основним практичним механізмом реалізації прав визначено інститут фахівця із супроводу, діяльність якого нормативно регламентується Постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМУ) № 881 від 02.08.2024 р. [1]. Важливо акцентувати увагу на тому, що ця посада не є аналогом класичного соціального працівника. Вона являє собою інститут професійної правової адвокації, покликаний забезпечити безперервність юридичного статусу особи та гарантувати виконання міжнародних зобов'язань України щодо репатріації та всебічної реадaptaції комбатантів у широкому юридичному та гуманітарному сенсі. Такий підхід дозволяє трансформувати абстрактні норми міжнародних конвенцій у конкретні управлінські рішення на рівні кожної територіальної громади.

Аналізуючи механізми реалізації державної ветеранської політики в умовах інтенсивної збройної агресії, необхідно провести чітку демаркаційну лінію між системою соціального обслуговування населення та спеціалізованим інститутом професійного супроводу захисників. Відповідно до норм Постанови КМУ № 881 від 02.08.2024 р. [1], діяльність фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб за своєю юридичною суттю не є наданням соціальних послуг у класичному розумінні цього терміну. Правова природа даної посади полягає у здійсненні комплексних заходів із супроводу, що фактично становить собою інститут професійної правової адвокації та втілює концепцію «цивільного побратима». Це кваліфікований правовий провідник, який забезпечує ефективну взаємодію між ветераном та державними інституціями, виступаючи гарантом реалізації прав особи у тих випадках, де загальні адміністративні механізми виявляються неефективними, переобтяженими бюрократичними процедурами або не враховують специфіку переходу з військового середовища до цивільного життя. Такий фахівець є автономним суб'єктом, який супроводжує комбатанта в процесі його ресоціалізації, забезпечуючи неухильне дотримання принципу правової визначеності та поваги до людської гідності особи, яка виконала свій конституційний обов'язок.

Юридичним фундаментом такої діяльності на рівні міжнародного права виступають фундаментальні норми МГП. Зокрема, положення Женевської конвенції про поводження з військовополоненими [2] та Женевської конвенції про поліпшення долі поранених і хворих у діючих арміях покладають на державу обов'язок забезпечити не лише належне поводження під час конфлікту, а й подальше відновлення та реадaptaцію осіб, які припинили участь у бойових діях. Стаття 75 Додаткового протоколу I до Женевських конвенцій [3] закріплює фундаментальні гарантії поводження з особами, які перебували під владою сторони

конфлікту, що в контексті національного права трансформується в обов'язок держави забезпечити безпечний, гідний та юридично забезпечений перехід військовослужбовця до цивільного статусу. Фахівець із супроводу в цьому процесі виступає безпосереднім інструментом виконання цих міжнародних зобов'язань України, здійснюючи індивідуальну адвокацію прав на якісну медичну допомогу, реабілітацію, професійну адаптацію та житлове забезпечення.

Синергія МПП та національного стратегічного планування [4; 5] проявляється у тому, що фахівець із супроводу стає реальним «правовим голосом» ветерана в адміністративних правовідносинах. Він не замінює собою органи державної влади чи місцевого самоврядування, проте здійснює моніторинг та контроль за тим, щоб кожне право, гарантоване захиснику міжнародними конвенціями та законами України, було реалізоване не формально, а фактично. Це набуває особливої значущості в умовах прифронтових регіонів, де ветеран після демобілізації опиняється у складному, а інколи й агресивному правовому полі цивільного життя. Таким чином, інститут супроводу є живим механізмом захисту прав людини, що базується на обов'язку держави шанувати внесок кожного захисника та гарантувати йому правовий захист найвищого рівня.

Сучасний збройний конфлікт в Україні, за своєю інтенсивністю та масштабами залучення людського потенціалу, є найбільшим викликом для європейської системи безпеки та правопорядку з часів Другої світової війни. Катастрофічно велика кількість військовослужбовців, які щоденно забезпечують оборону держави, вимагає від органів влади формування принципово нової архітектури поствоєнної адаптації. У цьому контексті досвід Миколаївської області як прифронтового регіону є репрезентативним та стратегічно важливим. Станом на сьогодні у територіальних громадах Миколаївщини вже забезпечено функціонування 72 фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб. Ця цифра свідчить про створення дієвого каркаса «цивільного побратимства», проте вона є лише початковим етапом розгортання системи. Враховуючи, що загальна чисельність ветеранів у регіоні за даними Єдиного державного реєстру є значною і має тенденцію до суттєвого зростання, держава повинна вже сьогодні готувати кадровий та інфраструктурний резерв для забезпечення безперервної адвокації прав кожного захисника після завершення бойових дій.

Ефективність реалізації державної політики у цій сфері безпосередньо залежить від розуміння того, що захист прав комбатантів є не лише внутрішньою справою України, а виконанням фундаментальних обов'язків, що впливають із МПП [2, 3]. Інституціоналізація посади фахівця із супроводу дозволяє трансформувати сухі норми Женевських

конвенцій у життєздатний механізм підтримки людської гідності. Синергія між стратегічним плануванням на рівні Уряду [4, 5] та практичною діяльністю фахівців у громадах створює умови, за яких держава перестає бути лише джерелом бюрократичних процедур і стає активним партнером ветерана у його поверненні до мирного життя. Таким чином, розвиток інституту супроводу є ключовим інструментом забезпечення національної стійкості та правової спадкоємності у поствоєнний період.

Підсумовуючи викладене, слід наголосити, що захист прав комбатантів після завершення активних бойових дій є комплексним міжнародно-правовим обов'язком держави, який реалізується через глибоку інтеграцію норм МПП у національну ветеранську політику. Посада фахівця із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб, що впроваджена на рівні стратегічних документів та нормативних актів Уряду, становить собою унікальний для світової практики інститут професійної правової адвокації, який докорінно відрізняється від системи соціальних послуг. Виступаючи в ролі «цивільного побратима» та правового провідника, такий фахівець гарантує ветерану індивідуальний супровід та захист його прав у відносинах із державою, що є критично важливим в умовах катастрофічно великих масштабів сучасного конфлікту. Подальший розвиток цього інституту, особливо в таких регіонах як Миколаївщина, є безальтернативним шляхом до розбудови справедливої системи повернення захисників до цивільного життя, де кожна норма права стає реальним інструментом захисту людської гідності та забезпечення соціальної стабільності держави.

Список використаних джерел

1. Деякі питання забезпечення діяльності фахівців із супроводу ветеранів війни та демобілізованих осіб: постанова Кабінету Міністрів України від 02 серп. 2024 р. № 881. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/881-2024-п> (дата звернення: 06.04.2026).

2. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими від 12 серпня 1949 року: Міжнародний документ від 12.08.1949. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153 (дата звернення: 06.04.2026).

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року : Міжнародний документ від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199 (дата звернення: 06.04.2026).

4. Про схвалення Стратегії ветеранської політики на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2024-2027 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 листоп. 2024 р. № 1209-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1209-2024-p> (дата звернення: 06.04.2026).

5. Про схвалення Стратегії формування системи повернення з військової служби до цивільного життя на період до 2033 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках: розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 груд. 2024 р. № 1350-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1350-2024-p> (дата звернення: 06.04.2026).

УДК 340.12

Кидюк Марина Володимирівна,
студентка V курсу

Юридичного факультету
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
м. Миколаїв

Науковий керівник: *Валецька Оксана Валеріївна,*
к.ю.н, доцент кафедри історії та теорії держави і права
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м. Миколаїв

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ПРАЦЮ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах внутрішньої міграції, спричиненої повномасштабною війною, питання забезпечення соціально-економічних прав, одним з яких є право на працю, внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набуває особливої актуальності та є одним із ключових прав людини, яке забезпечує можливість самореалізації. Реалізація цього права пов'язана з низкою труднощів, зокрема адаптацією до нового місця проживання, доступом до ринку праці та забезпеченням належних, не дискримінаційних умов працевлаштування.

Насамперед, важливо зазначити, що право на працю гарантоване статтею 43 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується. Основні засади реалізації цього права закріплені також у Кодексі законів про працю України, якщо говорити про не дискримінаційні підходи до працевлаштування,

зокрема, ВПО то йдеться про ст. 2-1 КЗпП, яка передбачає рівність трудових прав всіх громадян та ст. 5-1 КЗпП, де йдеться про встановлення гарантій забезпечення права на працю, які стосуються, звісно, і внутрішньо переміщених осіб. Також, це регламентує ч. 1 ст. 7 Закону України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб», для взятій на облік ВПО реалізація, зокрема, права на зайнятість здійснюється відповідно до законодавства України [1-3].

Сьогодні потреби ВПО охоплюють широкий спектр, але серед професійних потреб найбільш актуальною є робота за фахом. З точки зору влади та громадських організацій саме працевлаштування ВПО є найгострішою проблемою. За час повномасштабної війни на Львівщині, наприклад, було офіційно працевлаштовано дуже малу кількість ВПО (12% із усіх, які звернулися) і така ситуація притаманна практично усім областям де проживає найбільша кількість ВПО. Це пов'язано, з одного боку, з браком вакансій, а з іншого, більшість розглядають своє перебування в інших регіонах як тимчасове, тому взагалі не шукають роботу, або не мають можливості працювати через потребу догляду за дітьми [4, с. 19, с. 21].

Влада не пропонує спеціальних механізмів для задоволення професійних потреб ВПО, використовуючи класичні інструменти, як-от роботу центрів зайнятості. Є окремі ініціативи з перекваліфікації та навчання ВПО, проте їх недостатньо і вони не мають системного характеру. З соціологічного опитування для 75% респондентів відбулись зміни в їхній зайнятості з початку повномасштабного вторгнення. Основною причиною не працевлаштування респондентки назвали неможливість забезпечення догляду за дітьми на час роботи, оскільки у місці тимчасового проживання дитячі садочки відсутні або не працюють, а навчання відбувається в онлайн режимі і потребує батьківського супроводу. Серед причин також зазначали відсутність вакантних місць або роботи за фахом, віддаленість роботи від місця проживання. Також з труднощами з працевлаштуванням зіштовхнулися зацікавлені в ньому особи з інвалідністю, адже серед вакансій переважають ті, що вимагають фізичної витривалості і не під силу людям цієї категорії. Особи з інвалідністю готові працювати з документацією чи виконувати роботу на комп'ютері, але таких вакансій бракує [4, с. 19-20].

До того ж, частою причиною відмови роботодавців у працевлаштуванні ВПО є те, що вони не звільнені з минулого місця роботи. Адже працівник міг евакуюватися з місцевості, яка була певний час окупована, або переїхав через близькість ведення бойових дій та не зміг або не встиг оформити звільнення з роботи. А коли звертається до потенційного роботодавця, то отримує відмову, тому що є факт того, що

працівник не звільнений з минулого місяця роботи. Але цій проблемі є вирішення, адже трудовий договір можна розірвати дистанційно вже після виїзду з небезпечних територій [5].

Для цього варто звернутися до центру зайнятості за місцем нового проживання, написати відповідну заяву, за визначеною формою, після цього центр зайнятості надішле повідомлення про це: колишньому роботодавцеві; територіальному органу Пенсійного фонду України; територіальному органу Державної податкової служби. А датою припинення трудового договору вважатиметься наступний після подання заяви день, після цього особа отримує статус безробітного, але потім зможе влаштуватися на роботу, адже такої перешкоди як офіційне працевлаштування на попередній роботі вже не буде. З такого роду ситуаціями вже є відповідна судова практика, яка демонструє дієвість такого механізму. Наприклад, у Постанові Рівненського апеляційного суду від 18.03.2025 року у справі № 569/19205/24 (провадження № 22-ц/4815/349/25), де суд залишив без змін рішення суду першої інстанції про встановлення факту припинення трудових відносин між ВПО та роботодавцем. Суд встановив, що позивачка, евакуйованись із Запоріжжя до Рівного у зв'язку з бойовими діями, подала заяву про звільнення за власним бажанням через центр зайнятості відповідно до Законів «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» та «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб». Центр зайнятості повідомив роботодавця про заяву працівниці, що підтверджується електронними доказами, які відповідач не спростував. Суд дійшов висновку, що процедура припинення трудового договору була дотримана, тому трудові відносини між сторонами вважаються фактично припиненими [6].

Крім того, відповідно до ч. 2 ст. 21 КЗпП є опція укладення трудового договору одночасно на декількох підприємствах, яку роботодавців часто ігнорують і не беруть ВПО [7, с. 85]. Вагомою перешкодою для працевлаштування ВПО може бути відсутність необхідних для цього документів, зокрема паперової трудової книжки. З 2021 року були запроваджені електронні трудові книжки та передбачено можливість подання даних про трудову діяльність із реєстру застрахованих осіб, що передбачає ст. 24 КЗпП і відповідно більше немає обов'язку подавати саме паперову трудову книжку. Проте роботодавці всупереч законодавству часто вимагають тільки паперову трудову книжку, що теж суттєво обмежує можливість працевлаштування для ВПО. А щодо інших документів, які люди могли втратити під час евакуації або внаслідок бойових дій органи влади тільки напрацьовують механізми відновлення документів за спрощеними процедурами [5].

Тож, реалізація права на працю ВПО в Україні є складним і багатогранним питанням, що потребує належного правового та організаційного забезпечення. Незважаючи на наявність нормативно-правових гарантій, передбачених Конституцією України, Кодексом законів про працю України та спеціальним законодавством щодо захисту прав внутрішньо переміщених осіб, на практиці ця категорія населення стикається з низкою проблем, зокрема труднощами працевлаштування, необхідністю підтвердження трудових відносин, адаптацією до нового ринку праці та забезпеченням реалізації соціально-трудова гарантій.

Список використаних джерел

1. Конституція України: від 28.06.1996 № 254к/96-ВР: станом на 01 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.03.2026).

2. Кодекс законів про працю України: від 10.12.1971 № 322-VIII: станом на 01 січ. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-08#Text> (дата звернення 14.03.2026).

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII: станом на 04 квітня 2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 14.03.2026).

4. Андрусевич А., Андрусевич Н., Козак З., Мішук З. Повернутись додому: Експрес-картування потреб та очікувань ВПО у Львівській області. Аналітична записка. Ресурсно-аналітичний центр. Львів: «Суспільство і довкілля», 2022. 38 с. URL: <https://rac.org.ua/wp-content/uploads/2024/03/racse-displaced-persons-needs-lviv-region-ukr.pdf> (дата звернення 14.03.2026).

5. Реалізація права на працю внутрішньо переміщеними особами: аналіз основних викликів. *Юридична газета*. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/trudove-pravo/realizaciya-prava-na-pracyu-vnutrishno-peremishchenimi-osobami-analiz-osnovnih-viklikiv.html#:~:text=%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D1%82%D0%B8%D1%82%D1%83%D1%86%D1%96%D1%8F%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%B3%D0%B0%D1%80%D0%B0%D0%BD%D1%82%D1%83%D1%94%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8E%20%D0%BA%D0%BE%D0%B6%D0%BD%D0%BE%D0%BC%D1%83,%D1%81%D0%B2%D0%BE%D1%94%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8E%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D>

0%BC%D1%83%20%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%86%D1%96 (дата звернення 15.03.2026).

6. Справа № 569/19205/24 від 18.03.2025. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126083401> (дата звернення 15.03.2026).

7. Русаль Л.М. Особливості забезпечення права на працю внутрішньо переміщених осіб (ВПО) під час війни в Україні. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2024. № 1. С. 83-86. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/299675/292202#:~:text=%D0%9E%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%96%20%D0%B7%D0%B0%D0%B1%D0%B5%D0%B7%D0%BF%D0%B5%D1%87%D0%B5%D0%BD%D0%BD%D1%8F%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%B0%20%D0%BD%D0%B0%20%D0%BF%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%8E%20%D0%B2%D0%BD%D1%83%D1%82%D1%80%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8C%D0%BE%20%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%BC%D1%96%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D1%85,%D1%87%D0%B0%D1%81%20%D0%B2%D1%96%D0%B9%D0%BD%D0%B8%20%D0%B2%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96%2C%20%D1%89%D0%BE%20%D0%BF%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B5%D0%B1%D1%83%D1%94%20%D0%BE%D1%81%D0%BE%D0%B1%D0%BB%D0%B8%D0%B2%D0%BE%D0%B3%D0%BE>

Кондрат Людмила Геннадіївна,
аспірантка кафедри конституційного і адміністративного права
Державне некомерційне підприємство
«Державний університет «Київський авіаційний інститут»,
м. Київ

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У світовій практиці можна виділити кілька основних підходів до організації недержавних пенсійних механізмів. Зокрема, до них належать англосаксонська модель, характерна для таких країн, як Велика Британія, США та Канада; середземноморська, що сформувалася в Італії та Іспанії; соціально-європейська модель, поширена у Німеччині, Нідерландах і Швеції; а також центральноєвропейська, яка властива державам, що здійснили трансформацію пенсійних систем після переходу до ринкової економіки, зокрема Польщі, Чехії, Угорщині та Словаччині. Незважаючи на інституційні відмінності, усі зазначені моделі об'єднує спільна концепція, а саме поєднання державних механізмів пенсійного забезпечення з недержавними інститутами та поступове посилення ролі накопичувальних елементів у структурі пенсійних доходів [1].

Однією з найбільш ефективних у світовій практиці вважається модель, що функціонує у Нідерландах. У цій країні понад дев'яносто відсотків економічно активного населення залучено до корпоративних пенсійних програм. Провідну роль у системі відіграють професійні пенсійні фонди, які створюються на рівні окремих галузей або великих підприємств. Особливістю цієї системи є укладання колективних угод між роботодавцями та працівниками, відповідно до яких участь у пенсійних програмах стає обов'язковою для всіх представників певної галузі. Завдяки цьому в країні забезпечується високий рівень заміщення трудових доходів пенсійними виплатами, який у середньому становить близько 75–80 %. Окремі елементи цієї моделі можуть бути використані й в Україні, зокрема під час формування професійних програм для працівників, зайнятих на роботах із шкідливими або важкими умовами праці [2].

У Сполучених Штатах Америки система недержавного пенсійного забезпечення розвивається переважно через корпоративні програми та індивідуальні накопичувальні рахунки, зокрема відомі програми типу 401(k). Їх характерною рисою є значна свобода учасників щодо вибору інвестиційної стратегії управління власними пенсійними накопиченнями. Крім того, держава стимулює розвиток таких програм через

систему податкових пільг, що надаються як роботодавцям, так і громадянам. Для України корисним може бути застосування подібних механізмів, зокрема шляхом розширення системи індивідуальних пенсійних рахунків та запровадження механізму так званих відкладених доходів, коли певна частка заробітної плати автоматично спрямовується на формування пенсійних накопичень [3].

Особливий інтерес для України становить досвід Польщі, оскільки реформування пенсійної системи в цій країні відбувалося в умовах, подібних до українських. Польська модель передбачає поєднання обов'язкового солідарного рівня із розвинутою системою добровільних накопичувальних програм третього рівня, до яких належать індивідуальні пенсійні рахунки (IKE та IKZE). Важливим фактором розвитку цієї системи стала активна участь роботодавців, а також проведення масштабних інформаційних кампаній, спрямованих на підвищення довіри громадян до накопичувальних механізмів. Крім того, у Польщі функціонує система корпоративних програм РПК, у межах якої внески здійснюються як роботодавці, так і працівники [3]. Для України цей підхід може бути корисним з точки зору формування механізму спільної відповідальності сторін трудових відносин за майбутнє пенсійне забезпечення працівників.

У Німеччині значна увага приділяється розвитку професійних та корпоративних пенсійних програм. Держава активно підтримує участь роботодавців у таких схемах, застосовуючи систему податкових стимулів. Це сприяє більш активному залученню підприємств до формування додаткових пенсійних гарантій для працівників [3]. Використання подібного підходу в Україні могло б позитивно вплинути на процес детінізації ринку праці та підвищити рівень соціальної відповідальності бізнесу.

У Швеції сформовано модель, що поєднує ефективну державну систему пенсійного забезпечення із розвиненим приватним сектором. Значна частина майбутніх пенсійних виплат формується через індивідуальні інвестиційні рахунки громадян. Однією з ключових характеристик цієї системи є високий рівень цифровізації. Більшість операцій, пов'язаних із пенсійними накопиченнями, включаючи доступ до звітності та інформації про стан рахунків, здійснюється в електронному форматі [3]. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості функціонування системи та зміцненню довіри громадян. Для України розвиток цифрової інфраструктури також може стати важливим фактором розширення системи недержавного пенсійного забезпечення.

Окремо слід згадати досвід Чилі, яка стала першою державою, що повністю перейшла від солідарної моделі до накопичувальної системи пенсійного забезпечення. Хоча цей підхід мав низку позитивних

результатів, він також зазнав критики через недостатній рівень соціального захисту окремих груп населення та недосконалість механізмів державного контролю за діяльністю приватних фондів. Водночас цей приклад демонструє, що приватний сектор може відігравати значну роль у формуванні пенсійних доходів [4]. Для України важливо врахувати як позитивні, так і негативні аспекти чилійського досвіду з метою уникнення надмірної приватизації пенсійної системи без належних соціальних гарантій.

Аналіз міжнародної практики дозволяє сформулювати низку узагальнених висновків. Передусім ефективне функціонування системи недержавного пенсійного забезпечення можливе лише за умови високого рівня довіри громадян до фінансових інституцій, що потребує прозорості їх діяльності, належного державного регулювання та ефективного механізму захисту прав учасників. Другим важливим фактором є застосування податкових стимулів, які мотивують громадян і роботодавців брати участь у накопичувальних програмах. Третім елементом виступає активна роль роботодавців, оскільки саме корпоративні програми дозволяють забезпечити широке охоплення населення системою додаткового пенсійного забезпечення. Нарешті, значну роль відіграє розвиток цифрових технологій, які спрощують доступ громадян до фінансових сервісів і підвищують рівень прозорості системи.

Список використаних джерел

1. Pension funds (supervision). URL: https://www.dnb.nl/en/statistics/dashboards/pensions/?utm_source.
2. The Netherlands. Key characteristics of the pension funds market. URL: https://ec.europa.eu/finance/docs/policy/191216-insurers-pension-funds-investments-in-equity/pension-funds/factsheet-netherlands_en.pdf?utm_source.
3. Pension markets in focus. Preliminary 2024 data - June 2025. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/topics/policy-sub-issues/asset-backed-pensions/PMF%202025%20-%20Preliminary%202024.pdf?utm_source.
4. Pension Reform in Chile Revisited: What Has Been Learned? OECD74 Social, Employment and Migration Working Papers No. 86. URL: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2009/04/pension-reform-in-chile-revisited_g17a1cc8/224473276417.pdf?utm_source.

Личак Анастасія Андріївна,
Здобувачка ОС «Магістр»
Державний торговельно-економічний університет
м. Київ
Науковий керівник: *Зверєва Катерина Сергіївна,*
PhD з міжнародного права,
старший викладач кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права

ЮРИДИЧНА ПРИРОДА «ЦИФРОВОГО КОНОСАМЕНТА» В МОРСЬКИХ ПЕРЕВЕЗЕННЯХ

Трансформація сучасної морської логістики зумовлює необхідність переосмислення класичних інститутів приватного права крізь призму цифрових публічно-правових вимог. Центральним об'єктом правових досліджень сьогодні є цифровий коносамент (eB/L), який виступає не просто електронною копією паперового документа, а складною динамічною системою передачі прав.

Юридична природа коносамента історично базується на його триєдиній функції: розписки перевізника, доказу договору та товаророзпорядчого документа. У площині приватного права ключовим викликом цифровізації є відтворення «титольної» функції. На відміну від звичайної накладної, коносамент дозволяє передавати право власності на товар, що перебуває в морі. Традиційно це досягалось через фізичне володіння унікальним паперовим бланком. В електронному середовищі виникає ризик «подвійної передачі». Для вирішення цієї проблеми технологія блокчейн пропонує концепцію «виключного контролю». Наприклад, на платформі Wave або CargoX коносамент існує як унікальний токен: той, хто володіє приватним криптографічним ключем, юридично вважається «держателем» документа. Це відповідає принципам Типового закону ЮНСІТРАЛ про електронні передавані записи 2017 року, де поняття «володіння» замінюється технологічно нейтральним терміном «контроль» [6].

У площині публічного права впровадження eB/L кардинально змінює взаємодію бізнесу з державою. Митні органи, органи портового контролю та податкові служби зацікавлені в автентичності транспортних даних. Паперові коносаменти часто стають об'єктом маніпуляцій для зниження митної вартості або фінансування тероризму. Цифровий коносамент дозволяє публічним органам верифікувати походження вантажу в реальному часі. Прикладом успішного поєднання приватного та

публічного є Закон Великої Британії про електронні торговельні документи 2023 року. Цей акт на рівні публічного законодавства визнав, що електронний запис може бути об'єктом володіння так само як і фізична річ. Це дало правову впевненість приватним банкам приймати цифрові коносаменти як заставу під акредитиви, що раніше було неможливим через консерватизм судової практики [3].

Логістична складова цифрового коносамента реалізується через механізм смарт-контрактів. Уявімо ситуацію: судно прибуває до порту Одеси чи Роттердама. У паперовій моделі вантажовласник має фізично передати папери агенту, що займає дні. У цифровій моделі, як тільки IoT-датчик на контейнері фіксує перетин геозони порту, смарт-контракт автоматично перевіряє оплату та передає «контроль» над цифровим коносаментом від продавця до покупця. Такий підхід був протестований у проєкті TradeLens, де швидкість обробки документів зросла на 40%, а адміністративні витрати скоротилися на чверть. Проте закриття TradeLens у 2023 році підкреслило ще одну проблему публічного права — необхідність створення не приватних, а відкритих державних або міжнародних стандартів інтеоперабельності [5].

Однією з найбільш гострих приватно-правових проблем залишається «фрагментація екосистем». На сьогодні ринок eB/L поділений між закритими платформами, кожна з яких працює за власним багатостороннім договором. Якщо вантажовідправник використовує одну систему, а банк отримувача — іншу, виникає юридична несумісність. Прикладом вирішення цієї проблеми є діяльність Асоціації цифрових контейнерних перевезень. На правовому рівні рішенням є впровадження «interoperability clauses» у договори перевезення, які зобов'язують сторони визнавати цифрові записи незалежно від обраної платформи, за умови її відповідності стандартам ITFA. Це дозволяє перетворити закриту систему на відкриту інфраструктуру, подібну до протоколів електронної пошти.

Окремої уваги потребує проблема розподілу відповідальності за кіберризик. У класичному праві перевізник відповідає за «мореплавність» судна, але в цифрову еру виникає поняття «цифрової мореплавності» — здатності IT-систем судна та перевізника протистояти хакерським атакам. Шлях до вирішення полягає в оновленні правил Міжнародної групи клубів взаємного страхування, які вже починають включати «кібер-застереження» у стандартне покриття. На рівні публічного права рішенням є встановлення державних стандартів сертифікації блокейн-вузлів, що гарантує юридичну силу запису лише в тих системах, які пройшли державний аудит безпеки. [1].

Нарешті, суттєвою перешкодою є правовий консерватизм щодо «зворотної матеріалізації». У логістиці часто виникає потреба змінити порт призначення в процесі перевезення, що може вимагати переходу з цифрової форми на паперову. Процес «гасіння» цифрового запису та друку паперового оригіналу є юридично небезпечним, оскільки створює ризик існування двох «оригіналів» одночасно. Механізмом вирішення є чітка імплементація Статті 18 Типового закону MLETR, яка детально регламентує процедуру конвертації. Платформи, як-от TradeGo, впроваджують алгоритм «спалювання токена», де паперовий документ автоматично генерується лише після того, як блокчейн-мережа підтвердила безповоротне видалення цифрового запису, що забезпечує безперервність титулу вантажу без ризику дублювання прав [2].

Для сучасної української правової науки та практики дослідження дуалістичної природи цифрового коносаменту є критичною передумовою відновлення та модернізації морської логістики в поствоєнний період. Приватний аспект цієї проблеми вимагає невідкладної імплантації норм щодо «електронних передаваних записів» у Кодекс торговельного мореплавства України. Чинна редакція КТМ (зокрема ст. 153–158) оперує традиційною концепцією паперового документа, що створює правовий вакуум: без прямого визнання електронного запису титульним документом українські суди та банки не мають законних підстав розглядати блокчейн-токен як еквівалент права власності на вантаж. Легітимізація eV/L у приватному праві дозволить вітчизняним експортерам інтегруватися в глобальні платформи, забезпечуючи миттєву передачу прав на товар без фізичної пересилки паперів, що критично важливо для швидкоплинних ринків зернових та металопродукції.

З іншого боку, публічний аспект проблеми зосереджений у площині Митного кодексу України та супровідних нормативно-правових актів Кабінету Міністрів. Для того, щоб цифрова логістика запрацювала, необхідно запровадити механізм автоматичного визнання блокчейн-записів як первинних документів при здійсненні митного контролю та оформленні вантажів у портах. Створення національного «цифрового вузла», інтегрованого з митною системою «Єдине вікно», дозволило б державному органу публічної влади виступати верифікатором блокчейн-транзакцій, що нівелює ризики податкового шахрайства та підробки документів.

Міжнародний досвід, зокрема Сінгапуру, який, наочно демонструє, що фрагментарні зміни лише в одній галузі права не дають бажаного ефекту. Сінгапурська модель успішна саме завдяки синергії: приватне право визнало електронний контроль еквівалентом володіння, а публічне право створило стандартизоване цифрове середовище для всіх

учасників ринку [4]. Для України такий шлях означає необхідність комплексного реформування: лише за умови єдності приватного визнання прав сторін та публічного нагляду за безпекою даних цифрова логістика перетвориться з експериментального інструменту на фундамент економічної стійкості морської держави.

Отже, юридична природа цифрового коносаменту — це не просто «файл», а складний юридичний вузол, де приватна воля сторін захищається публічною силою криптографічного доказу та державного закону. Еволюція коносаменту від паперу до блокчейну демонструє конвергенцію приватного та публічного права. Цифровий титул стає фундаментом для побудови прозорої світової логістики, де безпека публічних реєстрів гарантує непорушність приватних прав власності, забезпечуючи безпрецедентну швидкість обігу товарів та капіталу.

Список використаних джерел

1. Яровий В. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЦИФРОВІЗАЦІЇ КОНТЕЙНЕРНИХ ПЕРЕВЕЗЕНЬ. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-136>
2. Adopting Electronic Bills of Lading: Successes, Challenges, and Critical Questions. *UNESCAP*. 2025. URL: <https://www.unescap.org/kp/2025/adopting-electronic-bills-lading-successes-challenges-and-critical-questions>
3. British Nationality (Regularisation of Past Practice) Act 2023. *Legislation.gov.uk*. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/27/enacted>
4. Electronic Transactions Act amended to boost trade - Infocomm Media Development Authority. *Infocomm Media Development Authority*. URL: <https://www.imda.gov.sg/resources/press-releases-factsheets-and-speeches/press-releases/2021/electronic-transactions-act-amended-to-facilitate-electronic-transactions-providing-convenience-and-strengthening-singapores-trade-competitiveness>
5. TradeLens | Cross-Border Paperless Trade Database. *Cross-Border Paperless Trade Database*. URL: <https://www.digitalizetrade.org/projects/tradelens>
6. UNCITRAL Model Law on Electronic Transferable Records. *United Nations*. 2017. URL: https://uncitral.un.org/en/texts/ecommerce/model-law/electronic_transferable_records

Орлов М. М.,
аспірант напрямку Д8 “Право” ЧНУ імені Петра Могили,
головний державний інспектор сектору митного оформлення №1
митного поста “Первомайськ” Південної митниці,
Науковий керівник: *Блага А. Б.,*
д.ю.н., доцент, завідувач кафедри
цивільного та кримінального права і процесу
ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв.

МИТНО-ПРАВОВА ПРОТИДІЯ ПЕРЕМІЩЕННЮ ПСИХОАКТИВНИХ РЕЧОВИН ПОШТОВИМИ ТА ЕКСПРЕС-КАНАЛАМИ

Воєнний стан зробив міжнародні поштові та експрес-відправлення одним із найбільш зручних каналів переміщення невеликих партій психоактивних речовин, замаскованих під лікарські засоби, харчові продукти або інші побутові вкладення. Для проблематики недопущення потрапляння таких речовин у середовище військовослужбовців цей канал є особливо небезпечним через його латентність, дрібносерійність і відносну простоту віддаленого управління поставкою. За офіційними даними Державної митної служби України, лише з 1 січня по 31 серпня 2025 року митні органи зафіксували 804 випадки порушення митних правил під час переміщення товарів у міжнародних поштових та експрес-відправленнях, з них 542 факти за статтею 473 Митного кодексу України (далі – МК), 186 фактів за статтею 483 МК, а також 512 випадків із ознаками кримінальних правопорушень [1].

З метою захисту митних інтересів та забезпечення митної безпеки України, МК окремо врегульовується поштовий та експрес-канал відправлень. Так, їх визначення дається у п. 31 і п.32 ч.1 ст. 4 МК; ст. 233 МК, закріплюючи загальні правила переміщення (пересилання) міжнародних поштових та експрес-відправлень через митний кордон України, пов’язує пропуск вантажу експрес-перевізника з поданням загальної декларації прибуття та митної декларації (ч.3); ч.2 ст. 235 МК забороняє розпорядження товарами, на пересилання яких встановлено заборони або обмеження; ч.1 ст. 236 МК вимагає письмового декларування інших товарів; ч.1 і ч.2 ст. 237 МК визначають спеціальний порядок митного контролю таких відправлень [2]. Відповідно до зазначених норм, для митної оцінки ключовими є не найменування вкладення, зазначене відправником, а фактичний склад речовини, спосіб пакування, маршрут, форма декларування і правовий режим конкретного товару.

С. Сорока обґрунтовано підкреслює, що саме митний контроль часто стає первинною точкою виявлення ознак контрабанди за статтею 305 ККУ, а тому для подальшої кваліфікації визначальними є належне вилучення предмета, фіксація способу приховування та документування маршруту переміщення [3, с. 190-196]. У цьому аспекті ч.1 ст. 305 ККУ має для митного блоку кваліфікаційне значення, оскільки відмежовує пересилання забороненого товару у поштовому каналі від контрабанди як переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю [4]. Водночас ч.1 ст. 473 МК охоплює пересилання у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання, а ч.1 ст. 483 МК – переміщення або дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон з приховуванням від митного контролю. Додатково ч.5 ст. 338 МК допускає огляд або переогляд за наявності достатніх підстав вважати, що переміщення здійснюється поза митним контролем або з приховуванням [2; 4].

Ефективна протидія у цій сфері не може спиратися лише на фізичний огляд відправлень. Так, В. Прокопенко, М. Григорчук та О. Мельник, аналізуючи правові засади митного управління ризиками в Європейському Союзі, обґрунтовують пріоритет аналітичної моделі контролю, що ґрунтується на попередньому аналізі ризиків, цифрових даних і міжвідомчому обміні інформацією [5, с. 25-35]. У близькому руслі С. Каркліна-Адміне, А. Цевверс, А. Коваленко та А. Аузіньш доводять необхідність інтеграції інформаційних ресурсів, типологій шахрайства, оцінки маршрутів і поведінкових індикаторів у сучасному митному управлінні ризиками [6]. А. Раймонді, Ж. Шопін, С. Канеппеле та інші автори безпосередньо показують, що поштові сервіси стали окремим криміногенним середовищем для переміщення наркотиків завдяки дисперсності відправлень і складності суцільного огляду [7]. Для України це означає необхідність окремих профілів ризику саме для фармацевтичних вкладень, дрібних міжнародних пересилань, повторюваних відправників і вкладень з ознаками вторинного перепакування.

Не менш важливим є інформаційний компонент. Так, Д. Овсянюк та О. Устименко переконливо доводять, що протидія транскордонному наркотрафіку прямо залежить від якості та швидкості обміну інформацією між національними органами та іноземними партнерами [8, с. 181-216]. У національному вимірі це кореспондує з частинами четвертою – шостою ст. 334 МК України, які дозволяють митним органам отримувати відомості від правоохоронних та інших контролюючих органів, а також

зберігати документи й електронні дані, подані для митних формальностей, не менш як протягом 1095 днів [2]. Отже, митний контроль у цій сфері повинен функціонувати як частина єдиного ланцюга «митниця - поштовий оператор або експрес-перевізник – прикордонний орган – СБУ – Національна поліція – експертна установа».

Судова практика судів першої інстанції наочно показує, що одна й та сама фактична реальність може отримувати різні юридичні наслідки залежно від способу переміщення і рівня доведеності приховування. Постановою Солом'янського районного суду міста Києва від 21.07.2023 у справі № 760/15341/23 розглянуто пересилання з Ізраїлю до України міжнародного поштового відправлення, у якому митний огляд виявив таблетки з кодеїном, лоразепамом та лідокаїном; правову оцінку надано за ст. 473 МК саме як пересиланню товарів, заборонених до такого пересилання [9]. Аналогічно в постанові цього ж суду від 11.04.2025 у справі № 760/8740/25 під час огляду міжнародного поштового відправлення було виявлено таблетки «Logivan», а висновок СЛЕД Держмитслужби підтвердив наявність лоразепаму як психотропної речовини; вирішальним знову став саме канал пересилання і спеціальна заборона, покладена в основу ст. 473 МК [10].

Інший вимір проблеми демонструють вироки за ст. 305 КК. Вироком Жовківського районного суду Львівської області від 04.07.2024 у справі № 444/2084/24 встановлено незаконне переміщення через пункт пропуску «Рава-Руська» Львівської митниці прекурсору псевдоефедрину, прихованого серед одягу та продуктів харчування і замаскованого під фабричні упаковки харчових продуктів; саме доказаний спосіб приховування зумовив кваліфікацію за ч.3 ст. 305 КК [11]. Вироком Броварського міськрайонного суду Київської області від 31.01.2024 у справі № 359/740/22 встановлено приховування кокаїну в коробці з цукерками «ROSHEN» під час проходження митного контролю у зоні «Відліт» терміналу D ДП МА «Бориспіль»; у фактичному плані значення мав і вибір «зеленого коридору», що супроводжував неправдиве заявлення відсутності заборонених товарів [12]. Вироком Галицького районного суду м. Львова від 28.06.2023 у справі № 461/3328/23 підтверджено переміщення через митний кордон особливо небезпечних психотропних речовин МДМА та ЛСД, поміщених замість солодощів у пакування і прихованих у валізі; судова оцінка знову була побудована навколо способу приховування від митного контролю [13].

Отже, митно-правова протидія переміщенню психоактивних речовин поштовими та експрес-каналами має будуватися на чіткому розмежуванні ст. 473 МК, ст. 483 МК та ст. 305 ККУ, на використанні ризикорієнтованого контролю і на швидкому перетворенні митної інформації

на придатний доказовий матеріал. Для недопущення потрапляння таких речовин до середовища військовослужбовців пріоритетом має стати саме митно-правовий напрямок протидії: окремі ризикові профілі для фармацевтичних та змішаних вкладень, методичне уніфікування реагування митниць на психотропні та прекурсорні вкладення, оперативне залучення СЛЕД Держмитслужби, а також активніше використання інструментів контрольованої поставки і переміщення під негласним контролем, передбачених ч.1 і ч.2 ст. 456 МК та ст. 457 МК.

Список використаних джерел

1. Державна митна служба України. Незаконне переміщення товарів поштою: за 8 місяців 2025 року митники виявили понад 1 300 правопорушень. 26 верес. 2025. URL: <https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/nezakonne-peremishchennia-tovariv-poshtoiu-za-8-misiatsiv-2025-roku-mitniki-viiavili-ponad-1-300-pravoporushen-2441> (дата звернення: 05.04.2026).

2. Митний кодекс України: Кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 05.04.2026).

3. Сорока С. Особливості досудового розслідування контрабанди наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: Юридичні науки. 2024. Т. 11. № 2 (42). С. 190-196. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2024.42.190>.

4. Кримінальний кодекс України: Кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення: 05.04.2026).

5. Prokopenko V., Hryhorchuk M., Melnyk O. Legal foundations of customs risk management in the EU. *Ius Modernum*. 2025. Vol. 139. No. 2. P. 25-35. DOI: [https://doi.org/10.31617/3.2025\(139\)10](https://doi.org/10.31617/3.2025(139)10).

6. Karklina-Admine S., Cevers A., Kovalenko A., Auzins A. Challenges for Customs Risk Management Today: A Literature Review. *Journal of Risk and Financial Management*. 2024. Vol. 17. No. 8. Article 321. DOI: <https://doi.org/10.3390/jrfm17080321>.

7. Raimondi A., Chopin J., Caneppele S., Mannisto T., Hameri A.-P., Hintsu J. Illicit Drug Trafficking via Postal Services: A Scoping Review of Economic-Criminological Context and Estimation Methods. *Journal of Economic Criminology*. 2025. Vol. 7. Article 100140. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.jeconc.2025.100140>.

8. Ovsianiuk D., Ustylenko O. Exchange of Information as a Form of International Cooperation in Combating Drug Trafficking. *Novum Jus*. 2024.

Vol. 18. No. 1. P. 181-216. DOI:
<https://doi.org/10.14718/NovumJus.2024.18.1.7>.

9. Постанова Солом'янського районного суду міста Києва від 21.07.2023 у справі № 760/15341/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/112372880> (дата звернення: 05.04.2026).

10. Постанова Солом'янського районного суду міста Києва від 11.04.2025 у справі № 760/8740/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129037549> (дата звернення: 05.04.2026).

11. Вирок Жовківського районного суду Львівської області від 04.07.2024 у справі № 444/2084/24. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120163501> (дата звернення: 05.04.2026).

12. Вирок Броварського міськрайонного суду Київської області від 31.01.2024 у справі № 359/740/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/116700276> (дата звернення: 05.04.2026).

13. Вирок Галицького районного суду м. Львова від 28.06.2023 у справі № 461/3328/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111857245> (дата звернення: 05.04.2026).

УДК 347(477)+341.3](043.2)

Поважна В.М.,

студентка V курсу Навчально-наукового інституту
післядипломної освіти,

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

Каплій О.В.,

к.ю.н., доцентка, доцентка кафедри конституційного та адміністративного права і процесу,

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЗАХИСТ ПРАВ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ: МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ТА ПРАКТИКА УКРАЇНИ

Сучасні війни характеризуються значною кількістю жертв серед цивільного населення. Повномасштабна агресія Російської Федерації (далі

– РФ) проти України з 24 лютого 2022 року підтвердила цю тенденцію: обстріли цивільної інфраструктури, депортації та інші порушення призвели до численних втрат серед мирних осіб. У таких умовах захист цивільного населення є особливо актуальним через систематичне ігнорування норм міжнародного гуманітарного права (далі – МГП) державою-агресором.

Актуальність теми зумовлена необхідністю аналізу міжнародно-правових стандартів захисту цивільних осіб та їх застосування в Україні. Основу становлять Женевські конвенції 1949 року [1] і Додаткові протоколи 1977 року [2], що закріплюють принципи розрізнення, пропорційності та запобіжних заходів. Право на життя є невід’ємним і не обмежується навіть під час війни (ст. 6 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, ст. 2 Європейської конвенції з прав людини, ст. 27 Конституції України) [3].

В умовах збройного конфлікту Україна дотримується цих норм і фіксує порушення з боку РФ для притягнення винних до відповідальності (Міжнародний кримінальний суд (далі – МКС), Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), національні механізми). Особливого значення набуває захист дітей відповідно до Конвенції про права дитини 1989 року та Факультативного протоколу [4].

Отже, дослідження цієї теми має практичне значення для вдосконалення національного законодавства, зокрема Закону України «Про правовий режим воєнного стану», та підвищення ефективності захисту цивільного населення.

Перш за все, слід розглянути поняття цивільної особи. У МГП воно визначається максимально широко, що ускладнює встановлення статусу конкретної особи, однак його звуження є неприпустимим, оскільки може позбавити захисту частину населення. У загальному розумінні цивільною особою вважається будь-яка особа, яка перебуває на території воюючої держави та не бере (або припинила брати) участь у збройному конфлікті.

Водночас у контексті серйозних порушень норм МГП поняття цивільної особи потребує вужчого тлумачення, з якого виключаються комбатанти [5]. Відповідно до ст. 50 Додаткового протоколу I 1977 року [2], цивільною є будь-яка особа, яка не належить до категорій, визначених у пунктах 1, 2, 3 та 6 ст. 4 А Третьої Женевської конвенції, а також у ст. 43 цього Протоколу. До цих категорій належать: особовий склад збройних сил сторони конфлікту; члени ополчення та добровольчих загонів, що входять до їх складу; а також особовий склад регулярних збройних сил, які заявляють про відданість невизнаній владі.

Як зазначає М. А. Падалка, усі інші особи є цивільними та користуються відповідним захистом, за винятком періодів їх безпосередньої участі у воєнних діях, під якою розуміються силові дії проти противника з метою зламати його опір [5].

Сучасні умови збройної агресії та воєнного стану ускладнюють реалізацію конституційних прав і свобод. Відповідно до Закону України «Про правовий режим воєнного стану» [6], держава може тимчасово їх обмежувати, однак такі обмеження мають бути обґрунтованими, пропорційними та відповідати міжнародним стандартам.

Згідно зі ст. 8 цього Закону [6], передбачено запровадження тимчасових обмежень, які забезпечують військове командування, військові адміністрації та органи влади, а їх конкретний перелік визначається указом Президента. Водночас ст. 1 Закону містить лише загальне визначення воєнного стану без чіткого розкриття сутності обмежень прав [7], що створює ризик їх розширеного тлумачення.

У таких умовах захист прав людини набуває комплексного характеру, поєднуючи правові, соціальні та гуманітарні аспекти і відображаючи здатність держави забезпечувати верховенство права та гідність людини навіть в умовах загрози.

Збройні конфлікти супроводжуються системними порушеннями основоположних прав людини – права на життя, свободу, безпеку, освіту, медичну допомогу та власність. Фіксуються численні випадки загибелі цивільних, катувань, насильницьких зникнень і примусових переміщень [7]. Це зумовлює необхідність ефективного документування порушень, забезпечення доступу до правосуддя та невідворотності відповідальності.

У цих умовах ключову роль відіграє МГП, яке застосовується під час збройних конфліктів і має пріоритет над нормами міжнародного права прав людини [8, с. 25].

Основні юридичні механізми захисту прав людини під час збройних конфліктів включають:

1. Женевські конвенції 1949 року (чотири угоди), які встановлюють правила ведення війни та гарантують захист цивільним особам, військовополоненим, хворим і пораненим [1; 2].

2. МКС, що притягує до відповідальності за геноцид, злочини проти людяності та воєнні злочини з метою забезпечення справедливості та запобігання новим порушенням. МКС забезпечує відповідальність за воєнні злочини, геноцид та злочини проти людяності. Україна активно співпрацює з МКС, передаючи докази систематичних порушень РФ. Ратифікація Римського статуту Законом України № 3909-ІХ від 21.08.2024

р. (чинний з 01.01.2025) посилила національну кваліфікацію воєнних злочинів за ст. 438 КК України.

3. Загальну декларацію прав людини, яка проголошує гідність і рівні невід’ємні права людини як основу їх захисту під час конфліктів [9].

4. Міжнародний Комітет Червоного Хреста (далі - МКЧХ) – незалежну гуманітарну організацію, яка надає допомогу та захист жертвам збройних конфліктів. МКЧХ моніторить дотримання Женевських конвенцій, сприяє обміну полоненими та пошуку зниклих безвісти.

5. Принцип відповідальності за захист (R2P), згідно з яким держави несуть первинну відповідальність за захист населення від масових злочинів, а міжнародна спільнота може втрутитися у разі їх неспроможності.

В практиці України ці механізми реалізуються комплексно: держава забезпечує дотримання норм силами оборони та документує порушення РФ. Створено ефективну систему фіксації воєнних злочинів (платформа warcrimes.gov.ua, Єдиний реєстр досудових розслідувань, мобільні групи слідчих), яка відповідає стандартам МКС та ЄСПЛ і дозволяє збирати докази для національних судів, ЄСПЛ та МКС [3].

Особливу увагу приділено захисту вразливих категорій, насамперед дітей. Конвенція про права дитини 1989 року та Факультативний протокол 2000 року забороняють вербування дітей до 15 років, забезпечують особливий захист від насильства та доступ до освіти й медичної допомоги. РФ систематично порушує ці норми (викрадення та «усиновлення» дітей, обстріли шкіл і лікарень). Україна реагує національними програмами реінтеграції, співпрацею з ЮНІСЕФ та МКЧХ і фіксацією злочинів для подальшого переслідування [4].

Під час воєнного стану Закон України «Про правовий режим воєнного стану» (ст. 8) допускає тимчасові обмеження прав, але вони мають бути пропорційними, обґрунтованими та відповідати стандартам Європейської конвенції з прав людини. Судова практика ЄСПЛ вимагає ефективного розслідування порушень права на життя та доступу до правосуддя. Україна загалом дотримується цих вимог, хоча потребує вдосконалення контролю за рішеннями військових адміністрацій [10].

Сучасні збройні конфлікти характеризуються гібридними методами (використання забороненої зброї, атаки на критичну інфраструктуру), що ускладнює застосування норм МГП. Дослідження фіксують зростання жертв серед цивільних через невивіркові удари та ігнорування принципів розрізнення. Україна активно просуває створення спеціального трибуналу за агресію РФ та посилює імплементацію Римського статуту в національне законодавство [11].

Захист прав цивільного населення під час збройного конфлікту є ключовим елементом МГП та права прав людини. Міжнародно-правові стандарти (Женевські конвенції, Додаткові протоколи, Конвенція про права дитини) створюють міцну основу, яка в умовах повномасштабної агресії РФ реалізується через активну документувальну, судову та гуманітарну діяльність держави. Практика України поєднує національні зусилля (вдосконалення законодавства про воєнний стан, створення реєстрів злочинів) та міжнародну співпрацю (МКС, ЄСПЛ, МКЧХ). Водночас залишаються виклики: чіткіше регулювання обмежень прав під час воєнного стану, посилення захисту дітей та вразливих груп, а також забезпечення невідворотності відповідальності агресора.

Подальше вдосконалення національного законодавства (зокрема Закону «Про правовий режим воєнного стану») та його гармонізація з міжнародними стандартами підвищить ефективність захисту цивільних у сучасних умовах гібридної війни. Це практичний внесок у відновлення верховенства права та справедливості після перемоги України.

Список використаних джерел.

1. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text. (дата звернення: 07.04.2026)

2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/995_199. (дата звернення: 07.04.2026)

3. Аль Асас П. А., Славна О. В. Забезпечення права на життя в умовах збройного конфлікту: міжнародно-правові стандарти та українська практика в період повномасштабної агресії РФ. URL: <https://elar.navy.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a48c0764-358e-40a4-bdb0-d89016ff944f/content>. (дата звернення: 07.04.2026)

4. Chernobuk V. International legal standards for the protection of children's rights in the conditions of armed conflicts. *Analytical and Comparative Jurisprudence*. 2023. № 3. С. 437–440. URL: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.03.79> (дата звернення: 07.04.2026).

5. Падалка М.А. Про міжнародно-правовий захист цивільного населення під час збройних конфліктів. Електронний науково-практичний журнал. 2022. № 6. С. 2. URL: <https://reicst.com.ua/pmtl/article/view/2022-6-01-10/2022-6-01-10> (дата звернення: 07.04.2026)

6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19> (дата звернення: 07.04.2026 р.)

7. Європейська конвенція з прав людини, ратифікована Законом № 475/97-ВР від 17.07.1997. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 07.04.2026 р.)

8. Сенаторова О. В. (2018). Права людини і збройні конфлікти: навчальний посібник. Київ: ФОП Голембовська О. О. 208 с.

9. Загальна декларація прав людини: прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10 грудня 1948 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 08.04.2026)

10. Стратій О.В., Меленко О.В. Protection of Human Rights in Ukraine during Martial Law: European Standards and Judicial Practice // Scientific Notes of Lviv University of Business and Law. 2026. № 48. URL: <https://nzlubp.org.ua/index.php/journal/article/view/2043/1818> (дата звернення: 08.04.2026).

11. Babarytskyi O. V., Ignatieva A. I., Skoryk V. V. Protection of civilians in armed conflicts under international law. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2026. Т. 5, № 92. С. 72–77. URL: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.5.10> (дата звернення: 08.04.2026).

УДК 341.231.14(332.5)(314.15)

Сисоєва Ірина Валеріївна

Студентка 5 курсу, 551м групи

Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв

Науковий керівник: ***Валецька Оксана Валеріївна***,

к.ю.н, доцент, завідувач кафедри історії та теорії держави і права
Чорноморського національного університету імені Петра Могили,
м. Миколаїв

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИЗНАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КВАЛІФІКАЦІЙ ТА ДИПЛОМІВ БІЖЕНЦІВ ЯК КЛЮЧОВА ПЕРЕДУМОВА ЇХНЬОГО ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ В ЄС

В умовах безпрецедентних міграційних криз сучасності, зокрема викликаних повномасштабною збройною агресією російської федерації проти України, Європейський Союз зіткнувся з необхідністю швидкої

та ефективної соціально-економічної інтеграції мільйонів біженців. Одним із найважливіших етапів такої інтеграції є забезпечення доступу біженців та осіб, які користуються статусом тимчасового захисту, до європейського ринку праці. Фундаментальною передумовою для реалізації цього права виступає належне правове регулювання та дієві механізми визнання їхніх професійних кваліфікацій і дипломів про вищу освіту.

Право на працю є фундаментальним соціально-економічним правом, закріпленим у низці міжнародних актів, однак його практична реалізація для біженців значною мірою обмежується інституційними бар'єрами, серед яких ключове місце посідає проблема невизнання або часткового визнання кваліфікацій. У цьому аспекті визнання професійних кваліфікацій слід розглядати не лише як юридичну процедуру, а як складний міждисциплінарний механізм, що поєднує правові, соціальні та економічні компоненти.

Правове регулювання зазначеної сфери в Європейському Союзі має багаторівневий характер і формується під впливом як наднаціональних, так і національних правових систем. Центральне місце у цьому механізмі посідає Директива 2005/36/ЄС [1], яка встановлює загальні принципи взаємного визнання професійних кваліфікацій та спрямована на забезпечення свободи пересування працівників. Як підкреслюється у наукових дослідженнях М. О. Олійник, взаємне визнання кваліфікацій є необхідною передумовою функціонування внутрішнього ринку ЄС та реалізації економічних свобод [2, с. 40].

Реагуючи на війну 2022 року, Європейська Комісія ухвалила Рекомендацію 2022/554 щодо визнання кваліфікацій осіб, які рятуються від вторгнення Росії в Україну [3].

Водночас значний науковий інтерес становить дослідження Т. Семигіної, Ю. Баланюка та І. Семенець-Орлової, які підкреслюють, що політика ЄС у сфері визнання кваліфікацій має горизонтальний характер та передбачає значну автономію держав-членів. Це призводить до так званої «диференційованої інтеграції», коли формуються відмінні національні моделі. Тому рекомендаційні документи європейських інституцій не гарантують, що українські біженці будуть працевлаштовані на посадах, які відповідають усьому спектру їхніх компетентностей [4].

Суттєвим елементом правового механізму є диференціація професій на регульовані та нерегульовані. Регульовані професії передбачають наявність спеціальних вимог до кваліфікації, включаючи отримання ліцензії або сертифіката, що підтверджує право на здійснення відповідної діяльності. У цьому контексті доступ до таких професій для

біженців значно ускладнюються, оскільки вони повинні пройти додаткові процедури підтвердження відповідності встановленим стандартам.

У рамках правового регулювання визнання кваліфікацій у ЄС застосовуються різні моделі, серед яких: автоматичне визнання, загальна система визнання та визнання на основі професійного досвіду. Автоматичне визнання поширюється на обмежене коло професій, для яких встановлено уніфіковані освітні стандарти, тоді як загальна система передбачає індивідуальне оцінювання кваліфікацій на основі порівняльного аналізу документів [4].

Окремої уваги заслуговує досвід держав-членів ЄС щодо імплементації зазначених підходів. Зокрема, у Німеччині функціонує розгалужена система визнання іноземних кваліфікацій, яка водночас має чітко визначені межі застосування. Зокрема, відповідні нормативні акти не поширюються на окремі категорії правовідносин, включаючи визнання регульованих професій на федеральному рівні, академічне визнання освіти з метою продовження навчання, а також визнання документів про загальну середню освіту. Така диференціація свідчить про складність правового регулювання та необхідність врахування специфіки різних видів кваліфікацій.

Процедури подання документів у Німеччині характеризуються високим рівнем цифровізації та передбачають використання спеціалізованих електронних платформ, що забезпечують взаємодію між заявником та компетентними органами. Водночас обов'язковою умовою є надання перекладених документів, підтвердження професійного досвіду та володіння мовою.

Особливістю німецької моделі є також багаторівневий характер регулювання, відповідно до якого статус професії може визначатися як на федеральному, так і на регіональному рівнях. Це призводить до ситуацій, коли одна й та сама професія має різний правовий статус у різних адміністративно-територіальних одиницях.

Аналогічні тенденції спостерігаються і в інших державах ЄС. В Австрії діє національний реєстр кваліфікацій, який виконує функцію порівняння та оцінки еквівалентності. Наприклад, Асоціація психотерапевтів, на виконання законодавства про психотерапію, веде відкриті реєстри медичних психологів, клінічних психологів, психотерапевтів [5]. В Австрії ведеться Реєстр кваліфікацій [6]. Завдання реєстру - зробити можливим співставлення, порівняння кваліфікацій у різних країнах ЄС та інших країнах, визначення їхньої еквівалентності. Вне-сено інформацію про кваліфікації, є інструмент для порівняння. Окремо подано перелік центрів, куди можна звернутися за оцінкою та підтвердженням кваліфікації. Якщо професія вважається в Австрії

регульованою, то реєстри сертифікованих фахівців ведуть уповноважені професійні асоціації. Такі інструменти сприяють підвищенню ефективності правозастосування, однак не усувають повністю існуючих бар'єрів.

Такі суворі регуляторні бар'єри (складні іспити, тривала адаптаційна практика) неминуче призводять до масового явища декваліфікації або «марної втрати мізків» (brain waste). Високкокваліфіковані фахівці з України змушені погоджуватися на низькокваліфіковану працю.

З метою практичної реалізації цих норм функціонує Європейський паспорт кваліфікацій для біженців (EQPR) [7], а також низка загальноєвропейських баз даних та інструментів. До них належать Європейська рамка кваліфікацій, система Europass, яка представляє професійні навички у формі, зрозумілій у всіх країнах ЄС, та багатомовний класифікатор професій і навичок ESCO. Ці інструменти інтегровані між собою та сприяють порівнянню кваліфікацій у різних країнах, формуючи спільний європейський простір [4].

Особливої актуальності зазначені питання набули у зв'язку із запровадженням механізму тимчасового захисту в ЄС, який створив правові передумови для доступу біженців до ринку праці. Водночас, як свідчить практика, навіть за наявності відповідного правового статусу, відсутність визнання кваліфікацій істотно обмежує можливості працевлаштування.

Таким чином, правове регулювання визнання професійних кваліфікацій та дипломів біженців у Європейському Союзі є складною багаторівневою системою, що поєднує елементи наднаціонального та національного регулювання. Його ефективність визначається здатністю забезпечити баланс між вимогами до якості професійної підготовки та необхідністю інтеграції біженців у ринок праці.

Отже, визнання кваліфікацій виступає ключовою передумовою реалізації права на працю та соціально-економічної інтеграції біженців. Подальше вдосконалення правового регулювання у цій сфері повинно бути спрямоване на гармонізацію процедур, цифровізацію процесів та усунення дискримінаційних бар'єрів.

Узагальнюючи, слід зазначити, що визнання професійних кваліфікацій і дипломів біженців виступає визначальною передумовою їхнього ефективного працевлаштування та повноцінної соціально-економічної інтеграції в суспільство. Сформована в Європейському Союзі ліберальна за своїм характером політика взаємного визнання кваліфікацій загалом створює належне правове підґрунтя для реалізації цих процесів, сприяючи забезпеченню прав людини, зміцненню соціальної стабільності та економічному розвитку держав-членів. Водночас її практична

результативність для біженців значною мірою обумовлена необхідністю подолання національних регуляторних бар'єрів і гармонізації процедур визнання. Оптимізація та спрощення відповідних механізмів дозволить не лише забезпечити більш повне використання трудового потенціалу біженців, а й ефективніше задовольнити потреби ринку праці ЄС. Список використаних джерел.

Список використаних джерел

1. Директива Європейського Парламенту і Ради 2005/36/ЄС від 7 вересня 2005 року про визнання професійних кваліфікацій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_013-05#Text (дата звернення 26.03.2026)

2. Олійник, М.О. Взаємне визнання кваліфікацій як умова функціонування свобод надання послуг. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса 11 (2).2019. с. 39-42

3. Оцінка Рекомендації Європейської Комісії (ЄС) 2022/554 від 5 квітня 2022 року щодо визнання кваліфікацій для людей, які рятуються від вторгнення Росії в Україну URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/document/download/7bc9f997-172e-4756-858a-3761d3aefbd5_en?filename=Assessment%20of%20Commission%20Recommendation_Final.pdf (дата звернення 28.03.2026)

4. Семигіна Т., Баланюк Ю., Семенець-Орлова І. Політика Європейського Союзу щодо взаємного визнання професійних кваліфікацій. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. 2022. Вип. 3 (63). С. 96–103. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3\(63\)-13](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-3(63)-13). URL: <https://journals.maup.com.ua/index.php/political/article/view/2304/2786> (дата звернення 28.03.2026)

5. Berufsliste (Psychotherapie). URL: <https://psychotherapie.ehealth.gv.at> (дата звернення 01.04.2026)

6. Qualifikations register. URL: <https://www.qualifikationsregister.at/en/> (дата звернення 01.04.2026)

7. EQPR – Європейський паспорт кваліфікацій для біженців. URL: <https://nawa.gov.pl/ukraina/eqpr-nawa-ukraina> (дата звернення 03.04.2026)

УДК 341.645:343.1

Смоляр Юлія Володимирівна,

студентка 1 курсу аспірантури юридичного факультету,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили,

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ГАРАНТІЇ ПРАВА НА ЗАХИСТ У СПЕЦІАЛЬНОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ ЗА СТАНДАРТАМИ ЄСПЛ

Правовий інститут спеціального кримінального провадження (*in absentia*) характеризується тривалим генезисом у законодавстві європейських держав та функціонально спрямований на забезпечення фундаментального принципу невідворотності кримінального покарання. Його імплементація обумовлена необхідністю протидії випадкам умисного ухилення суб'єктів від органів досудового розслідування та суду.

Питання процесуальних гарантій у сфері кримінального судочинства присвячені роботи таких вчених, як І. Басиста, І. Гловюк, М. Леоненко, О. Татаров, О. Капліна, В. Стратонов та інші. На жаль, як показує аналіз нашого дослідження, відсутній комплексний аналіз саме міжнародно-правових гарантій викладених у рішеннях Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Тому виникає необхідність їх ґрунтовного аналізу та наукового осмислення. З цієї підстави вважаємо за необхідне опираючись на окремі роботи науковців, дещо тезисно охарактеризувати гарантії, визначені прецедентною практикою ЄСПЛ, який розглядає забезпечення низки процесуальних гарантій, як ключовий обов'язок держави, що є передумовою реалізації права на справедливий суд. Тож серед таких гарантій окреме місце посідає *право на конфронтацію*, закріплене у пп. (d) п. 3 ст. 6 Конвенції, яке передбачає можливість обвинуваченого допитувати свідків обвинувачення та вимагати виклику свідків захисту на тих самих умовах [1].

На переконання дослідників О. Бауліна та О. Мазур, гарантіями прав підозрюваного в режимі спеціального досудового розслідування є нормативно закріплені засоби, що запроваджуються як додаткові заходи безпеки. Їхня мета – нівелювати ризики порушення прав на справедливий суд, захист та недоторканність приватного життя, спричинені фізичною відсутністю учасника процесу [2].

Аналіз практики ЄСПЛ щодо інституту *in absentia* крізь призму справ «Colozza v. Italy», «Somogyi v. Italy» та «Sejdovic v. Italy» дозволяє констатувати, що ключовою передумовою справедливого заочного розгляду є безумовна обізнаність особи про кримінальне обвинувачення. Зокрема, у справі «Colozza v. Italy» закріплено, що органи досудового розслідування не мають права покладатися на презумпцію ухилення особи від правосуддя, якщо ними не було вжито вичерпних заходів для фактичного встановлення місцезнаходження підозрюваного. Статус

втікача, присвоєний особі на основі недостатньої доказової бази, не може тлумачитися як добровільна та однозначна відмова від права на участь у засіданні [3].

Виходячи з рішення ЄСПЛ неможливість участі обвинуваченого в процесі має компенсуватися його правом на новий розгляд справи по суті, одразу після того, як йому стане відомо про провадження. Розвиваючи цей підхід у справі «Somogyi v. Italy», ЄСПЛ деталізував стандарти офіційного повідомлення, визначивши інформування особи про обвинувачення як правовий акт виняткової ваги, що має здійснюватися суворо відповідно до вимог закону. Наявність сумнівів у справжності підпису на повідомленні про вручення або помилок у персональних даних обвинуваченого покладає на національні суди обов'язок ретельної перевірки факту отримання інформації. ЄСПЛ наголосив, що нечіткі або неофіційні джерела, такі як публікації в пресі чи приватні розмови, не можуть замінити офіційне процесуальне повідомлення, оскільки лише останнє гарантує ефективну реалізацію захисту. Відмова суду від перевірки обставин вручення документів за наявності обґрунтованих заперечень обвинуваченого кваліфікується як порушення статті 6 Конвенції, оскільки це позбавляє особу можливості довести свою необізнаність [4].

У справі «Sejdovic v. Italy» ЄСПЛ підтвердив, що право бути присутнім на власному суді є фундаментом справедливого правосуддя. Суд акцентував на тому, що відмова від права на участь у процесі має бути не лише добровільною та однозначною, а й супроводжуватися мінімальними гарантіями розуміння наслідків таких дій. Тягар доведення щодо ухилення від суду покладається на державу, при цьому будь-які санкції за неявку не повинні бути непропорційними та позбавляти особу допомоги адвоката, навіть якщо вона фізично відсутня в залі засідань [5].

Ключовим правовим висновком у справі «Van Geyselghem v. Belgium» є те, що право обвинуваченого на ефективний захист за допомогою адвоката є фундаментальним елементом справедливого суду і не втрачається через неявку особи на засідання. ЄСПЛ наголосив, що присутність обвинуваченого має вагомe значення для перевірки доказів, проте його відсутність не може бути підставою для позбавлення права на професійну правничу допомогу. Інтерес належного захисту є пріоритетним, тому суд зобов'язаний надати адвокату, який з'явився на процес, можливість захищати інтереси відсутнього клієнта [6].

Суд критично оцінив практику національних органів, які намагалися використати обмеження права на захист як засіб покарання за неявку до суду. Рішенням встановлено, що держава володіє іншими правовими механізмами для забезпечення участі обвинувачених у процесі. Проте,

встановлення обмежень для адвокатського захисту є неприпустимим, оскільки це безпосередньо впливає на законність вироку.

Таким чином, у цій справі ЄСПЛ своїм рішенням остаточно підтвердив стандарт, згідно з яким роль адвоката у провадженні *in absentia* є необхідною для забезпечення справедливості та реалізації обвинуваченим свого права на захист. Відмова суду дозволити захиснику представляти інтереси особи за її відсутності була визнана порушенням статті 6 Конвенції. З цього рішення випливає обов'язок національних судів забезпечувати участь адвоката у спеціальних провадженнях як ключову гарантію, що компенсує фізичну відсутність обвинуваченого.

Виходячи з рішення по справі «Krombach v. France» у разі, якщо норми національного законодавства, встановлюють абсолютну заборону на представництво інтересів відсутньої особи, вони визнані неправомірними. Крім того, обмеження права на касаційне оскарження заочного вироку було кваліфіковано як порушення статті 2 Протоколу № 7 до Конвенції, оскільки держава зобов'язана забезпечити ефективний перегляд засудження, не примушуючи особу здаватися органам влади як попередню умову для реалізації її процесуальних прав [7].

У справі «Lobzhanidze and Peradze v. Georgia» ЄСПЛ зацентрував увагу на праві особи на вільний вибір захисника та недопустимості надмірного процесуального формалізму. Свавільне призначення державою безоплатного адвоката за наявності чіткого клопотання обвинуваченого про залучення обраного ним захисника було визнано Судом порушенням пункту 1 та підпункту «с» пункту 3 статті 6 Конвенції. Висловлено позицію про те, що національні суди не мають права відмовляти у поновленні строків на апеляційне оскарження заочного вироку, спираючись лише на формальні підстави, якщо особа не була належним чином поінформована про розгляд справи або призначення їй захисника.

Підсумовуючи зміст вищезгаданих рішень у сукупності варто зазначити, що спеціальне провадження є правомірним лише тоді, коли держава забезпечує реальну можливість повноцінного перегляду справи по суті після затримання особи або отримання нею відомостей про вирок, гарантуючи при цьому безперешкодний доступ до професійної правової допомоги на всіх етапах процесу [8].

Важливою процесуальною гарантією у спеціальному кримінальному провадженні є забезпечення права на свободу та особисту недоторканність у світлі стандартів статті 5 Конвенції. Цей аспект детально розкрито у рішенні ЄСПЛ у справі «Stoichkov v. Bulgaria». Суд констатував, що тримання особи під вартою з метою виконання вироку, ухваленого *in absentia*, втрачає легітимність, якщо держава після затримання засудженого не забезпечує йому повторного розгляду обвинувачення. У

згаданому прецеденті неможливість перегляду обвинувачення через нищення доказової бази та відсутність ефективного судового контролю за законністю позбавлення волі призвели до визнання виконання заочного вироку неправомірним. Отже, ключовим стандартом реалізації права на захист є нерозривний зв'язок між допустимістю заочного засудження та обов'язковим наданням реальної можливості судового перегляду матеріалів провадження за її безпосередньої участі [9].

Як висновок можемо зазначити, що здійснення правосуддя *in absentia* є допустимим за умови реального, а не формального дотримання міжнародних та національних гарантій захисту прав людини. Аналіз практики ЄСПЛ дозволяє констатувати, що фундаментом легітимності спеціального провадження є безумовна обізнаність особи про обвинувачення, де офіційне сповіщення має виняткову вагу. Розвиток цього інституту в Україні має орієнтуватися не на статистичну кількість вироків, а на зміцнення системи процесуальних запобіжників, зокрема через механізм компенсаторної присутності захисника та забезпечення права на повноцінний судовий перегляд справи після затримання чи появи обвинуваченого.

Список використаних джерел

1. Калініков О. В. Міжнародно-правові гарантії прав підозрюваного, обвинуваченого в кримінальному провадженні *in absentia*. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2020. № 1 (19) С. 133- 142.
2. Баулін О., Мазур О. Гарантії прав підозрюваного під час здійснення спеціального досудового розслідування. Науковий часопис Національної академії прокуратури України. 2018. № 1 (17). С. 1–11.
3. Case of Colozza v. Italy (Application no. 9024/80) Judgment European Court of Human rights, 12 February 1985 HUDOC: database URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-57462%22%5D> (дата звернення: 21.12.2025).
4. Case of Somogyi v. Italy (Application no. 67972/01) Judgment European Court of Human rights, 18 May 2004 HUDOC: database URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-61762%22%5D> (дата звернення: 21.12.2025).
5. Case of Sejdovic v. Italy (Application no. 56581/00) Judgment European Court of Human rights, 1 March 2006 HUDOC: database URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-72629%22%5D> (дата звернення: 21.12.2025).
6. Case of Van Geyselhem v. Belgium (Application no. 26103/95) Judgment European Court of Human rights, 21 January 1999 HUDOC:

database URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-58908%22%5D%7D> (дата звернення: 21.12.2025).

7. Case of Krombach v. France (Application no. 29731/96) Judgment European Court of Human rights, 13 February 2001 HUDOC: database URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-59211%22%5D%7D> (дата звернення: 21.12.2025).

8. Case of Lobzhanidze and Peradze v. Georgia (Applications nos. 21447/11 and 35839/11) Judgment European Court of Human rights, 27 February 2020 HUDOC: database URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-201336%22%5D%7D> (дата звернення: 21.12.2025).

9. Case of Stoichkov v. Bulgaria (Applications no. 9808/02) Judgment European Court of Human rights, 24 March 2005 HUDOC: database URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-68625%22%5D%7D> (дата звернення: 21.12.2025).

УДК: 349.22-054.73=161,2(430)(043.2)

Яковлева Л.І.,

здобувачка вищої освіти V курсу,

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

Науковий керівник: **Валецька О.В.**, к.ю.н.,

завідувач кафедри історії та теорії держави і права,

ЧНУ імені Петра Могили, м. Миколаїв

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ДОСТУПУ УКРАЇНСЬКИХ БІЖЕНЦІВ ДО РИНКУ ПРАЦІ В НІМЕЧЧИНІ

Як відомо, війна несе за собою тяжкі соціально-економічні виклики для держави. Вона спричинює справжній дисбаланс у суспільстві, змушує безліч людей змінювати своє звичне життя. Наша країна не є винятком, адже через ведення бойових дій велика кількість українського населення була змушена покинути свої домівки, у тому числі перетинаючи кордон. Однією з європейських держав, котра прийняла значний відсоток українців на своїй території, а саме приблизно 28,8 % станом на березень 2026 року, є Німеччина [1].

У свою чергу, німецьке законодавство регламентує певний порядок доступу українців до ринку праці, що має свої особливості. Зазначається, що особа має право на укладання трудового договору, отримання професійної освіти, підвищення своєї кваліфікації та вивчення національної мови, де вона перебуває. Проте, закон передбачає ряд обмежень,

що змушує біженців отримати визнання свого фаху у межах Німеччини, навіть якщо вони отримали освіту і кваліфікацію за її межами. Така норма стосується лікарів, освітян, юристів та багато інших фахівців, що спричинює більший попит на самозайнятність та підприємницьку діяльність. Таке явище тягне за собою виконання спеціалізованих вимог, таких як страхування, дотримання професійних стандартів якості, тощо. Продовжуючи цю ідею, слід сказати, що німецьке законодавство надає перевагу активним іноземцям, котрі прагнуть дійсно працювати, тому, намагається забезпечити належним чином повну адаптацію до національного працевлаштування. Так, розробка федеральної програми підтримки «Інтеграція через кваліфікацію» допомогла створити комунікаційні центри, які здійснюють індивідуальну консультацію заявників, на безоплатній основі. Їх метою є ознайомлення людей із діяльністю місцевих центрів зайнятості та процедурою подальшого пошуку робочих місць.

Федеративна Республіка Німеччина надає рівні можливості трудових прав для іноземців, повний пакет соціальних гарантій та гідну оплату праці. Встановлюється 8-годинний робочий день, у деяких випадках 10-годинний, якщо це передбачено колективним договором або галузевою угодою. Охорона праці також є провідним напрямком забезпечення іноземних працівників безпечними умовами праці, які контролюються роботодавцями та профспілкою. Крім того, існує поняття «міні-роботи», котра підлягає обов'язковому соціальному страхуванню, де роботодавець із працівником роблять основні внески щодо медичного, пенсійного та страхування на випадок безробіття. До цього ж, відповідно Соціального кодексу Німеччини, існує концепція громадянської допомоги, яка є формою державної підтримки людей, котрі не здатні працювати та отримувати заробітну платню, що проявляється у неможливості здійснювати трудову функцію приблизно 3 години на день. Вона забезпечує базові потреби для існування, а також участь у суспільному житті країни [2, с. 87-89].

Також, на момент 2026 року мінімальна заробітна плата в Німеччині становить 13,90 євро за годину. Слід зазначити, що тривалість оплачуваної відпустки прямо залежить від положень колективного договору на підприємстві, а також становить загалом 30 робочих днів на рік. Щодо документів, які подаються українцями для працевлаштування, то серед них основними є лист про опис роботи від роботодавця, підтвердження професійної кваліфікації та медичне страхування для іноземців. Якщо ж людина прагне отримати спеціальну робочу візу, то повинна ще подати резюме, диплом про вищу освіту, рекомендації від минулих роботодавців та інші документи, що підтверджують можливість обрання тої чи іншої посади [3]. Ще одним важливим фактором для успішного

працевлаштування у Німеччині є інтеграційний курс німецької мови, який передбачає після проходження отримання сертифіката. До того ж, важливим правовим інструментом залучення іноземної робочої сили є також створення «Блакитної карти ЄС», яка робить більш простим доступ до працевлаштування для висококваліфікованих фахівців. Такий документ надається особам з вищою освітою чи певним професійним досвідом, і так само регламентує спрощені умови проживання та праці в країні [4, с. 233].

Доцільно буде згадати також, що існують спеціалізовані державні органи, котрі покликані регулювати соціально-трудові відносини у державах. В країнах ЄС, зокрема у Німеччині, це є декілька інституцій. Наприклад, так звані медіаційні органи (трудові суди, служба зайнятості, примирні комітети, тощо), що створені для розгляду колективних трудових спорів, формування трудової політики, а також здійснення функції консультації для українських біженців [5].

Оскільки наша країна знаходиться на шляху до євроінтеграції, то буде правильним зауважити, що в Україні діє Національна служба посередництва і примирення, котра виступає у ролі державного спеціалізованого органу. Її основним завданням є налагодження комунікації між сторонами соціального діалогу, запобігання виникненню колективних трудових спорів та дотримання трудового законодавства загалом. Для міграційних процесів це є також дуже важливим правовим механізмом, адже служба виступає як один із елементів захисту прав працівників як в Україні, так і за її межами [6].

Отже, війна в Україні стала каталізатором масового притоку українців до німецького ринку праці. Закони цієї країни гарантують у своїй більшості рівність трудових прав та забезпечення соціальних гарантій, проте встановлюють певний перелік вимог професійних стандартів ринку праці країн ЄС. Захист прав працівників набуває практичного значення для українців, адже стабільна функціональність державних інституцій у сфері регулювання соціально-трудова відносин як у Німеччині, так і в Україні покликана розробити доктрину системного підходу до забезпечення прав і свобод українських працівників за кордоном.

Список використаних джерел

1. Костюк О. Майже кожен сотий мешканець в ЄС є біженцем з України зі статусом тимчасового захисту. Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки. URL: <https://minfin.com.ua/> (дата звернення: 16.03.2026).

2. Андрушко А., Петренко М. Трудовий захист та працевлаштування українських біженців у Німеччині за §24 AufenthG. Ужгород, 2025. С. 87–89. URL: <http://visnyk-pravo.uzhnu.edu.ua/article/view/336062> (дата звернення: 16.03.2026).

3. Переїзд до Німеччини для українців у 2026 році - ВНП, ПМП та умови в'їзду. Visit Ukraine - SERVICE PORTAL ABOUT UKRAINE 24/7. URL: <https://visitukraine.today/uk/departure/germany/ukraine-citizenship/immigration/> (дата звернення: 17.03.2026).

4. Омельченко С., Гавриш О. Нормативно-правове підґрунття соціальної роботи з мігрантами та біженцями у Німеччині в XXI столітті. Донбас, 2023. С. 233. URL: <http://gnvp.ddpu.edu.ua/article/view/284565> (дата звернення: 17.03.2026).

5. Navigating Labor Dispute Resolution Mechanisms in Germany. <https://generisonline.com/>. URL: <https://generisonline.com/navigating-labor-dispute-resolution-mechanisms-in-germany/?utm> (date of access: 17.03.2026).

6. Напрями діяльності. НСПП. URL: <https://nmcs.gov.ua/> (дата звернення: 17.03.2026).

ЗМІСТ

ПРОГРАМА..... 3

ТЕЗИ..... 14

Секція: ПРАВОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИВАТНОГО ТА ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Tatiana Stahi Atypical individual employment contract in the context of European labour market developments..... 15

Бердиченко І.О., Бакалинський О.О. Відповідальність власників об'єктів критичної інфраструктури за кіберзахист критичної інфраструктури: пошуки компромісу..... 20

Блага А.Б. Удосконалення законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству: виклики та перспективи 25

Борисенко С.І. Верифікація цифрових доказів у цивільному процесі: від месенджерів до викликів зі штучним інтелектом..... 29

Горобець Н.С. Забезпечення прав дитини на виховання в умовах воєнного стану 33

Горобець Н.С., Скумс С.С. Зловживання цивільними правами в умовах воєнного стану: проблеми кваліфікації та судової практики 35

Долгов А.Г. Реалізація права на переклад у кримінальному процесі України з урахуванням європейських стандартів..... 37

Казарян Е.Г. Кримінально-правові засади протидії торгівлі людьми..... 40

Кобак М.В. Виконання судових рішень в адміністративних справах – проблематика сплати судового збору 45

Кур'ян В.В. Нікчемність оперування терміном «рамкова угода» у правозастосуванні щодо факторингу..... 49

Кур'ян В.В. Правова основа принципів архітектурно-містобудівного формування елементів зеленої інфраструктури на рівні мікроструктури при інвестуванні в зелену інфраструктуру міського середовища 53

Мосейко А.Г. Трансформація правового статусу та господарської правосуб'єктності в Україні в умовах євроінтеграції 57

<i>Науменко К.С.</i> Римське приватне право як концептуальна основа реко- дифікації цивільного законодавства України.....	61
<i>Озерський І.В.</i> Суб'єкти протидії домашньому насильству	63
<i>Остапенко Ю. І.</i> Господарський кодекс України як гарантія економіч- ної безпеки.....	67
<i>Руданецька О.С.</i> Адміністративно-правове забезпечення цифровізації трудових відносин в Україні: адаптація до стандартів ЄС.	70
<i>Січко Д.С.</i> Окремі питання захисту добросовісних набувачів майна.....	74
<i>Ткаля О.В.</i> Особливості організації та діяльності державної служби в Україні	78
<i>Чайка Р.А., Дибаль А.С.</i> Імплементация міжнародних стандартів захи- сту прав людини в Україні в умовах воєнного стану	82

**Секція: НАУКОВІ ПОШУКИ: ТЕОРІЯ, ІСТОРІЯ, ФІЛОСОФІЯ,
СОЦІОЛОГІЯ ПРАВА, ЮРИДИЧНА ПСИХОЛОГІЯ:
ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОВИЗНАВСТВО**

<i>Виногородська Є.С.</i> Юридіко-психологічний аспект позбавлення батьківських прав	87
<i>Ковальова С.Г.</i> Міське право у середньовічній Скандинавії	90
<i>Лісна І.С.</i> Судова риторика як компонент системи професійної підго- товки юристів.....	93
<i>Павлів-Самойл Н.П.</i> Вплив європейських цінностей на формування професійних стандартів діяльності правників в Україні.....	97
<i>Стратонов В.М.</i> Відомча освіта та шляхи вдосконалення якості підго- товки слідчих	99

**Секція: ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗАЙНЯТОСТІ ТА
ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ БІЖЕНЦІВ ТА ВНУТРІШНЬО
ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ ТА ЄС**

<i>Valetska O., Filimonova O.</i> Legal regulation of employment and labour market participation for internally displaced persons and refugees in Ukraine	104
---	-----

Бльок Н.В. Деякі питання забезпечення права на працю для внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану в Україні.....	109
Валецька О.В., Вертхейм-Давигора О.П. Захист прав біженців і мігрантів від рабства і примусової праці: практика ЄСПЛ.....	113
Голота Н.П. Кримінально-правовий вимір зловживання уразливим станом біженців та ВПО у схемах відмивання коштів: Україна у контексті стандартів ЄС	116
Жуковська Н.І. Інституційна роль НСПП у забезпеченні соціально-трудова прав внутрішньо переміщених осіб: виклики та рішення	120
Коваль А.А. Менторство як механізм інклюзії студентів-внутрішньо переміщених осіб.....	122
Котова Л.В., Севост'янова К.А. Правове регулювання професійного розвитку ВПО та біженців як механізм забезпечення їх зайнятості в Україні та ЄС	125
Крайносвіт О.Ю. Роль соціального діалогу та партнерства у формуванні правової обізнаності внутрішньо переміщених осіб і біженців	132
Панченко С.С. Правове регулювання тимчасового захисту для українців як спеціальної процедури в ЄС та ФРН.....	134
Татаренко Г.В. Міграційна мобільність студентів і науковців: межі державного втручання та стандарти ЄСПЛ	138

Секція: ДИСКУСІЯ МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

Волощук Т.М. Стратегія ІМО 2023 року: реальність досягнення нульових викидів газів до 2050 року	147
Дейнека О.В. Конфлікт між безпекою та правом на приватність у контексті протидії БПЛА: концепція ENVIRONMENT-CENTRIC DETECTION.....	151
Дере Ясін Кримінальне провадження in absentia за Статутом Спеціального трибуналу щодо злочину агресії проти України: процесуальні гарантії та невідворотність покарання.	153
Єфіменко О.В. Проблеми забезпечення безпеки учасників судового процесу та доступності правосуддя в умовах воєнного стану в Україні	158

Кашніровський М.А., Каплій О.В. Репатріація та реадаптація комбатантів після завершення активних бойових дій: синергія МГП та Національної ветеранської політики	162
Кидюк М.В. Проблеми забезпечення та реалізації права на працю внутрішньо переміщених осіб в Україні	166
Кондрат Л.Г. Зарубіжний досвід функціонування недержавного пенсійного забезпечення	171
Личак А.А. Юридична природа «цифрового коносаменту» в морських перевезеннях	174
Орлов М.М. Митно-правова протидія переміщенню психоактивних речовин поштовими та експрес-каналами	178
Поважна В. М., Каплій О.В. Захист прав цивільного населення під час збройного конфлікту: міжнародно-правові стандарти та практика України	182
Сисоєва І.В. Правове регулювання визнання професійних кваліфікацій та дипломів біженців як ключова передумова їхнього працевлаштування в ЄС	187
Смоляр Ю.В. Процесуальні гарантії права на захист у спеціальному кримінальному провадженні за стандартами ЄСПЛ	192
Яковлєва Л.І. Правові механізми доступу українських біженців до ринку праці в Німеччині	196

ДЛЯ НОТАТОК

Комп'ютерна верстка *В. Шевченко*
Друк *С. Волинець*. Фальцювальньо-палітурні роботи *О. Мішалкіна*.

Підп. до друку 21.04.2026.
Формат 60 × 84¹/₁₆. Папір офсет.
Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 11,9. Обл.-вид. арк. 11,04.
Тираж 10 пр. Зам. № 7208.

Видавець і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.
54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.
Тел.: +380 (512) 50-03-32, +380 (512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6124 від 05.04.2020